

DEN GODE HJELPER

En kvalitativ studie av barnevernets håndtering av
saker med fysisk vold

Av Tonje Wejden

Hovedoppgave i sosiologi

Våren 2005

Cand. Polit. 1992

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Oslo

Forord

Nå, rett før jeg skal levere hovedoppgaven er det mange som skal takkes. Aller først vil jeg rette en takk til sosiolog Vidar Hjelmtveit ved barnevernpedagogutdannelsen ved Høyskolen i Oslo. Gjennom hans undervisning på barnevern oppdaget jeg sosiologien og det gjorde at jeg ikke var i tvil om hvilken vei jeg skulle gå videre da jeg bestemte meg for å studere mer.

En stor takk går til informantene mine og deres barnevernkontor. Takk for at dere stilte opp! Uten dere, ingen oppgave.

I prosessen med oppgaveskrivingen går den største takken til min hovedveileder, Kari Stefansen. Tusen takk for engasjert veiledning og konstruktive tilbakemeldinger, og takk for at jeg alltid gikk fra dine veiledninger med fornyet engasjement for oppgaven min. Takk også til min biveileder, Tone Schou Wetlesen, for nyttige og interessante innspill.

Jeg vil også takke alle på pauserommet for mange morsomme og avkoblende pauser! En spesiell takk til superkollokvien bestående av Irene, Silje, Eva, Yngvill og Lars Martin. Takk for mye moro og mange oppmuntrende ord gjennom hele hovedfaget! Dessuten en takk til Kristin for god hjelp.

Oslo, februar 2005.

Tonje Wejden

Sammendrag

Denne oppgaven handler om barnevernets håndtering av saker der barn er direkte utsatt for eller er vitne til fysisk vold i familien. Oppgaven bygger på kvalitative intervjuer med saksbehandlere ved tre barnevernkontor, lokalisert i Oslo Øst og Oslo Vest. Saksbehandlerne er intervjuet om sine erfaringer og vurderinger i forhold til saker med fysisk vold.

Hva som er fysisk vold og hva som er barnets beste er ikke gitt en gang for alle. Langt på vei kan en betrakte både vold og barnevernlovens grunnlag, barnets beste, som sosiale konstruksjoner. Dette er oppgavens teoretiske utgangspunkt.

Oppgaven tar for seg den virkeligheten saksbehandlerne formidler gjennom sine fortellinger om praksis. Saksbehandlerens yrkesidentitet og hvordan den påvirker deres møte med familiene belyses gjennom teorier om identitet og fortellinger. Dessuten er Luhmanns (2000) teori om tillit samt maktteori (Skau, 1996) benyttet for å forklare hvordan saksbehandlerens selvforståelse påvirker deres relasjon til familiene. Saksbehandlerens skjønnsutøvelse uttrykt gjennom deres vurdering av foreldrenes endringspotensial belyses av teori om risikovurdering og tillit (med særlig vekt på Kjølørød, 1994). Oppgaven omhandler også saksbehandlerens kunnskapsgrunnlag i forhold til fysisk vold, og dette drøftes ut fra teorier om praktisk og teoretisk kunnskap. Dessuten er saksbehandlerens beslutninger et tema som diskuteres blant annet ut fra Backe-Hansen (2004) sin beslutningsteori om omsorgsovertakelsessaker i barnevernet som enten puslespill- eller trumfkortsaker.

Et viktig funn er at saksbehandlerne gjennom sine fortellinger om praksis uttrykker en narrativ hjelperidentitet. Elementene denne hjelperidentiteten består av belyses i kapittel 4. Den er først og fremst en del av deres yrkesidentitet der de gjennom utdanning og praksis har internalisert vektleggingen av hjelpeaspektet i teori og lovverk. Særlig tre aspekter ved den narrative hjelperidentiteten fremstår som vesentlige. Det første aspektet er hvordan saksbehandlerne etterstreber og vektlegger å møte foreldrene med en åpen og ikke-dømmende holdning. For det andre er det svært viktig for dem å utvikle en god relasjon til foreldrene. Det tredje og siste aspektet er ansvarsfølelsen for å gi riktig hjelp til foreldre og barn.

I kapittel 5 har jeg tatt for meg endringspotensialet. Dette er et begrep saksbehandlerne selv bruker. Foreldrenes evne til refleksjon, at de oppriktig ønsker hjelp til forbedring og at dette

følges opp av en reell endring i foreldrenes atferd er sentralt i endringspotensialet. Endringspotensialet er en risikovurdering som hviler på tillit til foreldrene. Hvordan saksbehandlerne tillit til foreldrene er vil være avgjørende for hvordan foreldrenes endringspotensial utforskes. Hvilke forklaringer av fysisk vold saksbehandlerne bruker som tolkningsmodeller påvirker også hvordan tilliten til foreldrene oppfattes, og derigjennom vurderingen av endringspotensialet.

Temaet for kapittel 6 er saksbehandlerne kunnskapsgrunnlag og deres beslutninger i forhold til fysisk vold. Det viser seg at saksbehandlerne stort sett har praktisk kunnskap om fysisk vold, det vil si erfaringsbasert kunnskap. Ulike konsekvenser av dette drøftes. I omsorgssviktsaker kan man etter saksbehandlerne argumentasjon dele inn i enten puslespill- eller trumfkortsaker. I saker med fysisk vold ser det ut til at volden kan bli et trumfkort når den blir så grov at barnet må flyttes ut av familien. Imidlertid er det uklart om den fysiske volden blir et trumfkort etter at den akutte faren for barnet er avverget. Saker med fysisk vold er likevel storsett puslespillsaker, hvor volden bare er en av mange faktorer i argumentasjonen om omsorgsovertakelse. Det ser ut til at saksbehandlerne i Oslo Øst og Oslo Vest jobber forskjellig med foreldrenes endringspotensial i saker der barn er vitne til fysisk vold. Saksbehandlerne i Oslo Vest virker mer tilbøyelige til å la foreldrene forsøke å løse voldsproblematikken selv med barnet fortsatt boende, mens saksbehandlerne i Oslo Øst er tydeligere på at barn ikke skal være vitne til vold.

Kapittelet 7 er analysens siste kapittel og her tar jeg opp rettsliggjøring av fysisk vold mot barn. Anmeldelse skaper et dilemma for saksbehandlerne. Dette kommer klarest frem ved spørsmålet om anmeldelse av fysiske vold, men de opplever også dette dilemmaet i forhold til anmeldelse av seksuelle overgrep mot barn. Når det gjelder anmeldelse av fysisk vold er det en stor forskjell mellom Oslo Øst og Oslo Vest. Saksbehandlerne i Oslo Øst gjør en realitetsvurdering av om den fysiske volden skal anmeldes, og de fleste har anmeldt saker. Saksbehandlerne i Oslo Vest har derimot verken anmeldt eller vurdert anmeldelse. Likevel er måten de snakker om å anmelde på veldig lik. Slik jeg ser det er det muligheten for et tillitsbrudd med foreldrene som er hovedårsaken til saksbehandlerne dilemma. De ønsker å hjelpe barn gjennom å hjelpe foreldrene til å bli bedre foreldre, og dette ser de på som vanskelig om anmeldelse oppleves som tillitsbrudd og straff. Saksbehandlerne hovedfokus er hjelp og ikke straff. Slik vil anmeldelse om det kan begrunnes ut fra å hjelpe et barn ikke komme i konflikt med saksbehandlerne hjelperidentitet.

Innholdsfortegnelse

<u>FORORD</u>	III
<u>SAMMENDRAG</u>	V
<u>INNHALDSFORTEGNELSE</u>	VII
<u>1. INNLEDNING</u>	1
<u>1.1 HVORFOR STUDERE BARNEVERNETS HÅNDTERING AV SAKER MED FYSISK VOLD?</u>	1
<u>1.2 PROBLEMSTILLING OG BEGREPSAVKLARING</u>	2
<u>Begrepsavklaring</u>	4
<u>1.3 OMFANG, SKADEVIRKNINGER OG RISIKOGRUPPER</u>	4
<u>1.4 LOVVERK</u>	6
<u>Barnevernlovene</u>	7
<u>Kapittel 4 i barnevernloven</u>	7
<u>1.5 OPPGAVENS STRUKTUR</u>	9
<u>2. TEORETISKE PERSPEKTIVER</u>	11
<u>2.1 BARNETS BESTE SOM HANDLINGSGRUNNLAG</u>	11
<u>Det biologiske prinsipp</u>	12
<u>Stabilitetshensyn</u>	12
<u>Barnets interesse</u>	12
<u>2.2 FORTELLINGER OG IDENTITET</u>	12
<u>2.3 RISIKOFORVALTNING</u>	14
<u>2.4 TILLIT</u>	16
<u>Tillit som risikohemmende strategi</u>	16
<u>Aktør- og persontillit</u>	18
<u>Tillit som forutsetning for felles situasjonsdefinisjon</u>	18
<u>Prekontraktuell, strukturell og relasjonell tillit</u>	19
<u>2.5 MAKT</u>	19
<u>2.6 PRAKTISK OG TEORETISK KUNNSKAP</u>	21
<u>2.7 PUSLEPILL- ELLER TRUMFKORTARGUMENTASJON</u>	23
<u>3. METODISK TILNÆRMING</u>	25
<u>3.1 VALG AV METODE</u>	25
<u>3.2 MIN ERFARINGSBAKGRUNN</u>	26
<u>3.3 UTVALG</u>	26
<u>3.4 REKRUTTERING</u>	27
<u>Kontorene</u>	29
<u>Informantene</u>	29
<u>3.5 DATAINNSAMLING</u>	30

3.6 INTERVJUEFFEKT	32
3.7 ETISKE REFLEKSJONER	33
3.8 TEMASENTRERT ANALYSE.....	34
3.9 TROVERDIGHET, BEKREFTBARHET OG OVERFØRBARHET	35
3.10 FREMSTILLING.....	36
4. SAKSBEHANDLERNES YRKESIDENTITET.....	37
<i>Case</i>	37
4.1 SAKSBEHANDLERNES NARRATIVE HJELPERIDENTITET.....	38
4.2 FORTELLINGEN OM DEN GODE HJELPER.....	39
<i>Ikke-dømmende holdning</i>	39
<i>Den gode relasjonen</i>	44
<i>Ansvarlighet</i>	48
4.4 OPPSUMMERING.....	52
5. ENDRINGSPOTENSIALET.....	53
5.1 HVA ER ET ENDRINGSPOTENSIAL?.....	53
<i>Evne til refleksjon</i>	55
<i>Et oppriktig ønske om forandring</i>	56
<i>Faktisk endring av atferd</i>	57
5.2 ENDRINGSPOTENSIAL SOM RISIKOVURDERING OG SOM UTTRYKK FOR TILLIT	57
<i>Tillit</i>	58
<i>Mistillit og makt</i>	60
5.3 FORKLARINGER SOM TOLKNINGSMODELLER.....	61
<i>Sykdom/rus eller kultur</i>	62
<i>Sosial arv</i>	64
<i>Har kjønn noe å si for vurdering av endringspotensialet?</i>	68
5.5 OPPSUMMERING.....	69
6. KUNNSKAPSGRUNNLAG OG BESLUTNINGER	71
6.1 KUNNSKAP.....	71
<i>Erfaringskunnskap</i>	73
6.2 PUSLESPILL ELLER TRUMFKORT BESLUTNINGER?.....	76
6.3 Å VURDERE ENDRINGSPOTENSIALET I SAKER DER BARN ER VITNE TIL FYSISK VOLD	82
6.4 OPPSUMMERING.....	87
7. RETTSLIGGJØRING SOM SISTE UTVEI?	89
7.1 SAKSBEHANDLERNES DILEMMA.....	89
<i>Seksuelle overgrep og anmeldelse</i>	90
<i>Anmeldelse som straff?</i>	92
<i>Anmeldelse som hjelp?</i>	94
7.2 NÅR ANMELDELSE SKAL REALITETSVURDERES.....	94

<i>Oslo Vest</i>	94
<i>Oslo Øst</i>	95
<u>7.3 OPPSUMMERING</u>	99
<u>8. AVSLUTTENDE DRØFTING</u>	101
<u>8.1 OPPSUMMERING</u>	101
<u>8.2 HVA MED BARNA?</u>	103
<u>8.3 NYE UTFORDRINGER</u>	106
<u>LITTERATURLISTE</u>	109
<u>VEDLEGG 1</u>	117
<u>DE MEST SENTRALE PARAGRAFENE I BARNVERNLOVENS KAPITTEL 4</u>	117
<u>VEDLEGG 2</u>	119
<u>INTERVJUGUIDE</u>	119

1. Innledning

Denne oppgaven handler om hvordan barnevernet i Oslo håndterer saker hvor barn er utsatt for eller vitne til fysisk vold i familien. Oppgaven bygger på kvalitative intervjuer med saksbehandlere i barnevernet om deres erfaringer og vurderinger i forhold til slike saker.

1.1 Hvorfor studere barnevernets håndtering av saker med fysisk vold?

Barnevernet har en svært viktig, men også vanskelig oppgave å utføre på vegne av velferdsstaten. Barnevernet skal både beskytte barnet og bistå foreldrene i å være gode nok omsorgspersoner. Dette gjelder også barn som opplever fysisk vold i familien. Ut fra et samfunnsmessig perspektiv vil det derfor være viktig å vite noe om hvordan barnevernet utfører denne oppgaven.

Siden jeg er utdannet barnevernspedagog, har målet hele tiden vært å bruke sosiologien på barnevernfeltet. Fra å ha hatt en del ulike og ofte lite konkrete ideer, dukket ideen om å skrive om barn og fysisk vold opp etter et *Brennpunktprogram* som ble sendt på NRK i februar 2003. Programmet handlet om barn som blir utsatt for fysisk vold og hvordan ulike instanser som barnevern, politi og sykehus forholder seg til dette. Hovedfokuset var på anmeldelser av fysisk vold mot barn, og det ble stilt spørsmål om hvorfor dette skjedde så sjelden i Norge sammenlignet med Sverige. Programmet fikk meg til å tenke gjennom hva jeg vet og har lært om fysisk vold mot barn. Jeg kom frem til at det ikke er så mye. Etter tre år med barnevernspedagogutdanning er mitt inntrykk at dette ikke var et prioritert tema, men et tema som har havnet under sekkebetegnelsen ”symptomer på omsorgssvikt”. Jeg opplever dette som en sterk kontrast til det fokuset som var på seksuelle overgrep, der vi blant annet hadde et eget incestseminar. Denne erfaringen fra studietiden om svært ulikt fokus på seksuelle overgrep og fysisk vold er en viktig motivering for å undersøke hvordan saksbehandlere i barnevernet håndterer saker hvor barn opplever fysisk vold i familien.

Fysisk vold mot barn er forbudt i følge norsk lov. Det er først ganske nylig at man er blitt oppmerksom på at det kan få alvorlige konsekvenser for barn å være vitne til vold (NOU 2003:31; 61, Opheim, 2003). Vi vet svært lite om omfanget av den fysiske volden som barn utsettes for eller er vitne til i familien (NOU 2003:31; 43, Stefansen, 2001; 11-12, St.meld. nr 40, 2002; 55). I Norge er det gjennomført få studier om fysisk vold mot barn, og dette blir særlig tydelig hvis man sammenligner med forskning om seksuelle overgrep mot barn. De

siste 20-25 årene har fysisk vold mot barn vært et neglisjert tema, noe som også gjenspeiler seg i det offentlige fokuset på overgrep mot barn. Dette kan illustreres ved at en utredning fra 1982 (NOU 1982:26) om barnemishandling og omsorgssvikt er siste omfattende offentlige dokument som spesifikt tar for seg fysisk vold mot barn. Derimot har seksuelle overgrep vært tematisert i flere offentlige dokumenter, som: Stortingsmelding nr 72 (1984-85), ”Om Barne- og ungdomsvernet”, NOU 1988:29 ”Etterforskning av incestsaker”, Sosialdepartementets prosjekt, fra 1989-91, ”Oppbygging av tiltak for barn som er utsatt for seksuelle overgrep”, Barne- og familiedepartementets ”Handlingsplan mot seksuelt misbruk av barn (1992-93)”, Stortingsmelding nr 53 (1992-93) ”Om seksuelle overgrep mot barn”. Disse dokumentene har resultert i mange ulike tiltak som er blitt satt ut i livet i løpet av 1990-tallet.

Den offentlige oppmerksomheten har med stor sannsynlighet vært med på å gjøre det enklere for hjelpeapparatet å se tegn og symptomer på seksuelle overgrep mot barn. Fysisk vold mot barn har vært og er sannsynligvis også fortsatt i stor grad et emne som er lite synlig og preget av taushet. Det er noe som det ikke så lett sies fra om, og som hjelpeapparatet har vanskeligheter med å oppdage (NOU 2003:31; 66). De siste årene har det både i Norge og andre land vært en økende oppmerksomhet omkring hjelpeapparatets manglende fokus på fysiske overgrep mot barn, (jf. en ny strategiplan fra regjeringen mot fysiske og seksuelle overgrep mot barn, utredning i Sverige, handlingsplan i Danmark og det britiske lovforslaget om å gjøre fysisk avstraffelse av barn straffbart). Selv med økende offentlig fokus vet vi imidlertid lite om hvordan barnevernet håndterer saker med fysisk vold. Noe av formålet med denne oppgaven er å bidra med kunnskap om nettopp dette.

1.2 Problemstilling og begrepsavklaring

På bakgrunn av dette blir hovedproblemstillingen min:

Hvordan forholder saksbehandlere i barnevernet seg til familier hvor barn rammes av eller er vitne til fysisk vold?

Problemstillingen kan konkretiseres gjennom følgende underspørsmål;

Hvilken yrkesidentitet har saksbehandlerne, og hvordan påvirker den deres møte med familiene?

I samsvar med Skau (1996; 45) kan de begrepene saksbehandlerne velger å bruke for å formidle sin hverdag ses på som et uttrykk for hvordan de forstår seg selv og sin rolle i forhold til familiene de jobber med. Et viktig spørsmål blir derfor hva som kjennetegner saksbehandlerens yrkesidentitet. Luhmanns (2000) teori om tillit tar for seg hvilken funksjon tillit har i samfunnet og hvordan dette fører til en ulik tilnærming til begrepsmessige problemer. Med bakgrunn i Luhmanns teori om tillit, hvordan kan man se at saksbehandlerens yrkesidentitet påvirker relasjonen til familiene de jobber med? Skau (1996) tar utgangspunkt i Webers maktbegrep og ser på hvordan maktforholdet mellom hjelpeapparatet og klienter kan forstås i lys av dette. Hvordan kan saksbehandlerens relasjon til foreldrene forstås i lys av hennes teorier?

Hva kjennetegner saksbehandlerens forståelse av foreldrenes problemer og hvordan påvirker det den faglige skjønnsutøvelsen?

Beslutninger i barnevernet kan forstås som risikovurdering som saksbehandlere gjennom sitt skjønn gjør på vegne av barnet (Kjølørød, 1994). Hvordan vurderer saksbehandlerens foreldrenes ”endringspotensial”? Hva ligger i endringspotensialet? Hva skal til for at foreldrene blir vurdert til å ha eller ikke ha et endringspotensial? Og hvilken betydning har saksbehandlerens forståelse av den fysiske volden for deres vurderinger av foreldrenes endringspotensial?

Hvilket kunnskapsgrunnlag har saksbehandlerne i forhold til fysisk vold, og hvilke beslutninger tar de i saker med fysisk vold?

Hvilke vurderinger man gjør bygger på hvilken kunnskap man har. I følge Repstad (2000) er en kombinasjon av både praktisk og teoretisk kunnskap viktig for å gjøre gode faglige vurderinger. Et viktig spørsmål blir derfor hvilken betydning saksbehandlerens kunnskapsgrunnlag om fysisk vold har for deres vurderinger og beslutninger. Backe-Hansen (2004) ser på omsorgsovertakelsessaker i barnevernet som puslespill- og trumfkortsaker. Når kan fysisk vold være en trumfkortsak og når er den en del av en puslespillsak? Når er den fysiske volden eneste argument for en avgjørelse for omsorgsovertakelse, og når er den fysiske volden en av flere faktorer i beslutning om omsorgsovertakelse?

Hvordan forholder saksbehandlere seg til rettsliggjøring av fysisk vold mot barn?

I følge norsk lov er fysisk vold mot barn forbudt (jf. 1.4). Derfor vil anmeldelse av fysisk vold mot barn være en aktuell vurdering for saksbehandlere i barnevernet. Et av temaene som blir

belyst er hvordan saksbehandlere vurderer anmeldelse av fysisk vold mot barn. Hva er avgjørende for om en sak blir anmeldt eller ikke?

Begrepsavklaring

Vold i familien er ofte ikke et isolert fenomen, men en del av et større problemkompleks. Det finnes ingen universell betydning av begrepet vold, og hva som regnes som vold forandrer seg over tid. Kulturell tilhørighet kan også påvirke hva man oppfatter som fysisk vold (Pape og Stefansen, 2004; 10). I denne oppgaven legges følgende definisjon av fysisk vold mot barn til grunn:

Fysisk vold mot barn er en fysisk skadelig handling rettet mot et barn. Det kan for eksempel være handlinger som å slå, riste, kaste, forgifte, brenne, skolde, drukne eller kvele barnet (Stainton Rogers, 2003; 78). Selv om denne oppgaven handler om fysisk vold vil jeg nevne at fysisk vold også vil ha elementer av psykisk vold ved seg (Alternativ til Vold, 2004).

Å være vitne til fysisk vold betyr at barnet lever i en familie der de voksne bruker fysisk vold mot hverandre. Det mest vanlige er at far bruker vold mot mor. I slike situasjoner rammes barnet altså indirekte av volden ved å se, høre eller fornemme den fysiske volden eller konsekvenser av den (NOU 2003:31; 61).

I denne oppgaven regnes man som barn til fylte 18 år. Familiebegrepet brukes om barnets biologiske foreldre og personer som ikke er i slekt med barnet, men som bor sammen med og har omsorg for barnet, for eksempel mor eller fars samboer eller ektefelle.

1.3 Omfang, skadevirkninger og risikogrupper

Som tidligere nevnt finnes det lite norsk forskning om omfanget av fysisk vold som barn utsettes for eller er vitne til i familien (NOU 2003:31; 43, Stefansen, 2001; 11-12, St.meld. nr 40, 2002; 55). Det er svært vanskelig å tallfeste omfanget av barn som blir utsatt for fysisk vold. I NOU 2003:31 er det gjort et slikt forsøk ut fra tall fra levekårsundersøkelsen til Statistisk sentralbyrå, men disse tallene er svært usikre. Det vi vet er at tall fra krisesentrene viser at svært mange av kvinnene som har søkt tilflukt der, har barn. I alt 1813 barn bodde på landets krisesentre i 2001 (NOU 2003:31; 43). I 2003 viser tall fra 38 av landets 50 krisesenter at det bodde 1155 barn ved disse krisesentrene (Jonassen, 2004; 3 og 33).

Dessuten oppga beboere ved førstegangsopphold at barna i 70 prosent av tilfellene hadde vært vitne til volden (ibid; 35).

Tall fra Statistisk sentralbyrå (2002) viser at 8855 nye barn kom under tiltak fra barnevernet i 2002, av disse faller 261 under kategorien tiltak på grunn av fysisk mishandling. Imidlertid kan sammenligning med utenlandsk forskning tyde på at dette tallet ikke viser det reelle omfanget. Denne forskningen indikerer heller at fysisk vold mot barn er underrapportert til barnevernet og delvis oversett av hjelpeapparatet (St.meld. nr. 40, 2002; 55).

Det er ikke slik at alle barn som opplever fysisk vold utvikler symptomer på alvorlige problemer eller at barna har de symptomene. Dette kan variere med frekvensen av vold, altså hvor mange tilfeller av vold barnet har sett, hørt eller fornemmet. Videre kan dette avhenge av hvor alvorlig volden var, barnets alder, om det selv er blitt direkte rammet og hvilke relasjoner barnet har hatt utenfor familien (NOU 2003:31; 63). Imidlertid kan barn som utsettes for eller er vitne til fysisk vold ikke bare få fysiske skader, men også psykiske skader. Forskning viser at også det å være vitne til vold medfører alvorlige konsekvenser for barnet (St.meld. nr. 40, 2002; 54, SOU-72, 2001; 285). I den svenske offentlige utredningen om barnemishandling beskrives en rekke mulige skadevirkninger av fysisk vold. Å bli eksponert for vold kan være en traumatisk opplevelse som kan påvirke hele personligheten og evnen til lek og læring. Dessuten kan det skape vanskeligheter i relasjoner og atferdsproblemer. Barn som lever i et voldelig miljø vil ofte utvikle strategier for å tilpasse seg den vanskelige situasjonen, noe som kan innebære at de tar på seg skyld og at de oppfører seg på spesielle måter for ikke å utløse nye voldshendelser. Barn kan utvikle et psykologisk forsvar gjennom å fortrenge, blokkere eller fornekte volden. En annen måte barnet kan forsvare seg mot de sterke følelsene på, er å identifisere seg med voldsutøveren og selv være aggressiv (SOU 2001: 72; 285-286). Gjennomsnittlig antar man at 40 % av barn som blir eksponert for vold vil utvikle atferdsproblemer på et klinisk nivå (Isdal, 2002; 54).

I følge tilgjengelig forskning og informasjon er de aller fleste foreldre som mishandler barna sine ikke kriminelle utover voldsbruken mot barna, sinnslidende eller handler med overlegg. Mishandlingen er som regel knyttet til konfliktsituasjoner som trappes opp slik at handlingen skjer i affekt (St.meld. nr. 40, 2002; 56). I følge den svenske offentlige utredningen om barnemishandling utsettes barn av utenlandske foreldre for mer fysisk avstraffelse enn andre barn, og da særlig barn i førskolealder (SOU 2001:18; 90). Flere bidrag innen internasjonal

forskning viser at barn som lever i fattigdom har en større risiko for å bli utsatt for vold, og at de har en større risiko for at konsekvensen av den volden de utsettes for blir alvorlig (SOU 2001:18; 92). Imidlertid viser annen forskning at vold skjer i familier fra alle samfunnslag, og at bakgrunnsfaktorer som for eksempel klassetilhørighet eller en families økonomi ikke sier noe om risikoen for å bli utsatt for vold i familien. Disse bakgrunnsfaktorene sier sannsynligvis mer om sjansen for at volden i familien skal bli oppdaget (Smith, 2003; 17, NOU 2003:31; 30).

1.4 Lovverk

I Norge ble det ikke forbudt å fysisk straffe sine barn før i 1972. Imidlertid er Norge i dag et av få land i verden hvor det finnes et lovverk som forbyr fysisk avstraffelse av barn. (Isdal, 2002; 51). Frem til 1972 hadde foreldre en refselsesrett etter en lov fra 1891. Det var likevel først i 1987 at det i følge barneloven ble et absolutt forbud mot å utsette barnet for vold eller annen behandling som gjør at barnets helse blir fysisk eller psykisk skadet, eller utsatt for fare. Grunnen til at dette ble presisert i barneloven var at forarbeidene til loven fra 1972 ga inntrykk av at det ikke var meningen å avskaffe refselsesretten. Dette etterlot en viss tvil om foreldrene hadde lov til å bruke fysisk avstraffelse mot barna sine. Barnelovens § 30, som omhandler foreldreansvaret, fikk derfor i 1987 innarbeidet et tredje ledd hvor det eksplisitt ble sagt at det ikke er lov til å bruke vold i barneoppdragelsen. Det er imidlertid ingen sanksjoner forbundet med denne paragrafen (Smith og Lødrup, 1993; 64-70). Derfor vil det være straffelovens bestemmelser om legemsfornærmelser, § 228, og legemsbeskadigelser, § 229, og videre § 219 om bla. forsømmelse og mishandling av barn man har omsorg for, som vil være avgjørende for sanksjonene ved fysisk avstraffelse av barn (Smith og Lødrup, 1993; 70, Dåvøy; 2003; 3). I lovforarbeidene til endring av barnelovens § 30 er det satt en grense for hva som rammes av bestemmelsen. Denne grensen er trukket ved spontane klaps over hånd eller buksebak, og dette rammes derfor ikke av bestemmelsen (Ot prp nr 8: 1986-87; 7).

Artikkel 19 i barnekonvensjonen beskytter barnet mot vold i familien. Barnekonvensjonen er det første internasjonale dokumentet om barns rettigheter som ettertrykkelig sier at barn skal beskyttes mot vold. Videre har FNs barnekomité flere ganger uttrykt at fysisk avstraffelse av barn er uforenelig med barnekonvensjonens mål. Likevel er dette realiteten for svært mange barn rundt om i verden. Komiteen har derfor foreslått en rekke ganger at det bør innføres et generelt forbud mot fysisk avstraffelse av barn i alle de landene som har ratifisert barnekonvensjonen (SOU 2001:72; 112-113).

Barnevernlovene

Norge var det første landet i verden som fikk et offentlig barnevern. Dette skjedde med vergerådsloven i 1896. Denne ble satt ut i livet i 1900, og dens intensjon var at barn og unge på villspor skulle hjelpes ved oppdragelse og ikke gjennom straff. Selv om dette var tankene bak loven, mener Tove Stang Dahl at den ikke vokste frem ut i fra barnas behov, men snarere gjennom klassemotsetninger og samfunnets interesser (referert i Bunkholdt og Sandbæk 1994; 19-20). Veldig kort uttrykt kan det sies at barnevern også var lønnsomt samfunnsvern (Benneche, G, 1991: 21). Vergerådsloven ble i 1953 erstattet av lov om barnevern. I denne loven gjorde tanker fra barnpsykologi og barnpsykiatri seg gjeldende. Det ble lagt stor vekt på at barnet skulle hjelpes gjennom hjelp til hele familien (Bunkholdt og Sandbæk 1994; 21).

Det ble i 1990 bestemt at barnevernloven skulle fremlegges som egen lov, i det man ønsket å sette fokus på utsatte barn og unges livssituasjon (Holgersen og Tellefsen, 1995; 276-277). Lov om barneverntjenester ble vedtatt i 1992 og trådte i kraft i januar 1993. (Lindboe, 1994; 19). I denne loven blir det lagt eksplisitt til grunn at det er ”barnets beste” som skal være utgangspunktet for de beslutninger som tas. Dette var også et grunnleggende prinsipp i den gamle loven, men kom ikke like klart frem der (Sandberg, 1994; 284).

Barnevernlovens ulike kapitler

Barnevernlovens ulike kapitler tar for seg barnevernets formål og virkeområde, ansvarsfordeling og administrasjon, ansvarsområder og saksbehandlingsregler.¹ Analysen i denne oppgaven forutsetter en viss kjennskap til barnevernlovens kapittel fire, som omhandler særlige tiltak. Relevante paragrafer blir derfor presentert nedenfor.

Kapittel 4 i barnevernloven

I kapittel 4 behandles hvilke tiltak barnevernet kan iverksette². Den følgende fremstillingen bygger på Holgersen og Tellefsen (1995; 291-313). § 4-1 tar for seg hensynet til barnets beste og påbyr barnevernet å legge avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Tiltak skal gis etter barnets behov og ikke ut fra de symptomene og den atferden barnet viser. Det er ikke barnverntjenesten sin oppgave å verne samfunnet mot barnet. Tiltaket skal kvalitativt bedre barnets situasjon. Om foreldrenes og barnets behov er motstridende, skal det legges avgjørende vekt på barnets behov og foreldrenes behov må vike. Denne paragrafen

¹ For utførlig redegjørelse kan Lindboes Barnevernrett, 2003 og Lindboes Barnevernloven, 2003 leses.

² De paragrafene i barnevernlovens kapittel 4 som er mest sentrale i denne oppgaven finnes i vedlegg 1.

fremhever betydningen av kontakten med de biologiske foreldrene også etter en eventuell omsorgsovertakelse. § 4-2 sier at barneverntjenesten skal snarest, og innen en uke, avklare om en melding skal følges opp med en undersøkelse etter § 4-3. Barnevernet tar ofte kontakt med den som melder for å få konkretisert meldingen, og noen ganger også med foreldrene for å avklare meldingen. Denne avklaringen kan ha tre resultater: For det første kan meldingen bli makulert fordi det ikke fantes grunnlag for meldingen og den vurderes som ubegrunnet. Dette kan for eksempel være meldinger som er fremsatt som sjikane. For det andre kan meldingen bli henlagt fordi man ikke har tilstrekkelig grunnlag for å starte en undersøkelse, men opplysningene kan få betydning ved en eventuell senere henvendelse i saken. Det tredje resultatet er at det blir åpnet sak fordi vilkårene etter § 4-3 foreligger. Etter § 4-3 plikter barneverntjenesten å igangsette en undersøkelse når det er rimelig grunn til å tro at det foreligger omstendigheter som kan gi grunnlag for tiltak. § 6-9 stadfester at denne undersøkelsen skal være gjennomført i løpet av tre måneder. I noen spesielle tilfeller kan fristen forlenges til seks måneder. Barnevernet er pålagt å gjennomføre undersøkelsen med minst mulig skader for dem som undersøkes, den skal heller ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig, og opplysninger skal ikke spres unødige. § 4-4 tar for seg hjelpetiltak for barn og barnefamilier. Barneverntjenesten plikter å iverksette hjelpetiltak når vilkårene i loven er oppfylt. Forutsetningen for hjelpetiltak er at barnet har et spesielt behov for det. Tiltaket kan være direkte rettet mot barnet, eller det kan være rettet mot noen eller alle i familien hvis dette bedrer barnets situasjon. Tiltakene som er ramset opp i loven er ikke uttømmende og barnvernet har dermed stor mulighet for å tilpasse hjelpetiltakene til hvert enkelt barn. Hjelpetiltak baserer seg på frivillighet. Imidlertid er det et unntak etter paragrafens fjerde ledd. Der stadfestes det at barnehageplass og andre egnede dagtilbud kan pålegges av fylkesnemnda. For saker som defineres som § 4-4 saker foreligger det, etter barnevernloven, verken meldeplikt eller opplysningsplikt for offentlige myndigheter eller personer med yrkemessig taushetsplikt. En slik meldeplikt og opplysningsplikt foreligger derimot i saker som defineres som § 4-12 saker.

Vedtak om å overta omsorgen for et barn behandles i § 4-12. Den omfatter både omsorgsovertakelse på grunnlag av hvordan barnet sin situasjon i hjemmet er i dag, og omsorgsovertakelse på en presumpsjon om at omsorgssituasjonen for barnet ikke vil være god nok i fremtiden. Lovens punkter a, b og c dreier seg om en vurdering av nåtiden, mens punkt d behandler en fremtidsvurdering. I denne oppgaven er punkt a og c de mest aktuelle. Punkt a er en generell bestemmelse om omsorgssvikt hvor også forholdene etter punkt c kan tolkes

innunder. Punkt c er likevel tatt inn i loven med et ønske om en tydeliggjøring av grove overgrep. Denne bestemmelsen tar for seg alvorlige fysiske og psykiske overgrep, for eksempel seksuelt misbruk, vold eller trusler om vold, terrorisering, latterliggjøring og trakassering. Det fremgår videre av denne paragrafen at hvis hjelpetiltak er tilstrekkelig til å frembringe en god nok omsorgssituasjon for barnet, skal dette benyttes i stede for omsorgsovertakelse. Det er fylkesnemnda som fatter vedtak om overtakelse av omsorgen.

1.5 Oppgavens struktur

I kapittel 2 vil jeg presentere ulike teorier som jeg bruker i analysen for å belyse den virkeligheten saksbehandlerne formidler. Deretter vil jeg i kapittel 3 redegjøre for mitt metodevalg og min fremgangsmåte. I kapitlene 4, 5, 6 og 7 analyseres mine empiriske funn. I kapitlene 4 og 5 er fokuset først og fremst på relasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne. Mens kapittel fire i hovedsak omhandler foreldrenes tillit til saksbehandlerne er det derimot i kapittel 5 et fokus på saksbehandlernes tillit til foreldrene. I kapittel 6 er temaet saksbehandlernes kunnskapsgrunnlag og beslutninger i forhold til fysisk vold. I analysens siste kapittel, kapittel 7, tar jeg for meg rettsliggjøring av fysisk vold og hvordan saksbehandlerne opplever og håndterer dette. Kapittel 8 er oppgavens avsluttende kapittel og her kommer jeg med en oppsummering av mine funn. Jeg tar utgangspunkt i disse funnene og diskuterer synligheten av barnet som egen person i barnevernet.

2. Teoretiske perspektiver

Det vil alltid finnes universelle grunnleggende behov som barn behøver dekket for å kunne overleve. Imidlertid vil kriterier for hva som er ”barnets beste” variere i forhold til den sosiale konteksten (Hagen, 1997; 76), noe som sammenfaller med det perspektivet Stainton Rogers (2003; 77) formidler vedrørende omsorgssvikt. Hva som anses som omsorgssvikt og hvordan voksne forholder seg til barn, er avhengig av konteksten. Det vil si at hvilke forventninger voksne har til barn og til hva det innebærer å gi barn god omsorg, er avhengig av både historisk og kulturell kontekst. Den forståelsen vi har i dag av hva som er omsorgssvikt er sosialt konstruert. Den gir kun mening innenfor en bestemt tidsperiode eller en sosiokulturell kontekst, den vi er i her og nå. Dermed blir ikke definisjoner statiske, men de forandrer seg over tid. Definisjoner endrer seg gjennom ny kunnskap og nye forståelser. Slik blir omsorgssvikt et dynamisk og foranderlig begrep, noe som illustreres ved at det først nylig er blitt ansett som omsorgssvikt når barn er vitne til vold i familien (Stainton Rogers, 2003; 77). Hva som er fysisk vold og hva som er barnets beste er altså ikke gitt en gang for alle. Langt på vei kan en betrakte både vold og barnevernlovens grunnlag, barnets beste, som sosiale konstruksjoner. Dette er oppgavens teoretiske utgangspunkt. Gjennom ulike teorier skal jeg forsøke å belyse den virkeligheten saksbehandlerne formidler. I framstillingen som følger har jeg valgt å bruke begrepet ”saksbehandlere” når jeg presenterer ulike teorier, selv om ikke alle bidragene omhandler saksbehandlere i barnevernet.

2.1 Barnets beste som handlingsgrunnlag

I følge Skivenes (2002; 184) kan staten gripe inn i relasjonen mellom barn og foreldre for å beskytte barnets interesser. Dette kan gjøres ved å vurdere foreldrenes omsorgskompetanse og hvordan foreldrene ivaretar barnets beste. Omdreiningspunktet i barnevernloven er prinsippet om barnets beste. Dette er et uttrykk for en etisk-politisk verdi der staten har ansvaret for å definere hva som er barnets beste, eller i det minste hva som ikke er det, i den private sfære. Skivenes (2002; 185) viser i sin analyse at barnets beste består av tre prinsipper; det biologiske, hensynet til stabilitet og barnets interesser. Det er disse prinsippene saksbehandlerne må forholde seg til i sitt arbeid med foreldrene, samt gjøre sine vurderinger ut i fra. Dette betyr at prinsippene om barnets beste vil være grunnlaget for saksbehandlerens resonnementer. Barnets beste vil ligge som et bakteppe for saksbehandlerens tanker, vurderinger og handlinger. Jeg vil i min avsluttende drøfting løfte fram disse prinsippene og diskutere dem i lys av funn som er gjort i analysen.

Det biologiske prinsipp

Utgangspunktet i barnevernloven er at barnets beste er å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Det at barnet vokser opp hos sine biologiske foreldre anses som en egenverdi, selv om det skulle være visse mangler ved oppvekstvilkårene. Dette gjelder også om det finnes andre som er bedre egnet til å ta seg av barnet. Det er også slik at om det påvises svikt i foreldrenes omsorgsevne, og selv om denne svikten er av til dels alvorlig karakter, så er utgangspunktet at man skal prøve å løse problemene gjennom hjelpetiltak (Barne- og familiedepartementet, 2004; 1). Tilknytningen til de biologiske foreldrene blir regnet som en ressurs i seg selv for barnet. Det blir sett på som et traume for et barn å bli flyttet fra sin biologiske familie (St.meld. nr 40, 2002; 13). Skivenes (2002; 185) identifiserer to nivåer hvor lovgiver tolker og anvender det biologiske prinsipp. For det første er det et overordnet verdigrunnlag i forhold til det offentliges ansvar for barn, og for det andre så er det en verdi som uttrykkes i prinsippet om barnets beste.

Stabilitetshensyn

Det er verdifullt for barn å ha stabile og gode voksenkontakter (Skivenes, 2002; 186). Barnets beste er å gi barnet stabil og god voksenkontakt med kontinuitet i omsorgen (Bunkholdt og Sandbæk, 1994; 23). Dette hensynet kan tolkes på to måter i følge Skivenes (2002; 186). For det første kan det ses i sammenheng med det biologiske prinsipp hvor stabilitet for barnet innebærer fortsatt omsorg fra de biologiske foreldrene. Stabilitet i voksenkontakt kan for det andre forstås som en verdi i seg selv for barnet, siden loven legger til grunn at dette i seg selv er en viktig verdi i barns oppvekst.

Barnets interesse

Skivenes (2002; 186-187) angir at intensjonserklæringen for barnevernloven framhever barns selvstendige interesser som det overordnede hensyn staten har i sine plikter overfor barn. Ved å gi barn status som rettssubjekter, settes barns interesser i fokus. Ved interessekonflikter mellom barn og foreldre eller barn og samfunn, skal barnets interesser være utslagsgivende. Prinsippet om barnets interesser kan ses på som en prioriteringsstandard hvor blant annet barnets interesser kan gå foran foreldrenes rett til privatlivets fred.

2.2 Fortellinger og identitet

Med utgangspunkt i saksbehandlerne fortellinger om praksis ønsker jeg å se på saksbehandlerne yrkesidentitet og hvordan den påvirker deres møte med familiene. For å

belyse dette har jeg valgt å ta utgangspunkt i teorier om identitet og fortellinger. I følge Frønes (2001; 89-93) former kulturens fortellinger grunnmønstrene i dannelsen av mening. De binder livsløp sammen og gir handlinger mening. Fortellingene strekker seg fra fortid til framtid. De finnes både på kulturens metanivå og mikronivå. Fortellinger har innhold, struktur og plott. De kan opptre som allmenne myter og forestillinger, eller som handlingsnære fortellinger på mikronivå. Fortellingene gjør seg gjeldende på alle nivåer og blir derfor et sentralt formidlingsledd mellom kulturelle mønstre og aktører. Ofte fungerer fortellingene som en levendegjøring av moralske prinsipper.

I tråd med Frønes (2001; 109) vil saksbehandlere ha skapt seg en samling av flere fortellinger om seg selv. Disse fortellingene kan ses på som deres personlige mytologi. De anvender den like mye for å konstruere seg selv for seg selv, som til å presentere seg for andre. På den ene siden er den personlig, men den er også basert på kulturelle fortellinger. Frønes (2001; 133) peker på at man i disse selvframstillingene også kan finne roller fra eventyret, for eksempel de gode hjelperne og de onde motstanderne. Keskinen (2001; 219) hevder at man kan forstå identitet som en identitet basert på fortellinger fordi fortellinger er en grunnleggende måte å organisere og forstå sine erfaringer på. Fortellingene gir erfaringene mening. Dette kan kalles en narrativ identitet. I lys av dette kan man i analysen forstå saksbehandlernes fortellinger om praksis som et uttrykk for en narrativ identitet. Keskinen angir videre at hvis saksbehandlerne skal kunne ha en identitet, for at de skal kunne ha en følelse av hvem de er, trenger de å uttrykke en forståelse av hvordan de ble som de ble og hvor de skal videre i livet.

Konstruksjonen av en narrativ identitet involverer både en forteller og en lytter. Det er en handling som inkluderer en presentasjon av seg selv til verden og verdens anerkjennelse av denne presentasjonen. Narrativ identitet består av historier vi forteller oss selv og andre om oss selv, men den består også av de fortellingene andre forteller oss om oss selv. Å få anerkjennelse av andre og evnen til å fortelle fortellinger som er en del av en større sosial og kulturell fortelling er altså en viktig del av den narrative identitetskonstruksjon.

Solvoll (2004; 146) hevder at det i relasjonen til andre er en persons identitet som gjør at han eller hun blir skjelt fra andre. Identitet er også en forståelse av hvem vi er og hvem andre er, dessuten andre menneskers forståelse av seg selv, og av andre. Identitet er en prosess som er gjenstand for forhandlinger. I denne oppgaven er fokuset på saksbehandlernes yrkesidentitet.

I følge Solvoll (2004; 146) må saksbehandlere for å kunne utøve en kompetent praksis tilegne seg de nødvendige kunnskaper, holdninger og ferdigheter fra praksisfeltet. Dette skjer gjennom yrkessosialisering. Det at saksbehandleren internaliserer verdier, normer og etiske standarder som er sentrale for yrkeskulturen, i sin atferd og selvoppfatning, er en grunnleggende del av denne sosialiseringen. Yrkessosialiseringen retter seg altså mot yrkesidentiteten, og legger grunnlaget for denne. Identitet etableres alltid i en kontekst av sosiale relasjoner, og identitet handler om å skape mening (Solvoll, 2004; 145). Askjem (1996; 44) viser at identiteten springer ut av de erfaringene saksbehandlerne gjør. De får en bevissthet om seg selv ved å bli bevisst andre. Identitet oppfattes som noe relativt stabilt, men endres, påvirkes og formes gjennom de erfaringene saksbehandlerne har. Yrkesidentiteten er en side ved saksbehandleres identitet og omfatter ganske stabile fellestrekk ved tanke- og følelsesmessige oppfatninger. Sentrale kilder for yrkesidentitet består av oppfatninger som saksbehandlerne har om egen kompetanse og hvilke kunnskaper, verdier og holdninger yrkesgruppen som helhet representerer (Askjem, 1996; 44). De valgene saksbehandlere gjør i jobben vil være styrt av de verdiene og den kunnskapen de har tilegnet seg gjennom utdannelsen (Lauvås og Lauvås, 1995; 128). Gjennom å studere saksbehandlerens fortellinger om praksis ser jeg på hvordan de bruker den kunnskapen og de verdiene som ligger i yrkesidentitet når de samhandler med familiene.

2.3 Risikoforvaltning

Saksbehandlerens vurderinger av foreldrenes omsorgsevne vil være basert på skjønn, og hvordan saksbehandlerne bruker dette skjønn er et tema for analysen. Beslutningene som saksbehandlerne tar, blir i denne oppgaven forstått som risikovurderinger saksbehandlerne gjør på vegne av barnet. Et bidrag fra Kjølørød (1994) er relevant i denne sammenheng. Hennes utgangspunkt er at saksbehandlere i barnevernet er satt til å forvalte en risiko ut fra tilgjengelig kunnskap og lovfestede retningslinjer. Den skjønnsutøvelsen saksbehandlerne utøver bygger ikke på en sann innsikt eller full enighet om hva barn trenger, og som de dermed kan utlede løsninger fra. Det er begrenset kunnskap om hva barn tåler og ikke tåler, og det er et samspill mellom sosiale, medisinske og psykologiske forhold som gjør at det vil være mange grensetilfeller. Dessuten vil det heller ikke være mulig å samle inn uttømmende informasjon om en sak. I tillegg har man mange ulike tolkningsmuligheter. I mange saker har heller ikke de ulike aktørene sammenfallende eller klare mål. Kombinasjonen av handlingstvang, usikkerhet og langsiktig beslutningskontekst er ikke unik for barnevernet, men et trekk ved forvaltning av risiko på forskjellige samfunnsområder (Kjølørød, 1994; 203-

204). For saksbehandlere i barnevernet vil handlingstvungen kunne bestå i at de er lovpålagt å gjøre vedtak når de får en melding. De kan rett og slett ikke la være å handle, for valget om å ikke handle i forhold til en barnevernssak vil også kreve et vedtak. Elster (referert i Kjølørød, 1994; 204) mener at saksbehandlere i barnevernet skal ta hensyn til mulig skade for barnet når de jobber med en sak. Dette vil si å vurdere hva slags risiko barnet kan bli utsatt for på kort og lang sikt. Videre skal de rangere fundamentale verdier opp mot hverandre, for eksempel foreldrenes rett på selvbestemmelse opp mot barnets krav på trygghet. Dessuten må saksbehandlerne overholde krav til fremgangsmåter og begrunnelser. Muligheten for bruk av skjønn er ganske stor, og man kan derfor snakke om en iboende ubestemthet i barnevernets arbeid (Elster referert i Kjølørød, 1994; 204). Et viktig tema i oppgaven er hvordan saksbehandlerne forholder seg til slik ubestemthet i saker hvor barn eksponeres for vold i familien. Hva slags strategier anvender de seg av i møtet med familien?

Kjølørød (1994; 206) viser blant annet til at det i følge det biologiske prinsipp er ønskelig at barnet skal vokse opp i hjemmet sitt. Den eventuelle faren barnet utsettes for ved å vokse opp hos sine biologiske foreldre må veies mot faren barnet utsettes for om det blir flyttet. Det blir et spørsmål om hvilken pris saksbehandlerne er villig til å la barnet betale for ikke å miste sine egne foreldre som omsorgspersoner. I følge Kjølørød (1994; 208-209) er hver enkelt barnevernssak prinsipielt enestående og kan få svært store konsekvenser for familiene som er involvert. Dette gjør at det er vanskelig å kunne forestille seg at beslutninger kan bygges på forutoppfatninger. Den tilgjengelige informasjonen vil i barnevernssaker alltid framstå som mangelfull. Saksbehandlerne kan aldri få fullstendig informasjon, og de vil ikke kunne ta stilling til den informasjonen de har i en sak uten tolkningsmodeller. Disse kan være forankret i ulike retninger innen fagfeltet, i hverdagslivets oppfatninger eller i kliniske idealtyper. I tillegg vil kollegers oppfatning ha betydning (ibid). De ulike forklaringene som saksbehandlerne bruker om foreldrenes fysiske vold forstås i analysen som tolkningsmodeller som blir avgjørende for saksbehandlerens vurderinger av foreldrenes endringspotensial.

Kjølørød (1994; 210) mener at beslutningsgrunnlaget i barnevernssaker hviler på både eksplisitte og implisitte kriterier. De eksplisitte tar først og fremst utgangspunkt i barnets behov, men dette vurderes også opp mot foreldrenes situasjon. Implisitt vil det være flere hensyn og forhold som spiller inn, og de er ikke nødvendigvis like kjent for omverden eller aktørene selv. Kjølørød sier videre at disse implisitte beslutningskriteriene vil kunne være

saksbehandlers tillit eller mistillit til biologiske foreldre. I min analyse vil jeg studere hvilke implisitte og eksplisitte kriterier saksbehandlerne vurderer foreldrenes endringspotensial etter.

2.4 Tillit

Tillit blir i analysen sett på som en forutsetning for samhandlingen mellom foreldrene og saksbehandlerne i barnevernet. Teori om tillit kan både belyse hvordan saksbehandlerne går fram i møte med foreldrene og hvordan foreldrenes endringspotensial vurderes av saksbehandlerne. Hvilken relasjon saksbehandlere og foreldre har, avhenger av tilliten de har seg i mellom, men tillit kan forstås på flere måter. Ulike forståelser av tillit brukes i analysen for å analysere relasjonen mellom saksbehandlerne og foreldrene.

I følge Gulbrandsen (referert i Kjølørød, 1994; 210) kan tillit forstås som en innstilling eller tilstand i et system, dette kan være et sosialt system eller et personsystem. Denne tilstanden eller innstillingen motiverer en til å handle som om fremtiden er sikker. Tillit vil gjerne knytte seg til individers eller systemers handlinger eller tilstand og dette vil igjen påvirke hvordan man selv handler (Kjølørød, 1994; 210). Ellingsen (2003; 18-19) uttrykker at tillit både vil være en individuell følelse og en sosial strategi, og at tilliten dessuten kan være relasjonelt utviklet gjennom sosiale prosesser. Tillit er med på å gjøre oss i stand til å tåle den relasjonelle usikkerheten, altså den risikoen som er knyttet til menneskers frihet til å oppføre seg vilkårlig. Å handle på sosiale arenaer handler om at man må ha en del forestillinger som er forankret i sosiale definisjoner, videre må man stole på dem, altså fatte tillit, og handle ut fra dette. For å kunne håndtere den risiko eller usikkerhet som ligger i samhandling med andre, er tillit i en eller annen form en nødvendig strategi. Ellingsen sier videre at det at mennesker har fri vilje gjør at de kan handle ulikt fra det man forventer eller har avtalt, eller at de lar være å handle. Slik kan sosial handling skape mange intenderte eller uintenderte konsekvenser. All sosial samhandling vil ha variasjoner av risiko. For å kunne mestre risikoen må man velge tillit, men grunnlaget for å velge tillit vil kunne være ulikt. Gjennom tillit kan man kompensere for usikkerhet og mangel på informasjon fordi tillit kan gi en form for sikkerhet. Samtidig som tillit er en forutsetning for samhandling, er den også et produkt av sosiale handlinger.

Tillit som risikohemmende strategi

Ellingsen, (2003; 6) anfører at en forutsetning for sosial samhandling er en viss grad av forutsigbarhet. Til å skape denne forutsigbarheten bruker man forventinger. Er ikke

forutsigbarheten til stede, innebærer det usikkerhet og risiko. Tillit kan ses på som en type forventning eller en strategi for å håndtere usikkerhet og risiko. I følge Ellingsen (2003; 6) mener Luhmann at tillit er en strategi for å håndtere risiko, dessuten innebærer tillit frihet til å velge å ta en risiko. Dette kan knyttes til Luhmanns (2000) tre varianter av tillit; ”familiarity”, ”confidence” og ”trust”. Familiarity kan ses som en generelt aksepterende holdning (Kjølsrød, 1994; 211) og som fortrolighet til den verden vi forholder oss til (Ellingsen, 2003; 7). I samsvar med Ellingsen, (2003; 7) vil en slik fortrolighet for saksbehandlerne innebærer kjennskap til og kunnskap om den konteksten de befinner seg i, og det er denne konteksten de orienterer seg ut fra i møte med familiene. I møte med det ukjente, altså familiene, vil denne fortroligheten fungere som en strategi for å redusere usikkerhet. Dette skjer gjennom at saksbehandlerne kan generalisere fra det kjente til det ukjente.

Ellingsen (2003; 8) oversetter confidence med tiltro. Det vil si at man har tiltro til det dagligdagse og det man er fortrolig med. Luhmann (2000; 98-101) knytter denne tiltroen til forventninger, imidlertid er man klar over at det finnes en mulighet for å bli skuffet. Dette er likevel sjelden. Man velger derfor å ha tiltro til den konteksten man forholder seg til for ikke å leve i konstant usikkerhet. Tiltro kan dermed knyttes til Luhmanns begrep om fare. Fare er noe man, i motsetning til risiko, ikke har et helt bevisst forhold til. Fare ligger utenfor en persons egen kontroll, og man må ha tiltro til at ting går bra. Foreldrenes samarbeid med saksbehandlerne vil kunne være preget av denne tiltroen.

Mens tiltro ses i sammenheng med fare vil tillit (trust) knyttes til risiko. Risiko er, i følge Luhmann, en bevisst vurdering hvor det må gjøres et valg. Videre er tillit bare mulig i situasjoner hvor de skadelige konsekvensene av et valg kan bli større enn fordelene som ønskes oppnådd. I samsvar med Luhmann (2000; 98-101) vil denne tilliten kunne være avgjørende for saksbehandlernes forhold til foreldrene. Siden konsekvensene av en gal beslutning vil være svært store vil saksbehandlernes beslutninger være basert på tillit og ikke på en rasjonell kalkyle. Dette fordi saksbehandlerne antakeligvis ved en feil beslutning vil angre på valget som er gjort. Tillit og risiko knyttes dermed til valg og handling. Hvordan saksbehandlerne vil oppfatte og vurdere risikoen i en gitt situasjon vil kunne være forskjellig fra saksbehandler til saksbehandler. Tillit og risiko vil derfor sentrale begrep for å forstå hva saksbehandlerne legger i endringspotensialet.

Aktør- og persontillit

Kjølsrød (1994; 211-212) skiller mellom aktørtillit og persontillit. Aktørtillit vil omfatte en begrenset del av en annens atferd. For eksempel vil fokus kunne være på en rolle den andre innehar, som mors- eller farsrollen. En hypotese er at saksbehandlerne vil være mindre opptatt av hvem den andre "er" og ha fokus på hva foreldrene "gjør". Blant annet vil saksbehandlerne være opptatt av foreldrenes evne til å oppfylle sin del av en avtale eller hvordan bestemte plikter behandles. Persontillit er basert på en helhetlig vurdering av en person, at saksbehandlerne har en allmenn følelse av at foreldrene er til å stole på. Kjølsrød hevder videre at tillit og mistillit kan gå over i hverandre. Dette vil si at overgangen mellom dem er organisert som en terskel. Denne terskelen gjør at saksbehandlerne kan ha en mengde av opplevelser av foreldrene som gjerne blir oppfattet som enkelthendelser. Dette gjør at saksbehandlerne kan tolke ugunstige inntrykk som mindre eller tilfeldige avvik. Imidlertid går det en grense der tilliten saksbehandlerne har til foreldrene slår over til mistillit, og i dette grenseområdet er tilliten sårbar for symbolske hendelser som plutselig kan ødelegge grunnlaget for tillitens eksistens. De vurderingene saksbehandlerne gjør i sine antagelser om fremtiden vil til sammen utgjøre vedkommendes system av tillitstegn. Hvordan saksbehandlerne oppfatter risiko vil henge nøye sammen med om man opplever å ha tillit eller mistillit til foreldrene.

Tillit som forutsetning for felles situasjonsdefinisjon

Ellingsen (2003; 18-19) beskriver hvordan saksbehandlere og foreldre gjennom tillit kan utvikle en samforståelse av situasjonen. Denne samforståelsen er utgangspunktet for at saksbehandlerne kan jobbe med foreldrenes endringspotensial. Ellingsen sier videre at utvikling av en slik samforståelse skjer gjennom sosial handling der saksbehandlere og foreldre forutsetter eller har fått en gjensidig situasjonsdefinisjon. Samforståelsen gjør at de i tilstrekkelig grad deler en forståelse av hvordan en situasjon skal foregå og hvilke normer som skal gjelde. De deler de samme forventingene til situasjonen. Tillit etableres og opprettholdes gjennom at saksbehandlerne og foreldre omsetter sine forventinger til praktisk handling på en slik måte at den bekrefter den antatte samforståelsen av situasjonen. Hvis ikke denne samforståelsen mellom foreldre og saksbehandlere er tilstede, eller om den brytes, vil det ikke finnes noen tillit mellom dem. Ellingsen (2003; 21) sier videre at en slik mangel av tillit kan resultere i brutte relasjoner, tilbaketrekking eller passivitet.

Prekontraktuell, strukturell og relasjonell tillit

Ellingsen (2003; 20-24) mener at tillit kan deles inn i tre ulike former ut i fra hvilke sosiale forutsetninger den er forankret i. Disse ulike formene for tillit brukes i analysen for å forstå møtet mellom saksbehandlerne og foreldrene. Dessuten brukes de til å beskrive de ulike nivåene av tillit i relasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne. Ellingsen sier at prekontraktuell tillit er den tatt for gitt og underforståtte tilliten. Reglene for prekontraktuell tillit knyttes til en normativ kontekst som deltakerne tar for gitt at de andre deler. Dette gjør at man har tillit til at de andre opptrer på en måte som er rimelig forutsigbar og at de lar seg forplikte av de felles spillereglene som er i den sosiale situasjonen. Denne prekontraktuelle tilliten kan samsvare med det Luhmann kaller fortrolighet og tiltro. Samhandling forutsetter prekontraktuell tillit fordi den skaper en forståelseshorison, legger grunnlag for krav, forventninger og fortolkninger som gjøres gjeldene i en sosial setting. Med bakgrunn i Ellingsen kan man si at hvis saksbehandlerne og foreldrene skal kunne samhandle, må det være en slik prekontraktuell tillit tilstede i møtet mellom dem. Den utvikles og holdes ved like gjennom strukturell og relasjonell tillit. For det andre, sier Ellingsen, har man den strukturelle tilliten som er basert på formelle strukturer eller posisjoner. Grunnlaget er for det første et legitimt maktapparat som kan foreta sanksjoner for å trygge at plikter, kontrakter og lover respekteres, og for det andre at aktørene kjenner til og godtar lover og sertifiseringer. Indirekte vil det være den legitime makten som gis tillit gjennom strukturell tillit. Den er en form for kollektiv tillit, og en forutsetning for en rekke av de samfunnsfunksjonene som tas for gitt, for eksempel alle yrkesprofesjoner. I tråd med dette kan foreldrenes mangel på strukturell tillit til saksbehandlerne som representanter for barnevernet eller barnevernet i seg selv, vanskeliggjøre jobben saksbehandlerne er pålagt å gjøre av samfunnet. Til sist har man i følge Ellingsen relasjonell tillit som springer ut av nærhet, kjennskap eller samhandling. Gjennom dette gis det en mulighet for saksbehandlere og foreldre til å etablere en samforståelse. Dette kan skje på tross av uklare eller motstridende forventninger fordi saksbehandlerne og foreldrene kan forhandle seg frem til tillit. Alle de tre tillitsformene kan være tilstede i en relasjon.

2.5 Makt

I analysen vil saksbehandlerne fortellinger fra praksis også belyses ut fra et maktaspekt fordi det alltid vil være makt tilstede i relasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne. Denne makten kan i følge Skau (1996; 13) lett bli underkommunisert og tilslørt i den moderne velferdsstatsideologien og i saksbehandlerne daglige arbeid. Det å være saksbehandler i

barnevernet innebærer at man har makt og kontroll over andre mennesker (jf. Skau, 1996; 17). Hvordan dette maktaspektet er tilstede i samhandling mellom saksbehandlerne og foreldrene er et tema i analysen.

Makt er, i følge Weber, (referert i Skau, 1994; 39) ”sjansen til å få igjennom sin vilje i en sosial relasjon, også ved motstand, uavhengig av hva denne sjansen er basert på”. I følge Skau (1996; 39) gjør denne definisjonen makt til et verdinøytralt begrep. Makt i seg selv er verken etisk eller uetisk, det er måten makten utøves på eller fordeles på som vil være etisk eller uetisk (Skau, 1996; 41). Saksbehandlerne vil ha mulighet til å sette makt bak sine krav til foreldrene, noe som vil kunne føre til konflikter. Saksbehandlerne og foreldrene kan for eksempel ha ulikt syn på hva som er til barnas beste. Skau (1996; 40) mener at i konflikter vil foreldre og saksbehandlere ha ulik mulighet til å få igjennom sin vilje. Saksbehandlerne vil gjennom et sett av verdier og normer definere hva som er akseptable og uakseptable måter å leve og oppføre seg på. Selv om foreldrene gjennom barnevernloven vil ha rettigheter, vil det i følge Skau likevel være en ubalanse i maktforholdet mellom dem og saksbehandlerne.

Relevant for min analyse er Skaus (1996; 52-56) påpekning om at kommunikasjon og samhandling stort sett baserer seg på språket, og at det er gjennom språket handlinger legitimeres og makt etableres. Et spørsmål jeg søker å belyse i oppgaven er hvilken rolle kommunikasjon mellom saksbehandlerne og foreldrene har for saksbehandlerne vurdering av foreldrenes endringspotensial. I relasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne vil det være en begrepsmessig overføring fra hverdagspråk til fagspråk. Fagspråket blir ofte ansett som mer nøyaktig og objektivt og på den måten mer troverdig enn hverdagspråket. Imidlertid vil det alltid være snakk om fortolkninger av virkeligheten, saksbehandlerne vil tolke virkeligheten ut fra sitt ståsted og sin bakgrunn og foreldrene ut fra sin. Det vil likevel være slik at det i all hovedsak vil være saksbehandlerne fortolkninger og oppfatninger av virkeligheten som legger føringen for samhandlingen med foreldrene. Fagspråk og hverdagspråk uttrykker og er bærere av to ulike kulturer; fagkulturen og hverdagskulturen. Foreldrene vil komme fra ulike delkulturer innen hverdagskulturen avhengig av blant annet klasse, etnisitet og alder. Noen av disse delkulturene vil ligge nærmere opp til fagkulturen i sine uttrykk av verdier og normer enn andre. Foreldrene som tilhører delkulturer som ligger nærmere opp til saksbehandlerne fagkultur, vil dermed sannsynligvis ha en mer sammenfallende forståelse av og kommunikasjon om hva barnets beste er.

2.6 Praktisk og teoretisk kunnskap

I analysen tar jeg for meg saksbehandlerne kunnskapsgrunnlag i forhold til fysisk vold. Betydninger og konsekvenser av saksbehandlerne kunnskapsgrunnlag når det gjelder fysisk vold analyseres ut fra teorier om praktisk og teoretisk kunnskap.

Repstad (2002; 213) hevder at hvis saksbehandlere i barnevernet skal kunne sette sammen og iverksette et tjenelig handlingsprogram, trenger hun/han ikke bare kunnskap basert på vitenskap, men også erfaringsbasert kunnskap. Helhetsvurderinger saksbehandlerne gjør vil gjerne være basert på skjønn, hvor det ofte også inngår et element av intuisjon.

Profesjonsutøvelse baserer seg ikke bare på det intellektuelle, men også på verdier og ferdigheter. Rognhaug (1996; 69-70) mener at kunnskapsgrunnlaget innenfor et fagfelt, som for eksempel barnevernsfeltet, kan bestå av erfaringer, minner og følelser som kan være kroppsliggjorte, det vil si kunnskap som ikke er språklig formulert. Lauvås og Lauvås (1995; 120) har beskrevet hvordan taus kunnskap uttrykker det i saksbehandlerne yrkeskompetanse som handler om å tolke og vurdere, se likeheter og forskjeller, foruten det å vurdere stemningen i en situasjon og å handle riktig. Taus kunnskap dreier seg om kunnskap som saksbehandlerne ikke har et bevisst forhold til. Det kan være to grunner til at saksbehandlerne ikke lenger har et bevisst forhold til kunnskapen sin. En grunn kan være at kunnskapen deres kan ha blitt til rutiniserte handlinger eller det kan være fordi kunnskapen aldri har vært begrepsfestet og/eller språkliggjort. Et viktig spørsmål i oppgaven min dreier seg nettopp om dette; hva karakteriserer den kunnskapen saksbehandlerne handler ut i fra i saker hvor barn er eksponert for vold i familien?

I følge Schön (referert i Molander, 1996; 136) skal saksbehandlerne i barnevernet som kyndige praktikere kunne reflektere, eksperimentere og improvisere. Videre sier han at de har tilgang til et handlingsrepertoar gjennom eksempler, bilder, tolkninger og handlinger (referert i Molander, 1996; 136). Schön hevder (referert i Denvall, 1998; 14) at saksbehandlere som praktikere har en mer omfattende kunnskap enn de klarer å formulere. Grunnlaget for deres kunnskap finnes i en umiddelbar handling hvor det ikke er rom for tvil. Det avgjørende i en handling vil ofte være et resultat av kunnskap og innsikt som saksbehandlerne har ervervet seg gjennom mange års erfaring (Molander, 1996; 228). For saksbehandlerne vil det kunne være vanskelig å skille ut en ren kunnskapsdel fra den følelsesmessige siden. Den kunnskapen

de handler ut i fra kan ikke skilles ut i en ren objektiv del og i en subjektiv del (Molander, 1996; 231).

Kvalifisert praktisk kunnskap hos saksbehandlerne forutsetter situasjonsbetingende regler som tilpasses, tolkes og presiseres (Polanyi referert i Rolf, 1991; 120). Polanyi forutsetter videre at saksbehandlerne gjennom en sosial prosess kan forandre og fornye handlingsregler på området. Profesjoner, for eksempel innenfor barnevernet, utvikles kontinuerlig gjennom et samspill av tause kunnskap og sosial språklig formidlet refleksjon. Polanyi (referert i Rolf, 1991; 100) mener at ved å uttrykke sin kunnskap kan saksbehandlerne lære mer. Ved å distansere seg fra og artikulere sin tause kunnskap kan saksbehandlerne gjøre det mulig å spre kunnskapen, kritisere den og gjennom dette utvide den. Han sier videre at det vesentlige skillet mellom de to typene kunnskap ligger i det at man kritisk kan reflektere over det som eksplisitt fremlegges, men det er ikke mulig å reflektere på samme måte over saksbehandlerne tause bevissthet om en erfaring (referert i Rolf, 1991; 100). Slik jeg leser Polanyi vil denne tause bevisstheten kunne forstås som tause kunnskap.

Disse to kunnskapsformene kan, slik jeg ser det, komme til uttrykk gjennom det Giddens kaller praktisk bevissthet og diskursiv bevissthet (referert i Kaspersen, 2000; 420).

Saksbehandlerne har kunnskap som gjør at de vet hvordan de skal handle, selv om de sjelden eksplisitt gjør rede for denne kunnskapen. Dette kan ses på som den praktiske bevisstheten. Den diskursive bevisstheten gjør saksbehandlerne i stand til å kunne forklare hvorfor eller hvordan de utøver en handling. En slik diskursiv refleksivitet omkring handlingen setter saksbehandlerne ikke bare i stand til å forklare en handling. Den diskursive refleksiviteten gir saksbehandlerne i tillegg mulighet til å endre handlingsmønstre (referert i Kaspersen, 2000; 420).

Denvall (1998; 13) beskriver språket som sosialt og institusjonelt forankret. Det uttrykker en symbolsk plattform heller enn en reflekterende og kritisk holdning til egen kunnskap og dens begrep. Et viktig spørsmål er om saksbehandlerne risikerer å bli sittende fast i en begrenset kunnskap hvis de ikke klarer å gjøre bruk av den problematiseringen og oversikten som de får ved å forholde seg til barnevernfeltet på en vitenskapelig måte. Imidlertid trenger det ikke være slik at saksbehandlerne nødvendigvis mangler kunnskap selv om de i sitt praktiske arbeid har vanskeligheter med entydig å kunne redegjøre for de kriterier som anvendes og

eksakt forklare de begrep som brukes. Dette kan heller være et utslag av praksisens vilkår, og ikke tegn på fravær av kunnskap.

2.7 Puslespill- eller trumfkortargumentasjon

Backe-Hansen (2004; 3) analyserte 16 barnevernssaker i forhold til hvordan saksbehandlerne rettfærdiggjør en omsorgsovertakelse. Den beslutningsteorien som Backe-Hansen utviklet i denne studien vil i min analyse være med på å gi en forståelse av de vurderingene saksbehandlerne gjør når de skal vurdere omsorgsovertakelse i saker med fysisk vold.

Backe-Hansen (2004; 2-3) fant at saksbehandlerne rettfærdiggjorde en omsorgsovertakelse gjennom to forskjellige måter å organisere en argumentasjon på. En måte er å kombinere og vektlegge flere relevante kjennetegn i en sak. Argumentasjonen blir bygd opp som et puslespill. Bitene skaper til sammen et samlet bilde av for eksempel en for dårlig omsorgssituasjon. Da blir et viktig spørsmål hvilke puslespillbiter som velges og hvilke som bli forkastet. En annen måte å organisere en argumentasjon på er å fokusere på et bestemt, fremtredende kjennetegn ved en sak. Argumentasjonen blir bygd opp rundt et trumfkort. Trumfkortet er i seg selv nok til å overbevise tilhørerskaren. Det viktige spørsmålet her er hva som kan anses som et gyldig trumfkort og hva som ikke blir ansett som gyldig.

Backe-Hansen (2004; 4-5) finner at det er særlig i beskrivelsen av barnas omsorgssituasjon man ser forskjellen i de to sakstypene. I trumfkortsakene konsentrerte saksbehandlerne seg først og fremst om rusmisbruket, dette ble bare sporadisk beskrevet andre forhold. I puslespillsakene derimot ble det gitt detaljerte beskrivelser av dårlig omsorg på et eller flere av disse områdene: dysfunksjonelle relasjoner, særlig mellom mor og barn, vold og konflikt i familien, inkludert fysisk og seksuell mishandling, dårlig standard på hygiene i hjemmet og dårlig økonomisk styring.

Backe-Hansen (2004; 8) hevder at om et sakskjennetegn skal kunne brukes som trumfkort er dette avhengig av om det finnes et verdibasert argument om sakskjennetegnet som har legitimitet utenfor barneverntjenesten. Om det har slik legitimitet er trumfkortet i seg selv tilstrekkelig. I puslespillsakene var det derimot nødvendig med flere sakskjennetegn for å bygge opp en sak, ingen av sakskjennetegnene i seg selv var tilstrekkelige. Backe-Hansen (2004; 9) viser at puslespillsakene ble satt sammen av slutninger som kombinerte flere sakskjennetegn. Dette fordi de sakskjennetegnene ikke tilfredsstilte kravene som stilles til et

trumfkort. I seg selv var ikke sakskjennetegnene tilstrekkelig overbevisende, men måtte settes sammen som en helhet som var mer enn ”summen av delene”. Spørsmålet jeg stiller er om barns voldsutsatthet har tilstrekkelig legitimitet til å kunne bli et trumfkort, eller om volden barnet blir eksponert for får status som en del av en større argumentasjon. Finnes det situasjoner hvor barns voldsutsatthet gis trumfkortstatus?

3. Metodisk tilnærming

3.1 Valg av metode

Hvilken metode som brukes i et gitt forskningsprosjekt skal være valgt ut fra formålet til prosjektet (Fog, 1999; 14). Datamaterialet i denne oppgaven bygger på kvalitative intervjuer med et utvalg av saksbehandlere i barnevernet, rekruttert fra tre kontorer i Oslo. Generelt vil formålet med kvalitative intervju være å få frem et empirisk datamateriale som består av informantens egne beskrivelser og fremstillinger om et gitt tema (Fog, 1999; 14). Temaet for oppgaven er, som tidligere nevnt, barn som er utsatt for eller vitne til fysisk vold i familien, og hvordan saksbehandlere barnevernet forholder seg til slike overgrep mot barn. Fordi dette er et tema det er forsket lite på har jeg valgt en eksplorerende tilnærming (Thagaard, 1998; 15). Dette innebærer at jeg ikke har hatt en fastlagt hypotese som jeg har ønsket å få testet ut. Jeg har jobbet ut fra et tema og undersøkt dette med et ønske om å åpne for informantenes egne forståelsesmåter.

Valg av metode har stor betydning for hvilke data man får. Dette vil igjen ha konsekvenser for analysen, fordi ulikt datamateriale gir ulikt grunnlag for hva man vil ha mulighet til å si noe om i analysen. Jeg bestemte meg for å benytte kvalitativt intervju som metode fordi jeg først og fremst er ute etter saksbehandlernes forståelse av temaet, hvordan de forholder seg til det og deres presentasjon av denne forståelsen (Thagaard, 1998; 79). Saksbehandlernes forståelse vil ikke bare være hennes eller hans egen forståelse. De samfunnsmessige forståelsesmåtene vil prege saksbehandlerne. Derfor vil saksbehandlerne gjennom sin forståelse formidle sosiale mønstre som sannsynligvis representerer en type samfunnsmessig faktum (Widerberg, 2001; 58-59). Disse sosiale mønstrene som individene er bærere av, kan man også kalle en samfunnsdiskurs. Med diskurs mener jeg en metasamtale som inneholder strukturerte overbevisninger, kunnskapsformer, rasjonaliseringer og logikker. Alle i et samfunn må forholde seg til denne metasamtalen når de skal fatte beslutninger, argumentere og prioritere (Widerberg, 2001; 138). Gjennom bruk av det kvalitative intervjuet kan disse forståelsesmåtene komme til syne. Derfor er det ikke individets oppfatninger i seg selv jeg ønsker å kartlegge og forstå, men de sosiale mønstrene individet er bærer av. Ved å bruke kvalitative intervjuer vil jeg altså ikke bare få tak på hva saksbehandlerne i barnevernet ønsker å formidle, men også aspekter av den samfunnsmessige forståelsen av temaet.

3.2 Min erfaringsbakgrunn

Et forskningsprosjekt vil være preget av hvilke forestillinger, erfaringer og hvilken teoretisk bakgrunn en forsker har (Silverman, 2001; 1). Som nevnt i innledningen har jeg bakgrunn som barnevernpedagog. Jeg velger å fremheve dette fordi vurderingene jeg har foretatt underveis i hovedfagsoppgaven også vil være preget av de erfaringene jeg har gjort meg under og etter barnevernpedagogstudiet. Jeg mener at min tidligere utdanning også er en del av min forståelses- og tolkningsramme, og denne teoretiske og praktiske kunnskapen vil være med på å sette sitt preg på min hovedfagsoppgave på ulike måter. Det blir derfor viktig å presentere denne bakgrunnen for leseren slik at han eller hun vet i hvilken kontekst jeg har gjort mine vurderinger og valg (Thagaard, 1998; 183).

Valg av tema er inspirert av min barnevernpedagogutdanning. Målet har hele tiden vært å kunne kombinere sosiologi med min tidligere utdanning. Det at jeg er barnevernpedagog, har gjort at jeg bevisst har reflektert over hvordan dette påvirker både min forståelse og intervjusituasjonen. I tillegg har sannsynligvis en slik felles bakgrunn med informantene gitt meg noen andre utfordringer enn om jeg kun hadde vært hovedfagsstudent i sosiologi.

3.3 Utvalg

Utvalget i denne hovedfagsoppgaven består av ni saksbehandlere ved tre barnevernkontorer i Oslo. Av praktiske hensyn er intervjuene gjennomført i Oslo. For å få en viss spredning i befolkningsgrunnlaget valgte jeg å gjøre intervjuer på tre kontorer lokalisert i bydeler med ulik sosiodemografisk profil. Bakgrunnen for dette valget var et ønske om å undersøke om saksbehandlerne på de ulike kontorene forholder seg på forskjellige måter til temaet.

Flere ulike aktører i barnevernet, for eksempel miljøterapeuter på ulike barneverninstitusjoner, familieveiledere, ulike sakkyndige og foreldre, kunne gitt informasjon om hvordan barnevernet forholder seg til fysisk vold mot barn. Jeg valgte å intervju saksbehandlere i barnevernet fordi det er de som tar beslutningene om hva som skal skje videre i barnevernssaker. Miljøterapeuter, familieveiledere og sakkyndige kan oppdage den fysiske volden i en familie. Det er likevel ikke disse yrkesgruppene som har ansvaret for hva som skjer videre i saken, utover å rapportere den fysiske volden. De har fått delegert sitt ansvar fra saksbehandlerne på barnevernkontorene, og kan komme med anbefalinger og informasjon om barnet eller familien til saksbehandlerne. Imidlertid er de formelle beslutningene om hva som skal skje videre i en barnevernssak saksbehandlernes ansvar. Å

intervjue foreldre i forhold til mitt tema forutsetter at man finner foreldre som er i kontakt med barnevernet på grunn av meldinger om fysisk vold, og at de ønsker å stille som informanter. Jeg antar at det vil være vanskelig å få noen til å stille opp til intervju, fordi det å bli meldt til barnevernet for ikke å være god nok forelder ofte er et personlig nederlag. Dermed er det også et svært sensitivt og personlig tema. Selv om intervjuer med foreldre ville gitt et utfyllende bilde av hvordan barnevernet forholder seg til fysisk vold i familien, ville dette neppe være etiske forsvarlig. God etisk forskning vil forutsette faglig beredskap i bakhånd for eventuell støtte i forhold til fortrenge minner eller lignende. Som hovedfagsstudent kan jeg ikke tilby dette. Derfor har jeg funnet det mest hensiktsmessig å intervjue saksbehandlere i barnevernet.

For å ikke gjøre hovedfagsoppgaven for omfattende hadde jeg en tanke om at det å intervju ti personer ville være passe. Både på grunn av tiden jeg har hatt til rådighet, men også fordi at antall informanter i utvalget ikke må være større enn at jeg har mulighet til å få gjennomført en grundig analyse (Thagaard, 1998; 51-52). For å få spredning i utvalget forsøkte jeg å rekruttere saksbehandlere av begge kjønn, saksbehandlere som ganske nylig har begynt sin karriere som saksbehandler, samt de som har holdt på en stund. Dette fordi det er mulig at saksbehandlerens vurderinger og beslutninger kan variere med kjønn og erfaring.

3.4 Rekruttering

Da jeg hadde gjort ett prøveintervju og justert intervjuguiden, tok jeg en telefon til barnevernlederen ved det kontoret jeg jobbet som støttekontakt. Jeg presenterte meg som barnevernpedagog og hovedfagsstudent, jeg informerte om at jeg var støttekontakt hos dem. Jeg forklarte videre hva oppgaven min hadde som tema og lurte på om noen ved kontoret ville være interessert i å stille opp som informanter. Jeg tilbød meg å sende et informasjonsbrev om meg selv og oppgaven, men dette var ikke nødvendig. Hun var positiv, og sa at de skulle ringe meg tilbake. Jeg spurte henne også om hun hadde tips til barnevernkontor i andre bydeler med annen sosiodemografisk sammensetning. Hun tipset meg om noen kontorer, og sa òg at jeg kunne henvise til at det var etter forslag fra henne at jeg ringte dem. Dette ligner på hva man kan kalle snøballmetoden, som vil si at man tar kontakt med én eller flere sentrale personer som igjen foreslår nye mulige informanter (Thagaard, 1998; 54). Jeg tok kontakt med barnevernlederne på to av kontorene som ble foreslått. Jeg presenterte meg som hovedfagsstudent i sosiologi og som barnevernpedagog. Jeg fortalte også at det var barnevernlederen på det første kontoret som hadde tipset meg om å kontakte dem. Det var

også her tilstrekkelig med en muntlig presentasjon av meg selv og tema for hovedfagsoppgaven min. På begge kontorene var barnevernlederne positive. De skulle ringe meg opp igjen etter at de hadde tatt opp min forespørsel på neste personalmøte. På alle tre kontorene var det flere som ønsket å stille som informanter. Siden jeg fikk komme og intervju dem på dagtid på kontoret, var det et lite puslespill å passe meg inn i deres hverdag. Ved to av kontorene kom jeg ganske raskt i gang med intervjuene. På det siste kontoret tok det noen måneder fra jeg tok kontakt første gang til jeg fikk gjennomført intervjuene. Da jeg hadde fått avtalt alle intervjuene på det siste kontoret, hadde jeg ni informanter. Med tanke på omfanget av de fem første intervjuene fant jeg ut at etter ni intervjuer ville jeg ha godt over 200 sider med transkribert tekst. Selv om jeg i utgangspunktet hadde en tanke om at jeg skulle ha ti informanter, fant jeg ut at jeg ville konsentrere meg om å gjennomføre de fire siste intervjuene først og se hva jeg hadde av datamateriale da. Det tiende intervjuet viste seg vanskelig å få til, og jeg vurderte det også slik at de ni intervjuene jeg hadde ga tilstrekkelig grunnlag til å svare på problemstillingene i oppgaven (Thagaard, 1998; 51).

Basberg (2004) har i sitt doktorgradsprosjekt ”Vold i familien: Barnemishandling slik helsepersonell og småbarnsforeldre ser det” ønsket å intervju helsesøstre. Dette viste seg vanskeligere å gjennomføre enn antatt. Basberg har hatt vanskeligheter med å få tilgang til feltet, og har møtt motstand der hun har fått tilgang. Den velviljen jeg opplevde hos de tre barnevernkontorene jeg kontaktet står i sterk kontrast til dette. Basberg legger frem flere antakelser om den motstanden hun har møtt. Jeg vil trekke frem to av antakelsene som jeg anser som særlig relevant i forhold til vår ulike opplevelse av tilgang til feltet og intervjusituasjonen. Helsesøstre ved helsestasjoner gir tilbud til alle barn i Norge og Basberg har en tanke om at helsesøstrenes profesjonelle selvforståelse er forankret i det generelle, altså de normale og friske barna. Dermed kan det at hennes prosjekt fokuserer på vold i familien, altså det avvikende, gjøre at helsesøstrene er negative til å delta fordi de opplever prosjektet som en trussel i forhold til deres selvforståelse og hva de oppfatter som sin kjernekompetanse og grunnlag for praksis (Basberg, 2004; 36). Barnevernet er i motsetning til helsestasjonen ikke et tilbud som først og fremst retter seg mot alle familier på et generelt grunnlag. Saksbehandlere i barnevernet kommer ikke i kontakt med en familie før de har fått en bekymringsmelding om at barn er utsatt for en mangelfull omsorg (jf. innledningens 1.4). På bakgrunn av dette kan det antas at saksbehandlere i barnevernet ikke opplever fokuset på volden, altså avviket, som en trussel fordi familiene som er i kontakt med barnevernet i utgangspunktet er avvikende i forhold til normalbefolkningen. Dermed ble ikke fokuset på

volden en trussel for saksbehandlerne på samme måte som helsesøstrene og det kan være en grunn til at jeg ikke opplevde noe vanskeligheter i forhold til å få innpass i feltet. Basberg opplevde at hun i forhold til helsesøstrene ikke hadde noen felles faglig legitimitet å spille på i forhold til innsikt og kunnskap i helsesøstres arbeidsoppgaver, slik hun hadde hatt i et tidligere prosjekt. Noe som hun peker på som en grunn til at hun opplevde det å intervjuer helsesøstrene som vanskelig (Basberg, 2004; 41). Min positive opplevelse av tilgangen til feltet og intervjusituasjonen kan i lys av dette sannsynligvis forklares som en positiv effekt av min erfaringsbakgrunn som utdannet barnevernpedagog.

Kontorene

Jeg har rekruttert informantene mine fra tre forskjellige barnvernkontorer. Kontorene er lokalisert i Oslo Øst og Oslo Vest og har dermed en ulik sosiodemografisk profil. Det at det er forskjeller mellom Oslo Øst og Oslo Vest når det gjelder befolkningssammensetning og levekår er kjent for de fleste. Blant annet er det flere innvandrere som bosetter seg i Oslo Øst enn i Oslo Vest. Oslo Øst har generelt en større andel av befolkningen som er mottakere av sosialhjelp (inkludert ektefelle/samboer og barn) enn Oslo Vest, og det er også slik at det i Oslo Øst er en større andel barn som mottar tiltak fra barnevernet, enn i Oslo Vest. Oslo Øst har også en noe høyere arbeidsledighet enn Oslo Vest. Gjennomsnittlig tjener befolkningen i Oslo Vest mer enn i Oslo Øst (Statistisk årbok for Oslo, 2003).

Informantene

Jeg har intervjuet syv kvinner og to menn. Informantene var fra 28 til 53 år gamle da de ble intervjuet. En var sosionom og resten var barnevernpedagoger. Informantene hadde tatt utdannelsen sin på forskjellige kanter av landet. Den første var ferdig i 1976, mens den siste var ferdig i 1998. Tre av informantene hadde kun jobbet som saksbehandlere i tiden etter at de var ferdig utdannet. De andre hadde hatt forskjellige jobber, blant annet i barnehage, ulike typer miljøterapeutstillinger eller jobbet med feltarbeid blant ungdom. En valgte også i en periode rett etter utdannelsen å jobbe med noe helt annet. Antall år som ansatt som saksbehandler i barnevernet varierer fra ett til åtte år. To av informantene hadde tatt videreutdanning i veiledning av kollegaer, mens tre hadde valgt å videreutdanne seg innenfor ulike fagområder i barnevernet. Nesten alle hadde mer eller mindre konkrete planer om videre utdanning etter hvert.

3.5 Datainnsamling

Datamaterialet består av ni intervjuer. Jeg har benyttet meg av den samme semistrukturerte intervjuguiden³ under alle intervjuene, det vil si at jeg har hatt en ferdig intervjuguide hvor jeg har hatt tematiserte bolker med spørsmål som jeg har ønsket å få svar på i løpet av intervjuet. Eksempler på tema i intervjuguiden er; saksbehandlerens erfaring med fysisk vold, gjøring i forhold til fysisk vold, fysisk vold som begrep og anmeldelse av fysisk vold. Jeg har valgt en semistrukturert fremgangsmåte for at intervjuet skulle få mest mulig preg av en samtale og ikke en utspørring. Derfor var det ikke så nøye om spørsmålene kom i samme rekkefølge som i intervjuguiden, selv om dette ofte skjedde i praksis. Dette har nok mye med at en del av bolkene bygger naturlig på hverandre. Det var ikke alle som fikk stilt alle spørsmålene og heller ikke alltid de samme spørsmålsformuleringene. Det viste seg etter hvert i intervjuprosessen at noen av spørsmålene ikke var like sentrale slik at disse ble kuttet ut der hvor tiden ble knapp. Imidlertid sto ikke alle spørsmål som ble stilt i intervjuguiden fordi de ble stilt som en oppfølging i samtalen. Oppfølgingsspørsmålene ble blant annet stilt for at informantene skulle få mulighet til utdype hva de mente. Ved at jeg ga uttrykk for min fortolkning gjennom oppfølgingsspørsmålene ga jeg informantene en bekreftelse på at de ble forstått, samtidig som de kunne få presisere hva de mente hvis de følte at jeg ikke hadde forstått dem riktig. Oppfølgingsspørsmålene ga mulighet for dialog mellom informantene om meg om deres meninger (jf. Thagaard, 1998; 84). Med disse småjusteringene synes jeg intervjuguiden har fungert bra, og jeg har ikke endret den i løpet av intervjuperioden.

Jeg startet intervjuet med å fortelle om temaet for oppgaven og at all informasjon informantene ga ville bli anonymisert. Videre fortalte jeg om meg selv og min erfaringsbakgrunn som barnevernpedagog. Jeg var også tydelig på at dette var en eksplorerende undersøkelse hvor jeg ikke var ute etter å teste ut deres kunnskap om fysisk vold, og at det derfor ikke var noe som het rette eller gale svar. Jeg poengterte at jeg kom fordi jeg ønsket å undersøke deres erfaringer på området. Jeg understreket at det var de, gjennom sine arbeidserfaringer, som hadde mest kunnskap på området og at jeg gjerne ville få innsikt i denne. Dessuten sa jeg at om det var spørsmål de følte de ikke kunne svare på, så var det lov å ikke svare. Denne muligheten ble ikke benyttet. I starten av selve intervjuet stilte jeg spørsmål om bakgrunn og planer videre fremover før jeg gikk over til å presentere et case⁴

³ Se vedlegg 2

⁴ Se kapittel 4

som jeg hadde konstruert. Dette var noe jeg gjorde i alle intervjuene slik at vi fikk en myk start. Caset, som jeg ba dem reflektere litt rundt, fungerte som en vei inn i temaet som gjorde at de først fikk reflektert litt rundt en tenkt situasjon før de begynte å fortelle og reflektere over egne saker. Dessuten kan et slikt case også være en måte å få tak i hvordan informantene resonnerer rundt dette temaet. Etter caset gikk jeg videre til de ulike temabolkene. Jeg avsluttet alltid med et spørsmål om de ønsket å utdype eller tilføye noe til det de allerede hadde sagt. Noen brukte dette til å komme med tilføyelser som ofte var resonnerende. Andre hadde ikke noe mer de ønsket å si.

Etter samtykke fra informantene ble intervjuene tatt opp på lydbånd. Jeg valgte å ta opp intervjuene for selv å ha mulighet til å engasjere meg fullt og helt i samtalen; få med meg det som ble sagt og kunne følge opp med utdypende spørsmål som ikke står i intervjuguiden. Jeg valgte dette siden jeg vet at om jeg skal notere, klarer jeg ikke å konsentrere meg så godt som jeg ønsker om samtalen. Dermed kan jeg gå glipp av viktig informasjon. Dessuten er det å ha intervjuene på bånd også en forsikring mot feilsitering. Når man bestemmer seg for å ta opp intervjuene på bånd og ikke notere vil man være sårbar i forhold til teknisk svikt. Dette var jeg klar over og testet alltid at alt virket som det skulle. Man kan tenke seg at informantene kan bli distraheret når man tar opp intervjuet og eventuelt holder tilbake noe fordi de er redde for å bli sitert. Det virket ikke som om det var tilfellet hos mine informanter.

Alle intervjuene, bortsett fra ett, ble gjort på saksbehandlernes kontor. Denne ene saksbehandleren delte kontor med en student, og vi ble sittende på to forskjellige steder. Dette tok litt tid, men jeg kan ikke se at det forstyrret intervjuet nevneverdig. Intervjuene varte fra litt under halvannen time til litt over to timer. Ut fra et ønske om å forstyrre minst mulig i saksbehandlernes travle hverdag valgte jeg å intervju dem på kontorene. Jeg tenkte det ville være enklere for dem å prioritere å møte meg om de ikke måtte bruke tid på å komme seg til et annet sted. Det er mulig at informanter føler seg mer bundet av å bli intervjuet på kontoret. Hvis intervjuene hadde blitt gjennomført på et nøytralt sted er det en mulighet for at de ville åpne seg mer. Dette er det vanskelig for meg å vite noe sikkert om, men ingen av informantene virket reservert i intervjusituasjonen.

Flere av mine informanter ga meg tilbakemelding på at de syntes det var interessant å bli intervjuet. Mange tilføyde også at de hadde fått spørsmål som de ikke hadde reflektert rundt på samme måte tidligere, noe de syntes var spennende og lærerikt. Dessuten var det flere som

ga meg tilbakemelding på at de syntes det var et viktig tema som ble tatt opp. Dette kan tyde på at de har følt en gjensidighet i hva de har gitt av informasjon og hva de har fått igjen som informant i denne hovedfagsoppgaven, noe som er ideelt for en studie (Thagaard, 1998; 24).

3.6 Intervjueffekt

Hvordan informantene reagerer på en forsker vil bero på hvordan han eller hun fremstår for dem. Både forskerens personlige bakgrunn og ytre kjennetegn som alder, kjønn og sosial bakgrunn er med på å påvirke informantenes forhold til forskeren (Thagaard, 1998; 91). Slike ytre kjennetegn kan være med å gi informanten og forskeren en felles forståelse i intervjuelasjonen (Thagaard, 1998; 93). Informantene mine er saksbehandlere i barnevernet, og de har tatt enten barnevernpedagog- eller sosionomutdanning. Min bakgrunn som kvinnelig barnevernpedagog i slutten av 20-årene vil antakeligvis ha noe å si i intervjusituasjonen. I tillegg kan intervjusituasjonen ha blitt påvirket av at jeg har studert sammen med tre av informantene, selv om jeg ikke kjenner dem personlig. Jeg har i tillegg til min utdanning som barnevernpedagog jobbet mye med barn og unge, både på heltid og deltid, blant annet som støttekontakt, i fritidsklubb, i barnehage, SFO og en barneverninstitusjon og en institusjon for barn og unge med psykisk utviklingshemming. Derimot har jeg ingen praktisk erfaring som saksbehandler i barnevernet verken gjennom praksis under utdanning eller etterpå. Dette er også en faktor som vil spille inn under intervjuene.

Etter å ha tenkt gjennom intervjuene og lest intervjuutskriftene nøye, føler jeg ikke at min relasjon til informantene har variert med deres alder eller kjønn. Dette kan ha noe med at mitt fokus på informantene ikke har vært på dem som privatpersoner, men på deres erfaringer i arbeidet deres. Ytre kjennetegn som kjønn og alder har på den måten spilt mindre rolle i relasjonen. Dessuten synes jeg heller ikke at relasjonen til dem jeg har vært på kull med var noe annerledes enn til de andre jeg intervjuet. Kullet jeg gikk på hadde mer enn 80 studenter, og jeg har ikke vært mye sammen med eller jobbet nært med noen av dem jeg intervjuet.

Derimot føler jeg at min barnevernpedagogutdanning har vært med på å skape en felles forståelse under intervjuet. Vi pratet innledningsvis om ulike arbeidserfaringer og fikk på den måten en myk start, slik at vi hadde en mer jevnbyrdig relasjon. I tillegg hadde jeg underveis i samtalen den fordel at jeg slapp å spørre om for mye presiseringer. Sannsynligvis ga dette samtalen mer flyt og den ble mindre oppstykket. Dessuten fikk jeg brukt tida som var til

rådighet til å gå dypere inn i ting siden jeg kjente feltet på forhånd. En ulempe ved å ha denne felles forståelsen kan ha vært at jeg i intervjusituasjonen ikke stilte de samme spørsmålene eller på samme måte som en uten min bakgrunn ville ha gjort. Dette kan ha gjort at jeg gikk glipp av en del presiseringer og utdypninger siden jeg følte at jeg forsto hva de snakket om. Det ville vært enklere for en forsker som ikke kjenner til barnevernet på samme måte som meg å stille spørsmål om forhold som er selvsagte for informantene (Thagaard, 1998; 72). Selv om jeg har samme utdanning og mye lik erfaringsbakgrunn har jeg ikke jobbet som saksbehandler i barneverntjenesten. Dette gjorde at jeg likevel ikke tok alt for gitt. Jeg har stilt spørsmål for å få utdypningene som har gitt meg en helhetlig forståelse. I tillegg omhandlet mange av spørsmålene deres erfaringer og oppfølgingsspørsmål rundt dette. Ved siden av at de så på meg som barnevernpedagog, og på en måte som en av dem, følte jeg også at jeg ble oppfattet som forsker og litt fremmed. Da tenker jeg særlig på noen av de mer ”abstrakte” spørsmålene, som for eksempel: Hvordan vil du definere fysisk vold, og er det forskjell på fysisk vold og mishandling? Mange ble da litt nølende, slik at jeg følte at jeg måtte forsikre dem om at jeg er ute etter hva de tenker, og at jeg ikke satt inne med noen fasitsvar. På den måten fikk jeg en dobbeltrolle, jeg var både en del av samtidig som jeg også var en utenforstående i den kulturen jeg har forsket på (jf. Lamont i ”Money, Moral, and Manners” sitert i Thagaard, 1998; 91). Alt i alt opplever jeg at min bakgrunn har skapt en fruktbar kombinasjon av nærhet og distanse i intervjusituasjonen.

3.7 Etiske refleksjoner

I kvalitativ forskning er relasjonen mellom forsker og informant preget av nærhet. Derfor har forskeren et spesielt etisk ansvar. Dette kan i følge Thagaard (1998; kapittel 1) knyttes til tre grunnprinsipper for ansvarlig etisk forskning; informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter. Det at informantene gir meg sitt informerte samtykke etter å ha fått informasjon om prosjektet betyr at de stiller opp frivillig, og at de samtykker til å være med i undersøkelsen (Thagaard, 1998; 20). Dette løste jeg ved at jeg, som tidligere nevnt, først ringte rundt til barnevernlederne og presenterte prosjektet mitt som de tok med seg videre og fortalte om på personalmøter. Deretter tok de som var interessert i å stille opp kontakt med meg. Da jeg kom for å intervju, fortalte jeg dem at dette var frivillig og at de ikke trengte å svare på spørsmål som de ikke ville svare på. Jeg sa også at de når som helst etter intervjuet sto fritt til å trekke seg som informanter. Jeg fortalte også om prosjektet mitt. Videre informerte jeg om min taushetsplikt og at jeg kom til å anonymisere alle informantene når resultatene skulle skrives ut.

Anonymitet er et grunnprinsipp i etisk forsvarlig forskningspraksis (Thagaard, 1998; 22). Dette vil si at jeg som forsker har ansvar for at informantene ikke kan bli gjenkjent gjennom det jeg skriver i min hovedfagsoppgave (Thagaard, 1998; 17). Anonymiseringen startet allerede ved transkriberingen. Jeg har ikke skrevet navnet på noen av opptakene, men nummerert dem. Videre har jeg oppbevart opptakene og navn på informanter hver for seg. Jeg kommer også til å slette alle opptak når jeg er ferdig med oppgaven, dette har jeg også fortalt informantene. Under transkriberingen har jeg heller ikke brukt navn på noen av informantene. Jeg har valgt å ikke presentere informantene mine enkeltvis, men som en gruppe. Dette fordi jeg mener at jeg ved å presentere hver enkelt informant ikke ville kunne anonymisere dem tilstrekkelig i forhold til for eksempel overordnede eller kolleger. Det samme gjelder mitt valg om ikke å presentere de ulike barnevernkontorene mer inngående. Siden kun to av ni informanter er menn vil jeg ikke ha grunnlag nok til å si noe om det er kjønnsforskjeller blant saksbehandlerne. Derfor, og på grunn av informantenes krav på anonymitet, kommer jeg heller ikke til å presisere hvilket kjønn informanten har under analysen. En annen del av konfidensialitetsprinsippet er at ingen utenforstående skal ha tilgang til datamaterialet (Thagaard, 1998; 23). Datamaterialet mitt er oppbevart på et sikkert sted og det er kun jeg som har hatt tilgang til datamaterialet som helhet. Hoved- og biveilederne mine er de eneste som i tillegg har hatt tilgang til deler av de transkriberte dataene i forbindelse med veiledning. Det siste prinsippet handler om å unngå at deltakelse i prosjektet får negative konsekvenser for informantene i ettertid (Thagaard, 1998; 24). Dette prinsippet er delvis løst gjennom de tidligere prinsippene og delvis gjennom at jeg i min analyse skiller mellom hva som er mitt perspektiv og min forståelse og hva som er informantenes.

3.8 Temasentrert analyse

Jeg har funnet det hensiktsmessig å benytte meg av en temasentrert analysestrategi. Det betyr at jeg har tatt for meg ulike tema og har belyst disse ut fra hva informantene har fortalt. Et hovedpoeng har vært å gå i dybden på de ulike temaene. Jeg har derfor sammenlignet det informantene har fortalt om hvert enkelt tema. Et sentralt punkt i en slik type analyse er at informasjonen fra informantene er sammenlignbar. For å kunne sammenligne informasjonen er teksten blitt systematisert og delt inn i kategorier. Dette ble gjort for å kunne lage matriser slik at det ble enklere å få oversikt over hva hver enkelt hadde sagt om hvert tema. Kvalitativ metode, og særlig temasentrert analyse er kritisert for å trekke de enkelte delene ut av den opprinnelige sammenhengen og dermed ikke ivaretar et helhetlig perspektiv (Thagaard, 1998;

kapittel 8). For å unngå dette er matrisene ikke gjengitt i oppgaven, de har fungert som analyseredskaper, og er ikke resultatet av analysen. Matrisene har likevel vært viktige arbeidsverktøy i arbeidet med å systematisere tankene og i utskrivningen av analysen.

3.9 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Innen moderne samfunnsforskning er begrepene generaliserbarhet, reliabilitet og validitet ofte diskutert (Kvale, 1998; 158). Disse sentrale begrepene beskriver en studies kvalitet, men forbindes først og fremst med kvantitativ forskning (Thagaard, 1998; 20). Begrepene har også vært brukt til å betvile legitimiteten til kvalitativ forskning (Kvale, 1998; 159). Om de skal brukes i kvalitativ forskning må de gis et annet innhold tilpasset kvalitativ forskning (for eksempel Kvale, 1998; kapittel 11). Andre mener at det kan være like fruktbart å finne begreper som uttrykker den kvalitative tradisjonens egenart, og benytter begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet som uttrykk for de kvalitetskravene som kvalitativ forskning må inneha (Thagaard, 1998; 20).

Troverdighet dreier seg om hvorvidt fremgangsmåten i en studie er tillitvekkende, og innebærer at forskeren må redegjøre for forskningssituasjonen og relasjonen til informanten. Dette innebærer at forskeren må tydeliggjøre hvilke refleksjoner og vurderinger som er gjort underveis, altså hvordan konteksten i intervju situasjonen og relasjonen til informanten kan ha påvirket den informasjonen forskeren sitter igjen med (Thagaard, 1998; 179). Troverdigheten i denne oppgaven er forsøkt sannsynliggjort gjennom tidligere avsnitt i dette kapittel hvor det er redegjort for fremgangsmåten i studien.

Bekreftbarhet handler om kvaliteten på tolkningen i analysen. Dette innebærer at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger, og at analyseprosessen kritisk gjennomgås. Det må sannsynliggjøres at de tolkningene forskeren gjør er relevante, og i prinsippet skal enhver tolkning av datamaterialet kunne dokumenteres. Dessuten styrkes bekreftbarheten ved at tolkningene man gjør bekreftes av annen forskning (Thagaard, 1998; 181-182). Min oppgave omhandler et tema det er gjort lite forskning på. Dette har gjort det vanskelig å bekrefte de tolkningene jeg har gjort gjennom andre liknende studier, men de er forsøkt sannsynliggjort gjennom bruk av teori og forskning på beslektede felt. Bekreftbarheten er også søkt gjort sannsynlig gjennom redegjørelse av grunnlaget for tolkningene, og at de tolkningene som er presentert er mer relevante enn andre tolkninger.

Overførbarhet knyttes til om tolkninger fra en enkeltstående undersøkelse kan være relevant i en større sammenheng. Denne overførbarheten vises ved at funnene i en studie kan anvendes i en annen kontekst. På den måten kan en enkeltstående undersøkelse være med på å frembringe en mer generell teoretisk forståelse. Dessuten kan overførbarhet også være med på å øke forståelsen for temaet som er belyst. I tillegg er det slik at særskilte trekk ved et utvalg vil være en viktig faktor for om tolkningene i en studie er overførbare. Overførbarhet trenger imidlertid ikke alltid være et mål (Thagaard, 1998; 184-186). Jeg vil argumentere for at min teoretiske tilnærming, mine funn og tolkninger i forhold til temaet kan være relevante i en større sammenheng. De funn jeg har gjort antas å gi en økt forståelse for hvordan barnevernet håndterer saker med fysisk vold i familien. Dessuten antas det at funnene gir større innsikt i relasjonen mellom saksbehandlere og foreldre i fysisk voldssaker. Sannsynligvis vil flere aspekter av hvordan saksbehandlerne jobber i fysisk vold saker også gi en økt forståelse for hvordan de arbeider generelt i barnevernssaker.

3.10 Fremstilling

Jeg har valgt å gi mine informanter fiktive jentenavn. Ved å gi alle jentenavn sikrer jeg anonymiteten til de to mennene som deltok i undersøkelsen. Informantene fra Oslo Vest har jeg gitt navn som begynner på A, og informantene fra Oslo Øst har jeg gitt navn på B. Dette er gjort for å gjøre analysen enklere, for eksempel ved at jeg lettere har kunnet vise likheter og forskjeller mellom Oslo Øst og Oslo Vest. Jeg har og så valgt å gi informantene mine navn siden dette kan gjøre det enklere for leseren å identifisere seg med informantene. De blir dermed noe mer enn anonyme eksponenter i analysen, men fremtrer mer som hele personer.

Jeg har valgt å underbygge mine tolkninger med sitater. For at informantene ikke skal gjenkjennes gjennom bruk av dialekt eller andre spesielle uttrykk, har jeg valgt å redigere teksten på en måte som har tatt vare på meningsinnholdet i teksten (jf. Thagaard; 1998; 200). I en del tilfeller er redigering av teksten også nødvendig for å få lesbare sitater.

4. Saksbehandlerne yrkesidentitet

Temaet i dette kapitlet er saksbehandlerne yrkesidentitet. Gjennom deres fortellinger om praksis viser jeg hvordan de uttrykker sin identitet som hjelpere. Jeg tar også for meg hvordan denne yrkesidentiteten har betydning for hvordan saksbehandlerne møter foreldrene og hvilken betydning den har for måten de opptrer på i barnevernssaker.

Case

Som jeg beskrev i kapitlet om metodisk tilnærming (jf. 3.5) hadde jeg konstruert et case som en myk start til tema. Dette caset er imidlertid blitt sentralt i saksbehandlerne refleksjoner rundt praksis, slik at flere av sitatene i dette kapitlet tar utgangspunkt i eller referer til caset. Derfor presenteres caset i sin helhet før analysen:

”Barnehagen er bekymret for Christian på 4 år. Han har gått i barnehagen i litt over 1 år. De beskriver ham som en meget aktiv og rastløs gutt. Barnehagepersonalet observerer at han har mange blåmerker, men sier at det kan henge sammen med at han er en særdeles aktiv krabat. Likevel er de noe bekymret for at han noen ganger har blåmerker som de ikke får helt til å stemme med normal aktivitet. Han har få venner og klarer ikke å samhandle med de andre barna særlig lenge av gangen. Han er ofte aggressiv i sin måte å samhandle på og det blir lett konflikter. Disse takler han dårlig og er ofte utagerende hvor han slår og sparker både etter voksne og barn. De synes også at det er vanskelig å få kontakt med ham og de opplever ham som tilbaketrukket og overvaktssom.

Foreldrene møter ikke på foreldremøter og har bare vært på en foreldresamtale. I den prøvde pedagogisk leder å ta opp sin bekymring for Christian og luftet tanken om å koble inn pedagogisk fagsenter. Dette ble blankt avvist med den begrunnelsen at Christian ikke hadde noen problemer hjemme. Både mor og far deltok på møtet, men det var hele tiden far som førte ordet. Selv om pedagogisk leder henvendte seg til mor var det far som svarte. Etter dette møtet har det ikke vært mulig å få til et nytt møte. Pedagogisk leder har snakket med mor når hun henter Christian, men hun sier bare at hun skal snakke med mannen sin. Styrer har ringt hjem og snakket med far, men han er bare blitt sint og har slengt på røret. Grunnen til at barnehagen nå tar kontakt er at de er bekymret for foreldrenes manglende evne til å ta innover seg barnehagens bekymring for Christian. Samtidig ser de at Christian bare er blitt mer aggressiv og at han har utviklet et voldsomt sinne som de føler er vanskelig å håndtere”.

4.1 Saksbehandlerne narrative hjelperidentitet

Gjennom språket konstruerer saksbehandlerne virkeligheten de forholder seg til og sin plass i denne virkeligheten. De begrepene saksbehandlerne velger for å beskrive sin praksis er viktig for deres forståelse av seg selv (Skau, 1996; 45). I tråd med Frønes (2001; 91) kan saksbehandlerne fortellinger om praksis ses på som fortellinger fra mikronivå. Fortellingene om praksis rommer, slik jeg ser det, mange ulike underfortellinger. Av disse underfortellingene er fortellingen om saksbehandleren som hjelper spesielt fremtredende, men saksbehandlerne trenger ikke nødvendigvis å være bevisst denne hjelpefortellingen. I følge Frønes (2001; 133) er dette en vanlig rolle i selvframstillinger. I samsvar med Frønes (2001; 109) kan saksbehandlerne fortellinger om seg selv som hjelper være en av flere fortellinger de har om seg selv. Fortellingen om saksbehandleren som hjelper fungerer både som en selvkonstruksjon for saksbehandleren selv og selvpresentasjon overfor andre. Denne fortellingen vil både ha et personlig preg og samtidig være påvirket av de kulturelle fortellingene. Med bakgrunn i Keskinen (2001; 219) kan saksbehandlerne identitet forstås uttrykt gjennom fortellinger fordi fortellinger er en grunnleggende måte å organisere og forstå sine erfaringer på, samt å gi erfaringene mening. Dette er hva man kan kalle en narrativ identitet, og slik kan saksbehandlerne hjelpefortelling forstås som et uttrykk for en narrativ hjelperidentitet.

Målet er ikke nødvendigvis å finne ut sannheten, men å finne ut hvordan man kan hjelpe jenta (Benedicte).

Den narrative hjelperidentiteten er først og fremst en yrkesidentitet. Imidlertid vil den også ha et personlig preg siden ingen av saksbehandlerne vil være helt like i måten de møter foreldrene på. Gjennom yrkessosialiseringen vil saksbehandlerne utvikle en yrkesidentitet. Dette skjer ved at saksbehandlerne internaliserer verdier, normer og etiske standarder som er sentrale i sosialarbeiderkulturen (Solvoll, 2004; 200). Selv om det kan være lett å vektlegge kontroll- og konfliktspektet i barnevernssaker, er det i barnevernet som i andre deler av hjelpeapparatet fokus på å hjelpe. Det kan man se ved at det i forarbeidene til barnevernloven av 1992 er lagt vekt på betydningen av videreutvikling av hjelpeaspektet, det at familiens medlemmer skal få hjelp til å fungere sammen (Bunkholdt og Sandbæk, 1994; 76). Dessuten er hjelpeaspektet sentralt i flere lærebøker i barneverns-/sosialarbeid (blant annet i Aadland, 1996, Bastøe og Dahl, 1994 og Skau, 1996). Saksbehandlerne forholder seg altså både til

lovverk og teori som fokuserer på hjelpeaspektet. Dette gjenspeiles i deres yrkesidentitet og kommer til uttrykk som en narrativ hjelperidentitet i deres fortellinger om praksis.

4.2 Fortellingen om den gode hjelper

I fortellingen om saksbehandlerne som den gode hjelper er det særlig tre aspekter som er sentrale. Det er den åpne og ikke-dømmende holdningen man møter foreldrene med, dernest er det vektleggingen av den gode relasjonen som et viktig arbeidsverktøy, og så er det den ansvarligheten de føler i møtet med foreldrene og barna.

Ikke-dømmende holdning

For det første skal saksbehandlerne som en god hjelper ha en ikke-dømmende holdning til foreldrene. I boka "Praktisk barnevernsarbeid" (Bunkholdt og Sandbæk, 1994; 110) legges det vekt på at saksbehandlerne skal være åpne i den første kontakten med foreldrene. Denne åpenheten er todelt. For det første skal saksbehandlerne være åpne om hvorfor de har tatt kontakt med foreldrene og forklare foreldrene om måten barnevernet jobber på. For det andre skal de være åpne og ha en ikke-dømmende holdning i forhold til foreldrenes egne opplevelser av situasjonen, altså hvordan foreldrene reagerer og oppfatter både meldingen som saksbehandlerne har presentert og situasjonen generelt. Denne åpenheten og ikke-dømmende holdningen gjør at saksbehandlerne må kunne ha to tanker i hodet på en gang. Saksbehandlerne må tenke på hvordan de eventuelt skal handle hvis bekymringen i meldingen er reell, samtidig som de også skal holde muligheten åpen for at barnet som meldingen gjelder har det bra (Bunkholdt og Sandbæk, 1994; 110). Den åpne og ikke-dømmende holdning i forhold til foreldre som beskrives i teoretiske bidrag gjenspeiles i mine saksbehandleres fortellinger om praksis. Samtlige saksbehandlere legger vekt på åpenhet og en ikke-dømmende holdning i møte med en ny melding, og i møtet med foreldre og barn. Denne åpne og ikke-dømmende holdningen til foreldrene gjenfinnes også i danske saksbehandleres vektlegging når de bygger en relasjon med foreldrene (Christensen og Pedersen, 2004; 27)⁵. Dette aspektet er svært sentralt i mine saksehandleres narrative hjelperidentitet.

Det kan både være tilfeldig, og det kan være at de er mishandla og slått. Men unger får blåmerker mange rare steder så det synes jeg man skal holde litt åpent. Jeg er mer bekymra for atferden egentlig, fordi den er ganske spesiell til å være fire år. For da

⁵ Et arbeidspapir fra The Danish National Institute of Social Research om undersøkelse av omfang og håndtering av fysisk vold barn basert på en litteratur gjennomgang og intervjuet med saksbehandlere.

pleier de å leke og leke og leke og leke hele tiden, men samtidig så er jeg litt opptatt av å tenke to tanker i hodet på en gang. Det kan jo være en spesielt vanskelig trassalder eller en sånn type ting (Adele). [refleksjoner i forbindelse med caset]

[Man må] være klar og tydelig, og si det man vet. Hva man tenker om det [den fysiske volden], og hva konsekvensene kan bli hvis man ikke endrer på denne måten å drive oppdragelse på (...) Jeg vil nok alltid tenke at jeg er nødt til å snakke med foreldrene eller den som har utført dette [den fysiske volden] for å kunne vurdere det, det er på en måte litt det rettferdighetsprinsippet i det (Birgitt).

Når det gjelder meldingsavklaring er saksbehandlerne opptatt av at selv om det er indikatorer på at barn blir utsatt for fysisk vold eller annen omsorgsvikt så skal man ikke trekke konklusjoner automatisk eller for raskt. Man kan ha tanker om hva som kan være grunnen, men ingen bastante konklusjoner.

Så vi bruker aldri det når vi skal avklare meldinger i skjerm [i et dataprogram]. For eksempel så er det en linje som heter hypoteser, men vi pleier aldri å sette noe der. For det synes vi blir veldig forutinntatt før man går inn og undersøker. Men vi kan jo ha våre tanker og diskutere ting, hva kan dette være... Men vi ville nok hatt det [fysisk vold] i bakhodet her [viser til caset], at det kan ligge noe der (Annette).

Det kan være veldig lett å lese den [caset] og tenke at her er det kanskje vold i hjemmet fordi det er tydelig at far er dominerende, mor er ikke det og gutten er voldelig. Men jeg tror nok ikke jeg ville ha trukket den hypotesen. Det ville jeg nok ikke. Jeg ville tenkt at det kunne være masse, men at det var noe de foreldrene kanskje trengte. At det var en problematikk man måtte gå inn i, men at det kan være veldig mye forskjellig (Benedicte).

Selv om saksbehandlerne er åpne og opptatt av å ikke trekke for raske konklusjoner så handler det også om meldingens innhold. Åpenheten kan være formålstjenelig fordi mange meldinger ikke er veldig tydelige og konkrete i sine beskrivelser av bekymringen for barnet. Mens der hvor bekymringen er mer konkret er saksbehandlerne også noe mindre opptatt av å være åpne i forhold til hypotesedanning.

Hvis jeg skal danne meg en hypotese, da har du en del informasjon på plass allerede. Sånn med det caset du hadde der, da ville jeg kanskje sagt sånn at jeg hadde noen tanker om fysisk vold, annen type misbruk, ja, masse forskjellige ting. Mens en sånn tydelig melding som den vi fikk fra helsesøster hvor jenta forteller at far slår meg sånn og sånn og han har gjort sånn og sånn helt detaljert. Og kommer på skolen to uker etter og sier at i går slo han meg sånn så jeg fikk ikke gå på skolen i går i tilfelle noen kunne se merke. Da danner man seg helt klart en hypotese om at det er vold i familien (Benedicte).

Når saksbehandlerne skal presentere bekymringsmeldingen for foreldrene er de opptatt av at innholdet skal komme frem på en ikke-dømmende måte. Foreldrene skal ikke beskyldes for noe med en gang, men få anledning til å kommentere meldingens innhold.

[Man skal] ikke bli konfrontert på en sånn måte at vi vet at du har, men mer vi har en melding som sier sånn og sånn, og hva er din kommentar til det (Benedicte).

Imidlertid er det avgjørende for saksbehandlerne å være ærlig overfor foreldrene i forhold til bekymringen man har. De er likevel opptatt av å snakke med foreldrene før de gjør seg opp en mening. De ønsker å lytte til hva foreldrene har å si, men samtidig er det viktig å fortelle foreldrene hva som er akseptabel eller ikke akseptabel omsorg.

Hvis man lurer på det, da må man jo bare stille de spørsmålene. Og da begrunne det ut i fra atferden til ungen, at det er bekymringsfullt fordi andre barn ikke gjør det. Det kan jo da hende enten at de blåneker fordi det er tilfelle, men det kan også være at de deler den bekymringen etter hvert. Hvis det er et vanskelig barn som kanskje sliter med andre ting enn akkurat det at det har blitt slått, så kan foreldrene ofte synes det er en lettelse å få noen som endelig ser det og som kan hjelpe dem. For det står jo her [i caset] at han slår og sparker etter både voksne og barn, så det kan jo være et par sett med foreldre her som er ganske slitne også av å skulle håndtere det her. Så jeg er litt opptatt av å ikke være helt fast bestemt hva som har skjedd før man har brukt litt tid på å bli kjent med dem (Adele).

Det å presentere for foreldrene hvor bekymra man er, er viktig. Det viktigste er at barneverntjenesten er veldig åpen på at når man opplever blåmerker og at de

[foreldrene] er veldig avvisende, når barnehagen tar det opp, så blir man bekymra i forhold til om det er noe de prøver å skjule (...) Det er ikke alltid like lett å skulle konfrontere foreldre, når man snakker om så pass touchy tema. Men det er jo viktig at man ikke konfronterer og fordømmer med en gang. At man sånn sett er nysgjerrig og får tak i deres perspektiv først og blir med på deres tankegang, for så å prøve å vinkle deres tankegang på andre måter også. Ok, jeg hører at du tenker sånn og gjør sånn og grunnen til at dere har det sånn er det, men sånn når jeg sitter og hører på det så [vil jeg understreke] at vold er forbudt i forbindelse med norsk lov, det er en straffbar handling, og det er på en måte ikke noe å unnskyldes (Astrid). [refleksjoner i forbindelse med caset]

Denne åpenheten som saksbehandlerne leser meldingene og møter foreldrene med, tar de også med seg inn i undersøkelsesfasen. De ser for eksempel ikke etter fysisk vold uten at de har en konkret mistanke om det.

Nei, tenker ikke det [fysisk vold] om det ikke har vært noen tegn eller noe som tilsier at det kan være. Da må det dukke opp noe underveis eller et eller annet som gjør at, oj, vi må tenke det [fysisk vold] (Annette).

Det er vel ikke sånn at vi går og ser etter det, nei. Ikke uten at vi har konkret mistanke i forkant, når vi får meldinga eller om det dukker opp noe som vi stusser på. Så det blir vel hvis vi får en mistanke, da begynner vi kanskje å se litt etter det. Men uten den mistanken så tror jeg ikke at vi er spesielt fokusert på fysisk vold (Anna).

Når saksbehandlerne innhenter informasjon om barna er de også fokusert på å være åpne i sin tolkning av symptomene som beskrives i informasjonen, selv om disse kan se ut som tegn på at noe kan være galt. Symptomene kan likevel ha naturlige forklaringer, eller de kan være tegn på at noe ikke er som det skal, men de kan likevel være for diffuse til å kunne si hva det er.

Skader og måter å være på behøver ikke å bety at man har dårlig omsorg, men det kan bety at det faktisk er en fysisk grunn som gjør det. Når barna har vondt i magen behøver for eksempel ikke det å bety at man er nervøs, men kan bety at man faktisk har spist noe man ikke tåler (Astrid).

Det er klart når du får inn meldinger som kanskje ikke beskriver blåmerker eller den slags, men som likevel beskriver et barn som utagerende og sånne ting. Da har vi jo med oss det [fysisk vold] òg, at det kan være en av hypotesene. Jeg tenker i alle fall at det er mange av disse reaksjonene som barn viser som det er vanskelig å si om det er rus, psykiatri, eller om det kan være vold. Symptomene er ikke så veldig ulike i forhold til barns måte å reagere på, eller vise reaksjoner på (Berit).

Den åpne og ikke-dømmende holdningen som kommer til uttrykk i saksbehandlernes fortellinger om praksis kan ses på som en strategi for å bygge tillit i relasjonen til foreldrene. Den kan være et uttrykk for det Luhmann kaller familiarity, altså det å ha en generelt aksepterende holdning i møte med foreldrene (Kjølørød, 1994; 211) og det å ha en fortrolighet til konteksten (Ellingsen, 2003; 7). Saksbehandlerne jobber innenfor en kontekst som er kjent, de er vant til å håndtere meldinger og å undersøke meldingsinnholdet. Slik kan man se på den åpne og ikke-dømmende holdningen som et redskap til å bygge bro fra den kjente konteksten til den ukjente familien. Samtidig kan det også ses på som en måte saksbehandlerne prøver å gjøre barnevernet kjent for familiene de kommer inn i, slik at foreldrene kan få en fortrolighet til konteksten og akseptere saksbehandlernes inntreden i familien. For saksbehandlerne vil en slik strategi kunne gi informasjon om det ukjente, altså foreldrenes omsorgsevne, samtidig som de legger grunnlaget for et videre samarbeid.

De aller fleste sakene i barnevernet ender ikke med omsorgsovertakelse. Den åpne og ikke-dømmende holdningen kan også ses på som et uttrykk for et utgangspunkt saksbehandlerne har før de har fått satt seg ordentlig inn i saken. De har eller ønsker å ha det Luhmann kaller tiltro (confidence) til foreldrenes omsorgsevne (Ellingsen, 2003; 8, Luhmann, 2000; 98-99). Saksbehandlerne velger å ha tiltro til foreldrene som omsorgspersoner, selv om de er klar over at de kan bli skuffet. Denne tiltroen vil likevel være avhengig av meldingens innhold, slik at den ikke nødvendigvis alltid er tilstede. Noen meldinger vil tilsi at man må gjøre en risikovurdering med en gang. Tiltroen vil imidlertid alltid måtte gå over i en risikovurdering, hvor tilliten til foreldrenes omsorgsevne blir utslagsgivende for hvilken beslutning saksbehandlerne tar (Luhmann, 2000; 101).⁶ Gjennom den åpne og ikke-dømmende holdningen saksbehandlerne ønsker å møte foreldrene med prøver de å få til en samhandling

⁶ Denne risikovurderingen er tema i neste analysekapittel.

med foreldrene, slik at de kan hjelpe de barna som trenger det. I tråd med Ellingsen (2003; 20-22) kan dette ses på som et forsøk saksbehandlerne gjør for å oppnå en prekontraktuell tillit med foreldrene. Imidlertid vil denne prekontraktuelle tilliten være avhengig av at foreldrene har fortrolighet og tiltro til saksbehandlerne. I følge Ellingsen vil Luhmanns begreper om fortrolighet og tiltro samsvare med prekontraktuell tillit, og om det hersker en slik prekontraktuell tillit mellom foreldre og saksbehandlere legger det grunnlaget for en felles forståelseshorisont. Prekontraktuell tillit er en forutsetning for samhandling mellom foreldre og saksbehandlere.

Samtidig må det også være strukturell tillit i relasjonen mellom saksbehandlerne og foreldrene. Foreldrene må anerkjenne saksbehandlerne og barnevernet som en legitim makt for at saksbehandlerne kan få til et samarbeid (Ellingsen, 2003; 22-23). I lys av dette kan saksbehandlerne gjennom åpenhet i forhold til hvilke rettigheter og plikter foreldre og saksbehandlerne har etter barnevernloven legitimere sin inngripen i familien overfor foreldrene. Den åpne og ikke-dømmende holdningen kan ses på som en fremgangsmåte som saksbehandlerne bruker for å få foreldrene til å anerkjenne denne strukturelle tilliten som må være til stede i relasjonen.

Den gode relasjonen

Det andre elementet som inngår i å være en god hjelper for saksbehandlerne er å skape en god relasjon til foreldrene. Den prekontraktuelle og strukturelle tilliten vil måtte ligge til grunn for at det skal kunne oppstå relasjonell tillit mellom foreldrene og saksbehandlerne (Ellingsen, 2003; 20). Denne åpenheten og ikke-dømmende holdningen synes derfor å ligge i bunn for den gode relasjonen som saksbehandlerne er opptatt av å ha til familien, og kanskje særlig til foreldrene. Barnevernets primære oppgave er å hjelpe familien, derfor er det av betydning for saksbehandlerne å se etter muligheter som gjør at de kan samarbeide med foreldrene (Bunkholdt og Sandbæk, 1994; 111). I barnevernet er det viktig med god kontakt, forstått som en relasjon, mellom saksbehandlerne og foreldrene. En slik relasjon mellom saksbehandlere og foreldre er en forutsetning for at foreldrene skal kunne nyttegjøre seg den hjelpen saksbehandlerne gir gjennom råd og veiledning (jf. Bastøe og Dahl, 1994; 70-72). Det at den relasjonelle tilliten blir vektlagt både i teori og av saksbehandlerne har sannsynligvis med at den gir saksbehandlerne og foreldrene en mulighet til å utvikle en samforståelse av situasjonen. En slik samforståelse kan utvikles gjennom nærhet, kjennskap og samhandling i situasjonen (jf. Ellingsen, 2003; 24). Foreldrene og saksbehandlerne kan gjennom den

relasjonelle tilliten forhandle seg frem til denne samforståelsen selv om de kan ha uklare eller motstridende forventninger til hverandre.

[Vi må] prøve å komme i dialog med foreldrene. Det er den beste måten fordi vi kan se i noen av de sakene vi har der det har vært vold, nå jobber vi med veldig mye utenlandske og i en del kulturer blir avstraffelse brukt som oppdragelse, er at hvis vi går inn og veileder og rettleder så opphører det [volden]. Man får satt i gang tiltak som hjelper (Berit).

I noen saker vil tilliten mellom foreldre og saksbehandlere være der fra starten. Dette kan for eksempel handle om de sakene hvor en forelder eller foreldre selv oppsøker barnevernet for hjelp, eller i saker hvor den ene forelder overtar hovedansvaret for barnet etter en beslutning fra barnevernet. Svært ofte vil det da i utgangspunktet finnes en samforståelse av situasjonen hvor fokus vil være på praktisk hjelp, råd og støtte.

Vi mener at gutten er såpass krevende og han [faren] har på en måte fått livet sitt snudd opp og ned. Enslig, veldig ung far. Han er i 20-åra. Så vi har etablert kontakt med den barnverntjenesten i den kommunen han bor. Sånn at han er sikra, for han har ikke noe god inntekt eller noen ting, så barnet er sikra barnehageplass og sånn. Så vi har hatt et overføringsmøte med den kommunen, sånn at han [faren] blir ivaretatt. Vi har jo hatt hjelpetiltak der mens han [faren] har vært midlertidig godkjent som fosterhjem. Vi har vært på hjemmebesøk og han [faren] har vært på samtaler her. Han [sønnen] har barnehageplass og PPT er kobla inn (...) Vi har allerede etablert kontakt med den barneverntjenesten og de må ta over barnehagetiltaket som vi har satt i gang og da også råd og veiledning til far, fordi mor ska ha samvær og da tenker vi det er viktig at far får litt råd og veiledning på hvordan han skal forholde seg til det og hvordan han skal reagere hvis han opplever ulike ting (Astrid).

Det vi gjorde var å støtte moren i å oppsøke for eksempel Nic Waal, Ullevål Sykehus i forhold til undersøkelser. Prøve å råde henne til en del sanne ting, sånn at hun kunne få bekrefte eller avkrefte [mistanken mot faren]. Vi henta inn opplysninger fra veldig mange steder, men ingen kan si med sikkerhet hva som har skjedd, for det er såpass mange år siden. Men de støttet mor i hennes bekymring. Så det vi har gjort der er å støtte mor i å hvordan finne seg et nytt nettverk og få avlastning, skaffet henne

besøkshjem og sånne type ting. Å være en støtte i frustrasjonen over [barna], når de plutselig får raseriutbrudd, hvordan håndtere det. Mer råd og veiledning (Adele).

I andre saker jobber saksbehandlerne for å få til den gode relasjonen og samarbeidet fordi den vil være et middel for å finne ut av meldingen. Gjennom den gode relasjonen kan de finne ut hva som egentlig har skjedd. Dessuten vil den også kunne ligge som et grunnlag for saksbehandlerne i forhold til å finne hvordan de best kan yte riktig hjelp.

Hvis vi skal klare å få gjort noe så må vi prøve å få til et samarbeid. Hvis vi ikke har noe samarbeid så får vi ikke tak på hvordan dette egentlig er (Anja).

Det er klart at det blir i dialogen, det blir jo i samarbeidet med foreldra og andre instanser, selvfølgelig, at du finner ut av hva det er (Berit).

Jeg ville prøve å få i gang dialog med dem, kanskje fokusere på litt andre ting. Prøve å opparbeide en god relasjon hvis det hadde nyttet, men jeg ville vært ganske tydelig på bekymringen for gutten (Birgitt).

I familier med voldsproblemer kan det være en del ekstra hensyn å ta for saksbehandlerne. Det vil kunne påvirke måten de går frem på for å oppnå en relasjon og få til et samarbeid med foreldrene. Likevel vektlegger saksbehandlerne det å få til en relasjon og samarbeid med foreldrene.

Det spørs hvor omfattende den volden er. De ulike opplysningene og informasjonen gjør at måten du vil gå inn i en sak på kan være litt forskjellig i forhold til andre. For hvis volden er så alvorlig at vi som saksbehandlere også kan føle oss trua, da er det klart det er en del ekstra hensyn å ta i den forbindelse. Det kommer litt an på hvordan den fysiske volden utarter seg og hvordan situasjon til familien er (...) Det er ekstra hensyn å ta i de sakene i forhold til hvordan den personen som utøver vold er, hvordan han fungerer. [Og det påvirker] hvordan en trår frem for å få til et samarbeid med familien (Anja).

Imidlertid er det ikke bare foreldrene det er viktig å få en god relasjon til. Saksbehandlerne jobber også i forhold til at barna skal få tillit til dem slik at de kan ha en relasjon. Denne

tilliten og relasjonen anser saksbehandlerne som viktig for at barna skal kunne tørre å fortelle om det de har opplevd. Foreldrene kan benekte at noe galt har funnet sted og derfor kan en god relasjon mellom saksbehandler og barn være eneste muligheten saksbehandler har for å få informasjon om saken.

I utgangspunktet så tror vi på et barn når det forteller noe sånt [om å bli utsatt for fysisk vold], også etter å ha snakket flere ganger med melder som er overbevist om at dette barnet sa sannheten når hun fortalte det (...) Møtte barnet gjentatte ganger for å prøve å få en relasjon. Se om det var mulig å få barnet til å si noe, for det var det vi måtte spille på. Det er en veldig liten sannsynlighet for at mor og far vil innrømme noe sånt hvis de har gjort det. Derfor tenkte vi at det at vi måtte prøve å få en posisjon i forhold til det barnet for å se om det var noen muligheter der (...) Det er noe med å få en relasjon og en tillit der. Det var jo ikke naturlig for henne å plutselig skulle fortelle det [om den fysiske volden] til meg. Hun hadde jo aldri sett meg før. Når hun da ved å konfrontere henne direkte ikke sa noe, så tenkte jeg at da må jeg prøve en annen vei. Så jeg kom litt inn på litt sånne ting underveis, ved spørsmålene mine som gikk litt mer konkret på situasjoner. Hvor hun skal ha blitt slått, for eksempel under lekser når hun ikke har gjort leksene sine (Annette).

En god relasjon vil gjøre samarbeidet med foreldrene enklere for saksbehandlerne. En god relasjon bygger på tillit, men også på samforståelse av situasjonen. Foreldrene aksepterer saksbehandlerens bekymring og får aksept av saksbehandlerne på at de gjør så godt de kan. I denne samforståelsen ligger en mulighet for saksbehandlerne til å kunne hjelpe foreldre, siden de ønsker å hjelpe foreldrene til å bli gode nok foreldre. Det er dette ønsket som er utgangspunktet for den gode relasjonen, og den relasjonelle tilliten blir et verktøy for å få det til. Det at det ikke finnes en slik samforståelse av situasjonen vil ofte gjøre arbeidet for saksbehandlerne vanskelig. Da vil det ikke finnes noen tillit mellom foreldrene og saksbehandlerne. Denne manglende tilliten gjør at det ikke vil eksistere en relasjon og skaper tilbaketrekking eller passivitet fra foreldrene (Ellingsen, 2003; 21 og 23). Blir en melding hjemlet i barnevernslovens § 4-12 vil ikke saksbehandlerne være avhengig av foreldrenes samarbeid for å kunne innhente opplysninger og informasjon, men den gode relasjonen og et samarbeid vil gjøre arbeidet betydelig lettere for saksbehandlerne. Derimot er saksbehandlerne avhengige av at foreldrene samarbeider dersom meldingen blir hjemlet opp

mot § 4-4 i barnevernloven, og i sin ytterste konsekvens kan foreldrene sabotere saksbehandlerens mulighet til å utrede saken grundig ved å nekte samarbeid.

Når vi skal avklare en melding så skal vi bestemme om den skal være etter § 4-4 eller § 4-12, og da synes jeg ikke dette[caset] er en § 4-12 undersøkelse. Jeg synes ikke at det er grunnlag for det selv om man godt kan se at det kan det bli det. Dermed så er man avhengig av foreldrenes samtykke til alt (...) De [foreldrene] er i sin rett til å nekte ethvert samarbeid, og jeg ser jo veldig den muligheten her. Men la oss si at de ville samarbeide da. At vi kom på hjemmebesøk og at vi hadde en positiv dynamikk, og at man kanskje kunne gi noe tilbud som kunne være noe som fikk dem til å være mindre skeptisk, så ville det vel stoppe opp ved benektelse. Hvis man tenker at her er det vold fra far mot mor eller mot barnet, eller det var blåmerker, så er vel ikke akkurat det noe man vil få noe gjennomslag på gjennom samtaler. Da kunne man vel kanskje finne en situasjon hvor man kunne snakke noe om det og si at det ikke er lov i Norge, men at det er ikke det som er det viktigste. Det som er det viktigste er hvilke konsekvenser det har for barnet på lang sikt, og at det gjorde vondt der [på kroppen], men at det er mer det som skjer i hjerte og hode. Hvis man tenker at dette er folk som gjennom samtale kan få en forståelse, men jeg synes ikke at det ser ut som en sånn sak. Jeg synes at det ser ut som en sak hvor man kommer til kort og må vente på andre meldinger (Brynhild).

Ansvarlighet

Et tredje aspekt ved det å være en god hjelper er for saksbehandlerne å vise ansvarlighet i sine vurderinger og beslutninger. I følge Bunkholdt og Sandbæk (1994; 42) vil saksbehandlerne alltid måtte ta et valg i forhold til hvordan de skal håndtere en melding. Om de har gjort det riktige valget kan de ikke være sikre på, og for saksbehandlerne er det nødvendig å kunne takle å ikke ha et fasitsvar. Tvil vil alltid være en del av arbeidet til saksbehandlerne, og de må kunne forholde seg til denne uten at de blir handlingslammet. Saksbehandlerne vil likevel, i følge Elster (1994; 221), ha et sterkt psykologisk behov for å være sikker på at den beslutningen de tar er riktig. Dette er også noe som gjenspeiler seg i saksbehandlernes fortellinger om praksis. De legger stor vekt på at det er viktig å ha litt bevis eller være rimelig sikker i sin sak. Dette behovet for å være sikker og ha bevis finnes også hos de danske saksbehandlerne og uten slike bevis opplever de det som vanskelig å skulle ta avgjørelser

(Christensen og Pedersen, 2004; 3). Det at saksbehandlerne er rimelig sikre på hva som har skjedd vil ofte gjøre det enklere for dem å vite hva som er riktig hjelp til foreldre og barn.

Det som er viktig er å få klarhet i det (...) Når det er opplest og vedtatt at det er vold i en sak blir det så konkret å forholde seg til. Da har du et problem som er definert selv om det blir bagatellisert av den som utøver volden, så har vi på en måte så klare bevis på at det er slik. Jeg synes det er verre å jobbe med saker der vi ikke helt får tak i hva som er problemet (Anna)

Det er som regel annenhånds informasjon det vi får, men samtidig så er det sånn at så fort vi får en informasjon så er det viktig at vi får en bekreftelse eller avkreftelse på det (Astrid).

Man skal jo forte seg selvfølgelig, men det er viktig at man sjekker sakene godt ut. Gjør et godt forarbeid før man kommer med tiltakene, for ellers kan man lett tilsløre. Det kan være alvorligere enn det meldingen sier, men det kan jo også være det motsatte, at man ødelegger det som man kan bygge opp (Birgitt).

Dessuten kan en slik avklaring også gjøre det enklere for saksbehandlerne å fokusere på barnet og hva det trenger.

For det er i hvert fall to foreldre med vidt forskjellige historier. Vi kan jo ha masse hypoteser, men det endrer seg ofte for det skjer så utrolig mye i den saken. Det er et eksempel på en sånn sak som starter med en veldig stygg melding slik at man hjemler den i § 4-12 med en gang og begynner å undersøke. Og jo mer man graver i materie jo mer komplekst blir det. At det er vold i hjemmet og at det har vært det er veldig, veldig mye mulig, men det er også mye mer (...) De [sakene] er så komplekse og sammensatte alle sammen. Du kan si det er vanskelig å være saksbehandler i en sak hvor du har to vidt forskjellige forståelser fra to foreldre. Du skal prøve å se barnet oppe i det og finne hjelp som kan passe det barnet. Det er vanskelig (Benedicte).

Saksbehandlerne opplever det som vanskelig når de er usikre på hva som egentlig foregår i en familie. De kan ha sterke mistanker om at en familie trenger hjelp slik at barnet kan få god

nok omsorg, men kan likevel ikke gjøre noe fordi de ikke har nok opplysninger til å kunne rettferdiggjøre et tiltak etter barnevernloven.

Det viser seg at det blir fryktelig vanskelig å finne ut av. Det er ofte litt diffuse meldinger og så blir det ord mot ord. Og så er det kanskje et lite barn som ikke kan si noe selv og som ikke viser noen tegn. Da er det veldig vanskelig for oss å på en måte å ha noen begrunnelse for å gå videre (...) Så det er fryktelig vanskelige saker, der hvor det på en måte ikke er noen tydelige tegn (...) Det med vold er jo noe av det mest alvorlige som kan skje. Samtidig så er det veldig vanskelig saker. Det å finne ut av hva som egentlig har skjedd (Annette).

Det er ikke alltid det er så enkelt å få hele bildet. Hvert fall ikke når man har foreldre som er veldig benektende og avvise (Berit).

Om foreldrene benekter at noe galt er skjedd, og barnevernet ikke med rimelig sikkerhet kan dokumentere at foreldrene lyver, vil de svært ofte være nødt til å slå seg til ro med det foreldrene sier.

Poenget blir jo å prøve å finne ut hva som er skjedd (...) Skolen mente ungen ble slått med belte, og ungen hadde innrømmet det selv, men trakk det tilbake. Vi kom jo ikke noe lenger med det. Hva skal vi gjøre med det? Foreldrene sier undersøk hvor dere vil, gjør hva dere vil og spør alle, men vi har ikke gjort det. Og ungen sier nei, de har ikke gjort det likevel, jeg bare tulla. Så hva skal du gjøre da? Det man da kan håpe på er at man da har skremt de såpass at de holder seg i øra. Men man kommer ikke noe lenger enn å bare si fra da til de som har meldt at det var dit vi kom, og følge med videre og meld hvis det skjer på nytt. Det er jo litt av ulempen med vår type jobbing at det må skje noe før vi kommer inn. Så der kunne man jo ikke tenke omsorgsovertakelse på en måte. Hadde ikke noe grunnlag å bygge det på, det skal jo litt til. Litt bevis skal frem av den ene eller andre sort (Adele).

Ved en melding som du får fra en person som ikke har noe kjennskap til denne familien fra før og ikke har noe mer enn den konkrete hendelsen som man tenker var vold, så blir det litt tynt. Det også er en vurdering som vi også må ta med. Vi hadde på en måte hatt mer tyngde for å gå litt hardere på hvis det for eksempel hadde vært en

barnehage som hadde sagt dette her, og at de for eksempel hadde sett noen merker da enn i forhold til en som har hørt noe gjennom veggene. Det blir veldig vanskelig for oss å presse veldig på det da, da må man på en måte velge å høre på hva de har å si og tenke ok (Annette)

Imidlertid kan det også være vanskelig for saksbehandlerne at prosessen med å finne ut av om hvordan barn har det ofte går over lengre tid. Det kan ofte ta tid å hente inn opplysninger som bekrefter saksbehandlerens oppfatning om at omsorgen foreldrene gir ikke er gode nok.

Det må være flere som støtter den mistanken. Det må jo være grunnlag for å tenke at disse foreldrene ikke kan endre atferden sin overfor barna eller skjerme de. At de vil lide, man må bevise at de kommer til å lide ved å bli boende der. Det er det slitsomme, at du kan måtte se på at barn lider en stund mens du på en måte samler inn alt dette her for å bevise at de lider. Det kan være frustrerende (Adele).

Det at noen har observert blåmerker hos barnet vil for saksbehandlerne være en indikasjon på at barnet blir utsatt for fysisk vold. Det er noe håndfast saksbehandlerne kan konfrontere foreldrene med, særlig hvis det er blitt bekreftet av lege at blåmerkene ikke har en naturlig forklaring.

Hvis det for eksempel er en lærer som ser blåmerker, at det er noe sånn. Da er det enklere å finne ut av det, at du faktisk har bevis eller at det på en måte blir sagt (Annette).

Det viktigste er da å ta med barnet til et sjukehus eller en lege for å få bekrefte hva de blåmerkene kommer av. Det kan sånn sett gi en indikator på at er det naturlige eller unaturlige blåmerker, om de er påført av andre (Astrid).

Dette behovet for å være sikker i sin sak kan ses som et uttrykk for at saksbehandlerne er klar over hvilken makt de har (Skau; 1996;17). Som saksbehandlere i barnevernet vil deres beslutning få svært store konsekvenser for familiene som er involvert (Kjølørød, 1994; 208). De er klar over at samhandling mellom dem og foreldrene er en ujevn relasjon, en relasjon hvor det er de som saksbehandlere som sitter med det meste av makten. Samtidig er det å ha makt et stort ansvar. Makt er et verdinøytralt begrep, men måten saksbehandlerne bruker den

makten de har på vil kunne være enten etisk eller uetisk (Skau, 1996; 39 og 41). Behovet for å være sikker, og at de opplever det å være usikker som vanskelig handler sannsynligvis om at konsekvensen ved å ta en gal beslutning er enorme for dem det gjelder. De ønsker å bruke makten de har for å gjøre situasjonen bedre for barnet. Målet er å hjelpe barnet, og aller helst å hjelpe barnet gjennom å hjelpe foreldrene til å bli gode nok til å ha barnet boende hos seg. Det at usikkerheten oppleves vanskelig kan også ha noe med at ved manglende dokumentasjon så føler de at de ikke kan bruke den makten de har. De har ikke et godt nok grunnlag for å kunne gå i konflikt med foreldrene. Hvis foreldrene ikke deler saksbehandlernes bekymring, kan saksbehandler likevel tro at barnet ikke har det bra hjemme, men må la tvilen komme foreldrene til gode. Og dette kan oppleves vanskelig og frustrerende fordi de er usikre på om de har brukt den makten de har til beste for barnet.

De som tror vi tar unger for moro skyld de kan tenke om igjen, for det er en ekstrem påkjenning. Det er et enormt ansvar (Astrid).

4.4 Oppsummering

I dette kapittelet argumenterer jeg for at saksbehandlerne gjennom sine fortellinger om praksis uttrykker en narrativ hjelperidentitet. Denne identiteten er først og fremst en del av deres yrkesidentitet der de gjennom utdanning og praksis har internalisert den sterke vektleggingen av hjelpeaspektet i teori og lovverk. Det er særlig tre aspekter ved den narrative hjelperidentiteten som fremstår som vesentlige. Det første aspektet er hvordan saksbehandlerne etterstreber og vektlegger å møte foreldrene med en åpen og ikke-dømmende holdning. Denne åpenheten og ikke-dømmende holdningen ser jeg på som en strategi fra saksbehandlerne side for å bygge tillit i relasjonen til foreldrene. Denne tilliten vil være en forutsetning for å få til samhandling med foreldrene, og dette vil ofte være nødvendig for å kunne hjelpe barn som trenger det. For det andre er det å jobbe for å utvikle en god relasjon til foreldrene svært viktig for saksbehandlerne. Denne gode relasjonen er viktig for å kunne skape en samforståelse av situasjonen sammen med foreldrene. En slik samforståelse vil gjøre det enklere for saksbehandlerne å hjelpe barna. Først og fremst handler altså både den åpne og ikke-dømmende holdningen og den gode relasjonen om at saksbehandlerne jobber for at foreldrene skal få tillit til dem. Det tredje og siste aspektet i den narrative hjelperidentiteten er ansvarsfølelsen for å gi riktig hjelp til foreldre og barn. Saksbehandlerne er klar over hvilken makt de har i relasjonen til foreldrene, og jeg forstår dem slik at de gjennom sitt behov for å være sikker uttrykker et ansvar for å bruke makten til det gode for barn og foreldre.

5. Endringspotensialet

Endringspotensial er et sentralt begrep i saksbehandlerne fortellinger om hvordan de forholder seg til saker med fysisk vold. I dette kapittelet ser jeg på hvordan saksbehandlerne skjønnsubtøvelse uttrykkes gjennom endringspotensialet og hvilke elementer saksbehandlerne vurderer å inngå i foreldrenes endringspotensial. Videre tar jeg for meg saksbehandlerne forståelse av foreldrenes problemer, og hvordan dette påvirker vurderingen av foreldrenes endringspotensial. Saksbehandlerne utforsking av foreldres endringspotensial ser ut til å være et sentralt element i å forstå relasjonen mellom saksbehandlerne og foreldrene.

5.1 Hva er et endringspotensial?

Endringspotensialet er et begrep som noen av saksbehandlerne selv eksplisitt bruker. *”Det går på det med å se om det er noe endringspotensial hos foreldrene” (Birgitt)*. De andre saksbehandlerne snakker også om at foreldrene må endre seg, uten å bruke uttrykket endringspotensial. I tillegg til at de bruker uttrykket om at foreldrene må endre seg bruker de også uttrykk som at foreldrene må forbedre seg, innse problemet, være motivert for å få hjelp og ønske å jobbe med ting. I læreboka *”Praktisk barnevernsarbeid”* (Bunkholdt og Sandbæk, 1994; 117) finnes også denne måten å uttrykke seg på om foreldre. Dessuten er også danske saksbehandlerne opptatt av at foreldrene må erkjenner at den fysiske volden er et problem som må jobbes med (Christensen og Pedersen, 2004; 27). Begrepet endringspotensial ser ut til å fange opp slike vurderinger av foreldrene. Derfor har jeg valgt å bruke begrepet.

Det handler jo om endringspotensialet også. Vi er nødt til å se på det hos foreldre før vi vurderer en omsorgsovertakelse, og om det blir jobba med og om barnet blir ivaretatt i den settinga. Ser man et endringspotensial og ser at foreldrene jobber med sin egen problematikk og at barnet blir ivaretatt i den perioden så er det ingen grunn for noen omsorgsovertakelse (Astrid).

Endringspotensialet ser ut til å ha både implisitte og eksplisitte kriterier. De eksplisitte vil fremfor alt ta utgangspunkt i barnets behov, som igjen vurderes opp mot foreldrenes situasjon. Implisitt vil det kunne være andre hensyn og forhold som spiller inn, og de vil ikke alltid være kjent for omverden eller aktøren selv. For eksempel kan saksbehandlerens tillit til foreldrene være et slikt implisitt kriterium for vurdering av endringspotensialet (Kjølørød, 1994; 210). Dette kommer jeg tilbake til.

Endringspotensialet har eksplisitte utgangspunkt. Barn skal verken bli utsatt for, eller være vitne til fysisk vold. Dessuten er det alltid foreldrenes ansvar å slutte å bruke fysisk vold eller skjerme barna fra den fysiske volden.

Kommer jeg hjem til en familie hvor far slår barnet så må han stoppe tvert. Han må jobbe med å få bort aggresjonen sin på en annen måte, uten å slå barnet. Han får ikke lov til å fortsette å slå barnet under den type behandling, da må barnet ut (Astrid).

Som utgangspunkt må man alltid være veldig klare på at vold ikke blir akseptert. Så får man sette inn tiltak som kan hjelpe, men man er veldig klar på at barneverntjenesten ikke vil akseptere det (Berit).

Dessuten vil også prinsippet om barnets beste, og særlig det biologiske prinsippet være et eksplisitt premiss for endringspotensialet. Grunnlaget for endringspotensialet er et ønske om at barn skal kunne fortsette å bo hjemme hos foreldrene så sant det er mulig. Dette er også utgangspunktet i barnevernloven. Det blir sett på som en egenverdi i seg selv at barnet vokser opp hos sine biologiske foreldre, selv om det skulle være til dels alvorlige mangler i foreldrenes omsorgsevne. Gjennom hjelpetiltak skal barnevernet forsøke å gjøre noe med foreldres sviktende omsorgsevne slik at de blir i stand til å gi barna sine god nok omsorg (Barne- og familiedepartementet, 2004;1).

Hun slo jo barna der og da, og hun innrømte at hun hadde gjort det underveis i treninga⁷ også. Det hadde glippa for henne. Hun var helt dønn ærlig hele tiden, og så ville hun hele tiden gjerne forbedre seg, slutte å slå barna sine fordi hun så at det var galt. Det tror jeg er mye av grunnen til at man forsøkte så iherdig å la de ungene bo sammen med mora (Adele).

Jeg tror at alle barn har det best hjemme hos sine foreldre hvis det er laga til sånn at de kan ha det bra der. Der hvor det ikke går, der hvor foreldrene ikke innser at dette er feil, dette er galt, jeg må gjøre noe annet og det er satt inn og forsøkt hjelpetiltak, da tenker jeg at da må det være en omsorgsovertakelse (Birgitt).

⁷ Parent Management Training: trening for foreldre i å håndtere konflikter med barn.

Ingen av saksbehandlerne sier direkte hva de legger i et endringspotensial. I samsvar med Repstad (2002; 213) og Rognhaug (1996; 69-70) kan dette ses som et uttrykk for at endringspotensialet ikke bare bygger på teoretisk, men også taus kunnskap, fordi det også blir vurdert ut i fra saksbehandlerne sine følelser, verdier og tidligere erfaringer. På den måten blir kriteriene for endringspotensialet også implisitte. Den implisitte grunnmuren i endringspotensialet er at det bygger på en god relasjon mellom saksbehandlerne og foreldrene (jf. 4.2 om den gode hjelper). For at saksbehandlerne skal kunne jobbe med endringspotensialet til foreldrene er det nødvendig at det i de innledende møtene har oppstått en god relasjon mellom dem, og at saksbehandlerne og foreldrene deler en samforståelse av situasjonen. Hvis det ikke finnes en slik samforståelse mellom saksbehandlerne og foreldrene vil det heller ikke finnes et fundament til å jobbe med endringspotensialet. I dette ligger det at foreldrene er nødt til å ha tillit til saksbehandlerne for at saksbehandlerne skal kunne begynne å jobbe med foreldrenes endringspotensial.

Det jeg ser på som veldig viktig i disse sakene, og det blir på en måte også kontorets ansvar, at saksbehandler får tid til å jobbe i de sakene. Prioritere dem. Det nytter. Jeg tror ikke dette ville ha blitt så bra hvis man hadde latt det gå tre uker mellom hver samtale. Så det må være en intensiv greie, for mor må få tillit. Eller den som utfører det må få tillit til deg [som saksbehandler] og da må man være mye sammen (Birgitt).

Evne til refleksjon

Et gjennomgående mønster er at saksbehandlerne sine vurderinger av endringspotensialet hos foreldrene handler om hvorvidt foreldrene viser at de kan reflektere rundt problematikken og innser at det er skadelig for barn å bli utsatt for fysisk vold eller være vitne til dette.

Jeg vil vel si at når vi begynner å vurdere omsorgsovertakelse så må det være når det ikke er noen evne til refleksjon rundt hva det fører til for barnet ditt. Du er på en måte ikke innstilt på å gjøre noe eller jobbe med det (Anna).

Det gikk nok på at hun rett og slett ikke evna å se hva det gjorde med barna. Det var nok det som lå i bunn der. Det var ikke nok med veiledning heller, altså hun klarte ikke å nyttegjøre seg det (Berit).

Foreldrene må også vise at de evner å reflektere rundt sin egen rolle som omsorgsgiver. En side ved endringspotensialet vil da dreie seg om å ta parti for barnet mot en mulig overgriper. I saker som omhandler familier der (ste)mor eller (ste)far er voldelig mot barna og/eller mot sin partner, vurderes endringspotensialet ut fra om mor eller far ser hvilken skadelig situasjon dette er for barnet og tar konsekvensen av det. Et tegn på at det finnes et endringspotensial kan da være at mor eller far tar med seg barnet og flytter ut.

Det som var veldig typisk for den saken var mors manglende evne til å beskytte dattera si. En mor som er kjempeglad i ungen sin, men som ikke har forståelse for hva som var ille for den jenta. Hun satte sine egne behov først. Mens det var undersøkelse fordi denne mannen var mistenkt, ungen var allerede plassert én gang, så gifter hun seg med han fyren. Det er overgriperen mot jenta som mor gifter seg med. Jeg synes det sier veldig mye om hennes manglende forståelse, og heller da interesse for å sette sine egne interesser først (Brynhild).

Da kommer vi til å legge veldig mye på far, tenker jeg. Kan han ikke eller tør han ikke eller vil han ikke gjøre noe med den situasjonen, så må jo vi gå inn å gjøre noe med det. For jeg kan ikke ha en samtale med de foreldrene en gang i uka, eller være på hjemmebesøk en gang i uka og så forteller barn eller far at mor slår oss tre ganger pr uke. Da blir jeg på en måte med på at barnet fortsatt blir utsatt for fysisk vold (Astrid).

Et oppriktig ønske om forandring

Videre ser det ut som om at det ikke kun handler om at foreldrene kan reflektere rundt sin egen rolle som omsorgsgiver og hva den fysiske volden gjør med barna. Saksbehandlerne må også oppfatte foreldres ønske om å gjøre noe med den fysiske volden som ærlig og oppriktig. Essensielt i saksbehandlerne fortellinger er foreldrenes erkjennelse av at den fysiske volden er et problem. I tillegg er foreldrenes ønske om å få hjelp og veiledning sentralt i saksbehandlerne utsagn om endringspotensialet.

Mor la alle kortene på bordet. Hun slo fordi hun selv hadde blitt slått og ungene hadde blitt slått. Hun var veldig frustrert og visste ikke noen annen måte å håndtere det på, og ville gjerne ha hjelp (Adele).

Det var veldig tydelig at mor ønska hjelp. Hun tok i mot hjelp og var veldig mottakelig for det. Da var det greit nok for meg, for da så jeg at hun ønska å endre måten å være på i forhold til datteren sin (Birgitt).

Faktisk endring av atferd

På sikt er det likevel ikke nok at foreldrene viser at de er reflektert og at saksbehandlerne oppfatter dem som ærlige i sin kommunikasjon om sin vilje til endring av atferd. Foreldrene må også handle, de må vise en faktisk endring av atferden. Foreldrene må slutte å bruke fysisk vold, og de må lære seg andre måter å håndtere konflikter på.

Vi hadde jo en miljøarbeider som var inne og ga veiledning før plassering. Ja, for å se om det var mulig, men det var ikke godt nok. Det hjalp ikke nok, for å si det sånn (Berit).

Hun jobba intenst og hun møtte til alle samlingene⁸. Hun viste bedring i måte å tenke og håndtere konflikter på. Når det hadde pågått i et halvt år, ett år, så konkluderte de med at hun nå kunne andre metoder (Adele).

5.2 Endringspotensial som risikovurdering og som uttrykk for tillit

I saksbehandlerne fortellinger blir den risikoen man utsetter barnet for vurdert opp mot hvordan saksbehandleren oppfatter foreldrenes endringspotensial. Bedømmelsen av endringspotensialet kan i lys av Kjølørød (1994; 203-204) tolkes som en risikovurdering hvor saksbehandleren må vurdere mulig skade for barnet på kort og lang sikt ut fra de ulike handlingsalternativene. De vil aldri ha fullstendig informasjon i en sak. Forskjellige saksbehandlere vil som oftest oppfatte en sak ulikt og det finnes heller ingen fullstendig enighet om hva barn trenger eller tåler. Som tidligere nevnt hevder Elster (referert i Kjølørød, 1994; 204) at denne skjønnsutøvelsen skaper en iboende ubestemthet i barnevernssaker. Slik jeg ser det kan saksbehandlerne vurdering av foreldrenes endringspotensial tolkes som et grep som saksbehandlerne tyr til for å få tak på denne iboende ubestemtheten. Denne ubestemtheten kommer til uttrykk i mange av saksbehandlerne utsagn om hvordan de jobber. De vurderer hele tiden endringspotensialet hos foreldrene, men akkurat hvor lenge foreldrene får jobbe med seg selv varierer fra sak til sak. Slik kan man se at den risikovurderingen saksbehandlerne gjør i bedømmelsen av endringspotensialet er kontekstavhengig.

⁸ Parent Management Training samlinger.

Man må jo se på hva slags fare ungene eller ungdommene er i da. Hvilken risiko det innebærer for dem å være hjemme. Hva er på en måte akutt og hva er ikke akutt. Du må ta stilling til sånne ting (Anna).

Vi er jo pålagt å prøve mye før vi flytter unger ut hvis vi er tvil, og man skal bevise at de har det så fryktelig. Det kan nok variere på hvor lenge og hvor mye man prøver, men et eller annet sted så går jo grensa på hvor mye man mener at barnet må tåle og hvor lenge man skal prøve. Men det er veldig individuelt, tror jeg. Fra kontor til kontor, og vil variere fra sak til sak. Man diskuterer stadig saken. Må vi tenke at vi må flytte [barnet] nå, eller er det noen andre [av saksbehandlerne på kontoret] som har noe [ideer til hjelpetiltak] vi kan prøve som vi ikke har prøvd (Adele).

Tillit

Tillit er som regel forbundet med en persons handlinger eller tilstand, som igjen vil påvirke hvordan en selv handler (Kjølørød, 1994; 211). I samsvar med Luhmann (2000; 98-101) vil saksbehandlerne tillit til foreldrene være en grunnleggende del av en risikovurdering. Han hevder at tillit bare er mulig i situasjoner hvor skaden kan bli større enn den fordel som man ønsker å oppnå. Slik jeg ser det vil det være en slik situasjon saksbehandlerne står i når de skal vurderer foreldrenes endringspotensial. På bakgrunn av Luhmann vil derfor saksbehandlerne utforsking av foreldrenes endringspotensial avhenge av den tilliten de har til foreldrene.

Det er klart det blir jo mye skjønnsvurdering det, hva man tror på tenker jeg. Hvis man har en tillit til en familie og ser at det er endringspotensial så holder en kanskje ut litt lenger. Da strekker man seg kanskje litt hvis man ser at her er det faktisk endringer (Berit).

Ingen av saksbehandlerne sier noe direkte om hva som skaper denne tilliten. Dette kan forstås som et uttrykk for at mye av grunnlaget for denne tilliten ligger forankret i saksbehandlerne tause kunnskap (jf. Repstad, 2002; 213 og Rognhaug, 1996; 69-70). I saksbehandlerne fortellinger ser det imidlertid ut til å være sentralt at foreldrene har evne til å kommunisere at de har et endringspotensial. Som tidligere nevnt handler dette om at foreldrene klarer å formidle at de er reflekterte, at de ønsker hjelp og at de er ærlige i sine ønsker, noe som

sannsynligvis vil gjøre at saksbehandlerne føler at den kommunikasjonen de har med foreldrene er god. Dette vil igjen kunne være med på å skape tillit til at det finnes endringspotensial hos foreldrene. Denne tilliten kan gjøre at saksbehandlerne i relasjonen med foreldrene opplever å ha det de kaller en god følelse.

Det kommer veldig an på hva foreldrene sier i en samtale. For eksempel den samtalen hvor faren ble veldig sånn; ”åh gud, hva har skjedd nå”. Og han har tatt kontakt med Alternativ til Vold⁹. Der har vi valgt å avslutte. Det har veldig mye med at de foreldrene virker veldig bevisste. Har vært på familievernkontor og vært hos psykolog og nå går til Alternativ til Vold. Sånn sett sier de litt uoppfordra egentlig at dette er våres siste sjanse. Far er også veldig klar på at klarer ikke han å jobbe med sin problematikk og endre det han gjorde, så vil ikke han at datteren skal oppleve det. Så da må han flytte ut istedenfor at de skal leve sammen. Da går det heller veldig mye på at hvis de ønsker en type oppfølging så vurderer vi å gjøre det, men hvis de ikke ønsker det så avslutter vi. Men da skal vi i utgangspunktet ha en ganske god følelse (Astrid).

Tillit kan deles inn i aktør- og persontillit (Kjølrsrød, 1994; 211). Slik jeg tolker det må saksbehandlerne ha aktørtillit til foreldrene for i det hele tatt å vurdere foreldres endringspotensial, det vil si at de har tiltro til foreldrene i rollen som mor eller far. Det kan imidlertid se ut som om dette ikke er nok. Saksbehandlerne vurderer av endringspotensialet virker å bygge på at de har persontillit til foreldre. Dette kan forstås ved at bruk av fysisk vold ikke synes å bli betraktet som kun en del av foreldres rolleutøvelse, men som noe som helhetlig karakteriserer deres måte å være på. Noe som samsvarer med Kjølrsrøds (1994; 211) antakelse om at foreldres evne til å gi et barn en tilstrekkelig god oppvekst oppfattes som en så omfattende oppgave at saksbehandlerne ikke vil være beroliget uten å ha tillit til personen som helhet, det vil si persontillit.

Hvis det er en som er psykisk syk, og er det over tid, så er det annerledes enn en som var psykisk syk akkurat der og da på grunn av et eller annet spesielt, men som egentlig er en annen person. Det kan være for eksempel folk som er satt ut av balanse på grunn av at de er i en sorgsituasjon (Brynhild).

⁹ Alternativ til Vold er et behandlings- og kompetansesenter på vold og aggresjon, med avdelinger i Oslo, Drammen og Langesund. Senteret ble startet i 1987.

Endringspotensialet finnes altså i den grad saksbehandlerne har tillit til foreldrene. Imidlertid sier ikke saksbehandlerne noe direkte om hvordan denne tilliten til foreldrene skapes. Gjennom deres fortellinger om praksis kan det imidlertid virke som om de ofte får denne tilliten ved at foreldrene er troverdige og tillitvekkende i sin kommunikasjon om vilje og evne til endring. Dessuten kan barnet, når det er i den alderen at det selv kan fortelle om hvordan det har det hjemme, påvirke saksbehandlerne tillit til foreldrene. Barnet kan gjennom sine fortellinger for eksempel bekrefte den tilliten saksbehandlerne har til foreldrene.

Det var veldig tydelig at mor ønska hjelp. Hun tok i mot hjelp og var veldig mottakelig for det. Da var det greit nok for meg, for da så jeg at hun ønska å endre måten å være på i forhold til datteren. Og så er det jo noe med alder òg. For hadde denne jenta kommet etter en uke eller to eller tre og sagt at mamma slår meg fremdeles, jeg vil ikke være hjemme og jeg tør ikke. Da ville jeg antakeligvis vurdert å flytte henne. Det er vanskelig å finne et svar på dette her, men man må alltid ha i bunn at barn skal ikke bo der hvor de føler seg krenket (Birgitt).

Mistillit og makt

Imidlertid vil det alltid være en grense hvor tillit går over til mistillit, hvor endringspotensialet ikke lenger vil bli vurdert som tilstede. I denne grenseoppgangen mellom tillit og mistillit vil tilliten saksbehandlerne har til foreldrene være sårbar for foreldres handlinger, eventuelt mangel på handling (jf. Kjølørød, 1994; 211). Denne grenseoppgangen kan være vanskelig for foreldrene om ikke kriteriene er uttalte, men som tidligere nevnt, krever endringspotensialet også resultater, at det er samsvar mellom det foreldrene kommuniserer og det som blir gjort.

Vi opplevde en familie som til å begynne med lurte oss mye med at mormor var veldig oppegående og fortalte alltid hvordan hun skjerma gutten, men sånn i praksis da vi gikk tettere inn, la vi merke til at det hun gjorde sånn sett ikke stemte med det hun sa (Astrid).

Saksbehandlerne tillit til foreldrenes endringspotensial er altså i stor grad basert på taus kunnskap og har derfor implisitte kriterier, noe som ofte kan vanskeliggjøre kritisk refleksjon rundt endringspotensialet (jf. Polanyi referert i Rolf, 1991; 100). I kontrast står saksbehandlerne forventinger om at foreldrene skal kommunisere sin reflekterte forståelse

om at fysisk vold er skadelig, i tillegg til å vise vilje og evne til endring. For at foreldrenes endringspotensial skal bli positivt vurdert må det være tillit i relasjonen, og denne tilliten baserer seg først og fremst på språklig kommunikasjon og samhandling. I følge Skau (1996; 52-56) er det gjennom språket handlinger legitimeres og makt etableres. I lys av dette kan man se endringspotensialet som et uttrykk for hvordan saksbehandlerne legitimerer ulike løsninger i familiene de jobber med. I tråd med Skau (1996; 40, 52-56) vil det være saksbehandlerne oppfatning og fortolkning av foreldrenes omsorgsevne som bestemmer hvordan endringspotensialet til foreldrene blir vurdert og hvilke vedtak som blir fattet. I en konfliktsituasjon vil saksbehandlerne ofte være de som har størst muligheter til å få igjennom sin vilje fordi det er en maktubalanse i forholdet mellom foreldrene og saksbehandlerne. I saksbehandlerne bruk av endringspotensialet som en risikovurdering av foreldrenes omsorgsevne, vil det derfor alltid finnes et maktaspekt. Derfor vil det også ligge et element av tvang i foreldrenes samarbeid med barnevernet i forhold til endringspotensialet.

Så blir det jo litt sånn frivillig tvang. Enten gjør du noe eller så gjør vi noe. Da har du muligheten til å gjøre et valg for deg og barna dine, ellers så går vi inn og gjør et valg for barna dine. Vi kan jo ikke se på at barn lever i den situasjonen hvis ikke den andre av foreldrene tar affære (Benedicte).

5.3 Forklaringer som tolkningsmodeller

Den enkelte barnevernssak er unik, og beslutningene som blir tatt kan få store konsekvenser for foreldre og barn. Derfor kan det være vanskelig å tenke seg at vedtakene som saksbehandlerne gjør kan bygge på forutoppfatninger. Saksbehandlerne vil imidlertid ikke kunne ta stilling til de opplysningene de har i en sak uten å ha tolkningsmodeller (Kjølørød, 1994; 208). Derfor vil saksbehandlerne forståelse av foreldrenes problemer påvirke hvordan de oppfatter og vurderer foreldrenes endringspotensial. Saksbehandlerne forteller om ulike årsaker til hvorfor foreldre bruker fysisk vold. Disse fortellingene har mange likhetstrekk med de forklaringer man finner i forskningslitteraturen om årsaker til fysisk vold. Fortellingene blir brukt av saksbehandlerne som modeller for tolkning av foreldrenes problemer og dette har igjen konsekvenser i forhold til endringspotensialet.

I følge Barnett deles teori om årsaker til bruk av fysisk vold på følgende måte: Man har individuelle forklaringer som knytter foreldres bruk av fysisk vold til psykiatriske lidelser, rusmisbruk og andre personlige defekter (Barnett mfl, 1997; 58). På gruppenivå forklares

bruk av fysisk vold enten gjennom et dysfunksjonelt samspill mellom barn og foreldre eller som et resultat av sosial læring hvor bruken av fysisk vold forstås som en "sosial arv" foreldre har med seg gjennom sine erfaringer (Barnett mfl, 1997; 58 og 60). På det strukturelle nivået indikerer flere studier at risikoen for foreldres bruk av fysisk vold øker ved dårlige sosiale forhold, men det er usikkert om dette er en reell skjev fordeling eller om det er et resultat av at fysisk vold i lavere sosiale lag fanges lettere opp (Barnett mfl, 1997; 60, NOU 2003:31; 30). Videre øker risikoen for foreldres bruk av fysisk vold ved situasjonsbetingede forhold som påvirker stressnivået i familien, som for eksempel dødsfall eller samlivskonflikter (Barnett mfl, 1997; 61). Dessuten kan foreldres bruk av fysisk vold forstås som en konsekvens av en kulturell kontekst der samfunn preges av fysisk vold, og/eller hvor fysisk avstraffelse blir sett på som en oppdragelsesmetode (Barnett mfl, 1997; 61).

Saksbehandlerne i Oslo Vest forteller at de ikke har så mange saker med fysisk vold, og at dette nok er et mye større problem i Oslo Øst. Utover dette er ikke sosiale forhold et tema i forhold til foreldrenes bruk av fysisk vold. Dysfunksjonelt samspill mellom barn og foreldre og situasjonsbetingede forhold i familien nevnes av noen saksbehandlere som forklaring på fysisk vold. Det er forklaringer som er forenelig med at foreldre kan ha endringspotensial, og hvor saksbehandlerne har tillit til at det er mulig å jobbe frem en forandring. Imidlertid er det slik at når de snakker om endringspotensialet er det særlig tre forklaringer som går igjen; sykdom/rus, sosial arv og kulturell tilhørighet. I disse forklaringene ligger det et ulikt endringspotensial. Hvilke forklaringer saksbehandlerne bruker i sin forståelse av foreldrenes fysiske vold blir derfor avgjørende for hvordan saksbehandlerne vurderer endringspotensialet hos foreldrene.

Sykdom/rus eller kultur

Særlig fortellingene om sykdom/rus eller kultur som årsaker til fysisk vold gir ulikt potensial i forhold til hvordan saksbehandlerne bedømmer foreldres endringspotensial. Om saksbehandlerne anser at foreldres bruk av fysisk vold er et resultat av annen kulturell tilhørighet, fordi det i den aktuelle kulturen er slik barneoppdragelse foregår, gir det rom for utforskning av endringspotensialet på en helt annen måte enn om saksbehandlerne anser volden som et uttrykk for sykdom/rus.

Hvis foreldrene på en måte er sånn nogenlunde friske så er det jo for det at de er slitne eller har opplevd ting som gjør at de blir frustrerte sjøl, at de slår fordi de ikke vet

noen annen mulighet. Det er verre på en måte med de som er så syke psykisk at de kanskje ikke innrømmer at de gjør det eller ikke ser at de gjør det, at det er galt det de gjør. Det er mye verre på en måte enn de som kan innrømme det og gjerne vil gjøre noe med det fordi de ikke synes det er noe ålreit. Det er litt forskjellig potensial i de to tingene der (Adele).

Her er det endringspotensial, her trenger de veiledning og alternativ. Det er ikke snakk om at man bruker vold for å bruke vold da. Det er noe man har lært, at det er måten vi får barna til å høre på oss eller det er måten for at de skal bli gode borgere på. For en del så er det faktisk noe dem har lært, og selv om de kommer til Norge og det heter i norsk lov at man har ikke lov til å slå barn, så gjør ikke det noe med tenkesettet. Men det gjør ikke noe med tankene dine så jeg synes det er forskjell på det fordi at der går det faktisk an å gå inn og veilede og hjelpe folk til å grensesette alternativt. Så jeg synes det er litt forskjell på det og der hvor det både er mer systematisk og ukontrollert på en måte. At man vet egentlig bedre for å si det sånn (...) I alle fall så tenker jeg at det er stor forskjell på det å bruke det som en metode fordi at man tror at det er det som skal til enn å virkelig bruke aktivt vold for eksempel fordi man blir sint. Det er noen forskjeller der, tror jeg, i forhold til hva slags tiltak som er mulig å få til (Berit).

Om saksbehandlerne forklarer den fysiske volden ut fra kultur eller som et resultat av sykdom/rus har stor betydning for hvordan endringspotensialet blir vurdert. For saksbehandlerne inngir kulturforklaringer tillit til foreldrenes endringspotensial, mens sykdom/rus forklaringen heller skaper mistillit. Sykdom/rus er en forklaring på individnivå og den beskriver fysisk vold som resultat av en slags egenskap ved personen som må behandles. Dette kan tolkes som et uttrykk for at saksbehandlerne ikke har persontillit til foreldre som utøver fysisk vold på grunn av sykdom/rus. Dette fordi saksbehandlerne ikke har tillit til at de som utøver fysisk vold på grunn av sykdom/rus erkjenner at fysisk vold er et problem før de har fått behandling. Om de ikke erkjenner at det er et problem evner de heller ikke å reflektere over det problematiske ved situasjonen eller gjøre noe med den. Dermed er heller ikke forutsetningen for et endringspotensial tilstede. Risikoen for barnet ved å bli værende anses rett og slett som for stor til at saksbehandlerne er villige til å ta den.

Hvis det er en person som er syk. For eksempel hvis det er en mann som slår en kvinne, som er sjalu og at det er mye annet som ligger bak. Da vil det ikke hjelpe at vi går inn. For da greier ikke vedkommende å stoppe [å bruke fysisk vold selv]. Da må man ha hjelp, ha behandling for å greie det (Annette).

Der ser du at rus og barn er en dårlig kombinasjon. Det går dårlig. Har hatt flere saker der rus har fremhevet trusler og vold faktisk (...) Så er det en del psykiatri som utvikler seg. Så psykiske problemer fremhever ganske mye galskap som også er vold, fysisk og psykisk (Anja).

Når saksbehandlerne bruker kulturelle forklaringer på hvorfor foreldre bruker fysisk vold, handler det om at deres foreldreferdigheter ikke passer inn i Norge fordi de tar utgangspunkt i sin tidligere kulturelle kontekst for barneoppdragelse. Her er det mer snakk om mangelfull kunnskap om hvilke foreldreferdigheter som forventes i Norge enn mangelfulle egenskaper ved foreldrene som personer. Saksbehandlerne har dermed tillit til at foreldrene kan ha endringspotensial, og dermed at disse kunnskapshullene kan utbedres gjennom råd og veiledning fra saksbehandlerne selv eller ved hjelpetiltak i hjemmet.

Da går det veldig ofte på litt sånne kulturforskjeller. Forskjellige måter å tenke og utføre barneoppdragelse på. Jeg har inntrykk av at det ved samtaler, og ved at de faktisk får vite at det ikke er lov til å slå i Norge, at det på den måten så løser ganske mye seg (Birgitt).

Nå jobber vi med veldig mye utenlandske [familier], og i en del kulturer blir avstraffelse brukt som oppdragelse. Det vi ser er at hvis vi går inn og veileder og rettleder så opphører det. Man får satt i gang tiltak som hjelper (Berit).

Sosial arv

Saksbehandlerne anvendelse av sosial arv som forklaring på foreldrenes bruk av fysisk vold kommer i en slags mellomposisjon i forhold til forklaringene sykdom/rus og kultur. Når foreldrenes bruk av fysisk vold forklares med sosial arv utforskes endringspotensialet i spenningsfeltet mellom tillit og mistillit på en annen måte enn ved sykdom/rus eller kultur forklaringen. Denne forklaringen diskvalifiserer ikke foreldrene fra å ha endringspotensial på samme måte som om den fysiske volden ses på som et resultat av sykdom/rus. Likevel skaper

ikke forklaringen om sosial arv den samme tilliten til endringspotensial som kulturforklaringen.

Går man i historikken til de foreldrene så har som regel en eller begge av dem opplevd det [fysisk vold] sjøl på en eller annen måte. Enten at de selv har blitt utsatt for det eller at de har hatt foreldre som krangler veldig. I alle de sakene jeg har hatt har det vært noe sånt og da bruker man [det som er kjent], selv om man ikke vil. Jeg tror at for å kunne utøve en rolle så må du ha et repertoar å bygge ut i fra, og det repertoaret du har å bygge ut i fra er din egen [erfaring]. Er den i hovedsak negativ så kommer du til å ta med en del av de negative elementene, i hvert fall til å begynne med. Da kommer det litt an på endringspotensialet hos foreldrene i forhold til hvor utøvende de blir i forhold til det med vold (Astrid).

Det som særlig skiller den kulturelle forklaringen på foreldres bruk av fysisk vold fra forklaringen om sosial arv er konteksten. Sosial arv blir først og fremst brukt som forklaring om foreldre som er vokst opp i Norge. På den måten kan ikke den fysiske volden, som blir sett på som et resultat av sosial arv, forklares med uvitenhet. Foreldrene vet eller burde vite at det er forbudt ved lov, og at det blir ansett som skadelig for barn å bli utsatt for fysisk vold. Dermed handler det ikke lenger bare om mangel i foreldreferdigheter, men det blir også stilt spørsmål ved foreldrenes personlige egenskaper. Dette gjør at foreldres endringspotensial i saker hvor sosial arv anses som grunnen til den fysiske volden møtes med en viss skepsis.

Det er mer for en del av disse utenlandske familiene våre som har det i sin bakgrunn som kommer med den ballasten. Ikke i norske familier. Der er nok ikke det et argument. Da kan det kanskje være mer at man tipper over ei grense. At man blir så fortvilt at man ikke vet helt (...) Jeg tenker at det er lettere å jobbe med en sak der det i utgangspunktet er en måte man har lært oppdragelse på som man viderefører, enn om det er en familie som har en bakgrunn i sjøl å ha blitt utsatt for vold. Det er klart at det ikke er så stigmatiserende for de barna som har det som et ledd i en oppdragelse i en annen kontekst. Nå snakker jeg ikke om at de blir skamslått eller sånn, men at der det er et ledd i en oppdragelse. Da er de ikke alene om det. Du kan si at i Norge blir de [utenlandske familiene] kanskje mer alene om det, men de har en annen kontekst på det (Berit).

Når saksbehandlerne forklarer den fysiske volden blir gjerne sosial arv på en annen måte enn den kulturelle forklaringen sett på som en del av hele personen. Om foreldrene reproducerer den fysiske volden de selv har vært utsatt for blir ikke det på samme måte forstått som et uttrykk for mangel på kunnskap som kan påhjelpes ved veiledning. Når foreldrene kommer i vanskelige og pressede situasjoner kan den fysiske volden gjerne bli oppfattet som en automatisk og ureflektert reaksjonsform av saksbehandlerne. Slik kan saksbehandlerne se den fysiske volden som en handlingsmåte som kan være kroppsliggjort gjennom erfaringene i barndommen. Denne måten saksbehandlerne forstår sosial arv på er i tråd med teorier om habitus (Bugge, 2002; 2-3). Habitus er et uttrykk utviklet av Bourdieu og kan forklares som et system av disposisjoner som er varige og som er en del av personligheten hos mennesker. Man har ulike disposisjoner for å handle, tenke eller oppfatte og vurdere ting på. Disse vil være preget av de sosiale omgivelsene personen har vært en del av i relativt lang tid. Det at habitus er varig betyr at den ikke kan endres ved ren tankegang. Disse disposisjonene er kroppslige og uttrykkes praktisk gjennom vaner. Disposisjonene sitter i kroppen og er vanskelige å endre, men det er ikke umulig (Bugge, 2002; 2-3). Killén (2000; 35) argumenterer for at foreldres mest betydningsfulle forutsetning for å kunne gi god nok omsorg, er at de selv fikk dette som barn. Killén sier videre (2000; 69) at uten denne erfaringen er det vanskelig å kunne gi slik omsorg til sine barn. Dessuten sier hun at selv om foreldre er klar over at den omsorgen de fikk fra sine foreldre ikke var god nok, og har bestemt seg for å ikke gjenta sine foreldres feil, er det ikke alltid de evner dette. Slik kan foreldrene stå i fare for å gjenta sine foreldres feil overfor egne barn. Slik jeg ser det kan dette tolkes som et uttrykk for habitus. Foreldres habitus kan gjøre at omsorgen de utøver ofte vil være ureflektert og noe som de som foreldre bare gjør. Dessuten vil foreldres habitus også kunne være en grunn til at de fører videre omsorgsmønstre som de er klar over at er feil. På den måten kan habitus forstås som en forklaring saksbehandlerne bruker til å forklare at fysisk vold likevel kan bli en handlingsmåte som benyttes på tross av at foreldre gir uttrykk for at bruk av fysisk vold er galt.

Jeg tenker at en viktig konsekvens av å oppleve vold er at man får det litt i neven sjøl (Brynhild).

Hun ble mishandla både fysisk og psykisk fra hun var bitte liten til hun blei kasta ut når hun var 16. Hun ser ikke på sin barndom som dårlig selv om hun ble fysisk straffa av far. Begge to var alkoholikere og mor hadde psykiske problemer. Jeg tenker at når

man har en sånn oppvekst så er det veldig vanskelig å [gi barnet god nok omsorg], fordi veldig mye av det man selv gjør kommer jo fra egne erfaringer, selv om hun kanskje sånn verbalt sa at jeg er veldig bevisst på at barnet mitt ikke skal se og ikke oppleve [fysisk vold]. Men så prøver vi å si at når du kommer i en situasjon hvor du blir veldig sint så bruker man som regel det som er kjent, det som er lært av egen oppvekst. Selv om man kanskje ikke vil, så gjør man det noen ganger (Astrid).

Selv om foreldrene gir uttrykk for at bruk av fysisk vold er galt opplever ikke saksbehandlerne dem nødvendigvis som reflekterte. Dersom foreldrene ikke viser at de har innsikt i sine egne problemer og hva det har å si for deres omsorgsevne, oppleves de ikke som reflekterte av saksbehandlerne. Dermed kan sosial arv, på samme måte som forklaringen sykdom/ rus, bli en type egenskap ved personen som gjør at saksbehandleren ikke opplever tillit til hele personen. Når saksbehandlerne opplever foreldrenes fysiske vold som kroppsliggjorte disposisjoner skaper det mistillit i forholdet dem i mellom, noe som igjen påvirker vurderingen av endringspotensialet negativt. Imidlertid blir ikke forklaringen av fysisk vold som sosial arv automatisk sett på som kroppsliggjort. Utslagsgivende for saksbehandlerens bedømmelse av foreldrenes endringspotensial vil være foreldrenes evne til å reflektere rundt sin egen bakgrunn og å problematisere dette i forhold til hvordan den sosiale arven vil virke inn på egen omsorgsevne. En slik evne til refleksjon og problematisering må være til stede hos foreldrene for at saksbehandlerne skal vurdere dem til å ha endringspotensial.

Sånn som hun snakka så var det naturlig for henne å gjøre det på den måten. Jeg tenker at for henne så var det på grunn av at hun hadde opplevd det samme selv av sin far. Hun er på en måte blitt sine foreldre egentlig. Ble slått og stengt inne og sånne ting. Så når hun forklarer det så høres det ut som at det er det eneste naturlige for henne (...) Denne mora så ikke hva den kranglinga og all den volden kunne føre til. Hvilke konsekvenser det kunne gi for barnet. Det skjønte hun ikke. Pluss at hun skjønte heller ikke hva hennes oppvekst hadde gjort med henne. Så vi mente at det var helt uaktuelt at hun kunne ha omsorgen for han før hun begynte å jobbe med seg selv og tok tak i sine egne ting (Anna).

Jeg tenker ofte at det er nedarva; fikk juling sjøl og sånn skal det være. Noe som på en måte er mildt og tilgivelig. Man kan kanskje gjøre noe med det hvis folk ikke føler seg for trua. Det går faktisk an å snakke om det og gjøre noe med det (Brynhild).

Har kjønn noe å si for vurdering av endringspotensialet?

Når menns vold mot kvinner forklares ut fra et kjønnsperspektiv settes volden i sammenheng med en patriarkalsk samfunnsstruktur, det vil si et samfunn med en hierarkisk maktstruktur hvor menn er overordnet kvinner. En slik samfunnsorganisering bidrar til at noen menn gjennom makt og kontroll etablerer og opprettholder en dominerende posisjon over kvinnen de bor sammen med. Gjennom vold og overgrep uttrykkes den mannlige dominans. Når denne dominansen forklares på et strukturelt nivå sees den på som et uttrykk for strukturell tvang. Da blir kvinners underordning og menns dominans sett på som et resultat av strukturer i samfunnet som gir menn og kvinner ulike handlingsbetingelser og handlingsmønstre. På det individuelle nivået forklares menns vold mot kvinner som et rasjonelt valg mannen gjør for å oppnå makt (NOU 2003:31; 28). Da blir volden et uttrykk for et maskulinitetsprosjekt. Den enkelte mannen vil rasjonalisere rundt voldshandlingene i forhold til sin identitet. Maskulinitetsprosjektet er rettet mot konsekvensene av volden, at mannen får sin vilje gjennom voldshandlingene og på den måten søker å befeste sin posisjon som overordnet i samlivet (NOU 2003;31; 31-32).

Kun en av saksbehandlerne bruker kjønn som forklaring på den fysiske volden, men den kombineres med den kulturelle forklaringen. Farens fysiske vold mot gutten sees på som et maskulinitetsprosjekt i familien. I forhold til endringspotensialet legger imidlertid saksbehandleren den kulturelle forklaringen til grunn. Den fysiske volden ses på som et uttrykk for den type oppdragelse faren har lært i en annen kulturell kontekst.

Det er en utenlandsk familie fra Filippinene. Slik at den oppdragelsen der er vel ganske annerledes enn den norske. Da ble det satt veldig fokus på hva som på en måte er lov i Norge av avstraffelse i forbindelse med oppdragelse. Det ble det jobba veldig mye med (...) Det var konflikter hvor gutten ikke ville gjøre som faren sa. Da var det på en måte det han [faren] sto igjen med når han [gutten] ikke hørte. Så måtte han [faren] bruke fysisk makt for å vise at han bestemte. På en måte så var det hans [farens] måte å vise at han var mannen i huset (...) Den faren er fra Filippinene, der er det ganske sikkert en sånn mer autoritær oppdragsstil enn her (Anna).

Om det er mor eller far som utøver den fysiske volden er ikke et viktig tema for saksbehandlerne. De fleste har likevel en oppfatning om at det er mannen som stort sett er den som utøver den fysiske volden. Imidlertid har de fleste saksbehandlere hatt ulike saker hvor voldsutøveren har vært av begge kjønn, det gjelder både i saker der barn blir utsatt for og er vitne til fysisk vold i familien.

Hvis det er en mor som blir slått, som er det mest vanlige, så vil det være lurt eller viktig å skåne mor og barnet sammen fra den personen som slår (Annette).

Så mishandler begge disse to eller alle disse tre mødrene samboerne sine eller mennene sine (Anna).

Det er vel en overvekt av menn. Nå tenkte jeg med en gang i forhold til kvinner. Men i forhold til barna har jeg følelsen av at det like gjerne er mødrene [som utøver den fysiske volden]. Det tror jeg ikke er så veldig stor forskjell. Det er på en måte dem [mødrene] som ofte har mest med barna å gjøre (Birgitt).

Hver enkelt sak blir betraktet som unik, og løsningene må tilpasses personen eller familien det gjelder. Dessuten vil saksbehandlerne fokus være på vurderingen om den som utøver den fysiske volden har endringspotensial, og kjønn oppfattes ikke som en betydningsfull del av dette.

Du må være inne i saken for å kunne [vite når barnet må ut av familien]. Det er ingen regel på det. Det kommer helt an på. Er det en far som slår? Hvordan fungerer mor? Kan barnet bo sammen med mor aleine eller er mor med på [volden]? Er det noen andre i familien eller noen i nettevirket [som barnet kan bo hos]? Det er masse man må tenke da. Jeg synes det er veldig vanskelig å ha noe klart svar på det (Annette).

5.5 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg tatt for meg endringspotensialet. Dette er et begrep flere av saksbehandlerne selv bruker. Foreldrenes evne til refleksjon og at saksbehandlerne oppfatter foreldrenes ønske om hjelp til forbedring som ærlig og oppriktig ser ut til å være kjernen i endringspotensialet. Imidlertid er ikke dette nok i seg selv. Det må også følges opp av en reell

endring i foreldrenes atferd, de må slutte å bruke fysisk vold. Endringspotensialet er en risikovurdering som hviler på tillit til foreldrene. Hvordan saksbehandlerne tillit til foreldrene er vil være avgjørende for hvordan foreldrenes endringspotensial utforskes. Hvilke forklaringer av fysisk vold saksbehandlerne bruker som tolkningsmodeller påvirker hvordan tilliten til foreldrene oppfattes, og derigjennom endringspotensialet. De ulike forklaringene inngir ulik tillit, og gir dermed saksbehandlerne ulikt potensial for utforsking av endringspotensialet hos foreldrene. Mens forklaringen sykdom/rus inngir liten tillit, virker den kulturelle forklaringen mer tillitsvekkende. Dermed vurderes risikoen for at barnet skal bli skadelidende mens man vurderer foreldres endringspotensial som høyere ved sykdom/rus enn ved kulturforklaringen. Når sosial arv brukes som forklaring virker det som om denne forklaringen rommer tillit og mistillit på en annen måte enn de to andre forklaringene. Det kan se ut som om endringspotensialet utforskes mer i grenseoppgangen mellom mistillit og tillit. Der saksbehandlerne opplever at foreldrenes fysiske vold gjennom habitus er kroppsliggjort og ureflektert, skapes mistillit og sterk tvil til foreldrenes endringspotensial. Risikoen for barnet blir ansett som for høy ved å bli værende. Konklusjonen blir at barnet må flyttes. Imidlertid utelukker ikke forklaringen sosial arv at foreldre virkelig kan innse hva deres barndom har gjort med dem. Gjennom denne innsikten, kombinert med et ønske om å jobbe med problematikken, kan saksbehandlerne få tillit til foreldrene. Foreldrenes endringspotensial vurderes som positivt, noe som gjør at saksbehandlerne ikke opplever at risikoen for barnet ved å bo hjemme blir for stor. Saksbehandlerne oppfatter hver enkelt sak som unik og har fokus på foreldrene som enkelt individer. Hvilket kjønn voldsutøveren har, virker derfor ikke som en betydningsfull faktor for hvordan saksbehandlerne vurderer foreldrenes endringspotensial.

6. Kunnskapsgrunnlag og beslutninger

I dette kapittelet tar jeg opp saksbehandlernes kunnskapsgrunnlag i forhold til fysisk vold og hvilken betydning det har for arbeidet deres. Videre ser jeg på hvordan saker om omsorgsovertakelse i fysiske voldssaker begrunnes, og hvordan saksbehandlerne jobber i saker hvor barn er vitne til fysisk vold i familien.

6.1 Kunnskap

I følge Repstad (2002; 213) behøver alle saksbehandlere i barnevernet kunnskap som både tar utgangspunkt i teori og praksis, og dette vil ligge til grunn for de skjønsmessige vurderinger saksbehandlerne gjør i hver enkelt sak. Dette er også noe mine saksbehandlere nevner.

Jeg tror faktisk at det er en kombinasjon av alle de tre tingene. At du i utdanninga har en teoretisk forståelse for hva barns behov er for at de skal ha det bra. Hva det er som kan skade et barns utvikling fremover i livet, i de forskjellige situasjonene ungene lever i. Det lærer vi mye om og det er en viktig kompetanse å ta med seg i utdanninga. Og klart at det i praksis er slik at du ser hvordan en håndterer det i det apparatet en jobber eller fra andre ståsteder i hjelpeapparatet. Du erfarer jo hvordan ting fungerer og hvilke type hjelpemuligheter som er nødvendig for en familie. Det må du rett og slett lære, hvordan hjelpeapparatet fungerer og hvordan en kan gå frem for å hjelpe den familien. Så begge de to tingene er viktig, og igjennom å prate med andre om mulige måter å hjelpe familiene på så lærer du av andres erfaringer (Anja).

Gjennom intervjuene mine finner jeg at alle mine saksbehandlere uttrykker at de husker lite fra utdanningen sin når det gjelder temaet fysisk vold. Det som ser ut til å gå igjen som kunnskapsbase for den fysiske volden i løpet av utdanningen er boka ”Sveket” av Kari Killén¹⁰. Dette tyder på at saksbehandlerne selv ikke opplever at det er fra grunnutdanningen de har med seg sin kunnskap om fysisk vold.

Jeg kan ikke huske at vi har hatt mye om det [under utdanning], det kan jeg ikke. Ikke noe sånn som jeg sitter igjen med nå. Har hatt litt sånn barn i krise og en del sånne

¹⁰ Dette er en grunnbok som tar for seg både praktiske og teoretiske perspektiver på omsorgssvikt. Se for eksempel 2004 utgaven.

ting, men jeg kan ikke huske noe helt spesielt på vold (...) Vi har jo ikke lært så mye på skolen da med andre ord, for jeg husker ikke at vi har hatt noe særlig om det (Annette)

Det var ikke noe slikt veldig stort fokus [på fysisk vold under utdanninga], det var det ikke, men vi har jo Kari Killéns ” Sveket”. Den tar jo for seg omsorgssvikt, de forskjellige omsorgssviktssituasjonene. Det var jo ei bok vi gikk veldig djupt inni i de forelesningene vi hadde, de forskjellige formene for omsorgssvikt, så der var vi innom det [fysisk vold] òg (Anja).

Jeg husker jo alt fra sånn type Killén og så forelesning med henne, men jeg husker at jeg tenkte at det var veldig sånn inndelt. At man kom til å jobbe med familier hvor det enten var vold eller rus, og hvor det viser seg at det er ikke sånn livet er, som regel er det en stor smørje av alt. Vi hadde jo litt litteratur på det og det var vel mest Killén tror jeg. Jeg kan ikke huske bortsett fra en forelesning med henne, så kan jeg ikke huske at det var så veldig fokus på akkurat vold. Det husker jeg ikke i hvert fall, det har ikke gjort noe sterkt inntrykk (...) Hva har jeg lært... Ja, jeg har kanskje ikke akkurat så alt for mye med meg [om fysisk vold] fra grunnutdanninga mi sånn sett (Benedicte).

De aller fleste av saksbehandlerne oppfatter heller ikke at det finnes noe særlig litteratur om fysisk vold ved kontorene de jobber, selv om det er opparbeidet fagbibliotek. Når det gjelder kurs har et av kontorene hatt en halv fagdag om temaet fysisk vold, ellers ser det ut til at temaet fysisk vold er lite berørt i kursvirksomheten.

Nei, ikke om det, tror jeg. Vi har hatt [kurs] om seksuelle overgrep og rus, men ikke om vold tror jeg (...) Da må jeg tenke hva som står i biblioteket vårt. Tror egentlig ikke det er så veldig mye som vi har av på litteratur på det [fysisk vold] fordi det har vel egentlig vært et litt sånn der tema som kommer litt i bakleksa fordi vi har hatt så få saker med det. Så vi har veldig mye litteratur på rus og seksuelle overgrep og sånne ting, men veldig lite om vold (Anna).

Vi hadde en forelesning nå for ikke så lenge siden på en sånn fagdag med en barnevernskonsulent som jobber på Grønland som hadde vært på voldsseminar i tre dager, med blant annet Alternativ til Vold og Per Isdal. Han gjenfortalte da det

seminaret (...) Det er dårlig økonomi så det er liten åpning for å kjøpe ny litteratur [til biblioteket]. Det er mye gammel litteratur, eller gammel og gammel, men det er en del gammel litteratur. Og så er det folk som tar med seg sine egne bøker og setter det der så lenge de jobber her så folk kan bruke det òg (...) Jeg vet ikke om det er [litteratur] akkurat på fysisk vold, det vet jeg ikke (Benedicte).

Erfaringskunnskap

Derimot virker det som om alle saksbehandlerne legger vekt på at de har fått det meste av den kunnskapen de har om fysisk vold gjennom å jobbe med saker med fysisk vold og gjennom å snakke med kolleger om deres erfaringer i slike saker. Slik oppfatter de selv at de har en erfaringsbasert kunnskap om fysisk vold.

Man lærer jo hele tiden ved å jobbe her, ut i fra forskjellig problematikk som vi jobber med. Det er på en måte erfaringer man må gjøre seg for at man skal lære noe av det (...) Ja, og så har jeg jo den siste saken, der hvor vi hadde den undersøkelsen, så lærte jeg selvfølgelig en del av å snakke med den jenta. Hva slags spørsmål skulle jeg stille for å få den jenta til å fortelle meg det jeg ønsket å vite noe om, for at vi skulle få oppklart noe. Og det er jo sånn at det er en utviklingsprosess hele veien (Annette).

Mitt hovedinntrykk er at den kunnskapen mine saksbehandlere har om fysisk vold først og fremst er basert på egen eller andres erfaring gjennom jobbing med konkrete saker. De har altså mest praktisk erfaring i forhold til fysisk vold. Dette blir særlig tydelig når de skal formulere seg i forhold til fysisk vold som begrep. Spørsmål som gikk både på hva de ville definere som fysisk vold, om de tenkte at det var et skille mellom fysisk vold og mishandling og hvordan de ville skille mellom mindre grov og grov fysisk vold skapte usikkerhet. Spesielt tydelig ble det da de skulle skjelne mellom grov og mindre grov fysisk vold.

Åhh... Herregud... grov vold og mindre grov? (...) Slår man en gang så er det vold, men det er mindre grovt... Slår man flere ganger og at det er mer sånn ritual i det så er det grov vold. Grov vold kan også foregå bare en gang, men da er det... Herregud dette var vanskelig... (Astrid).

Det er jo helt forferdelig å sette seg ned å gradere sånne ting da (...) Ja, nei... Eh... Grovt tenker jeg er alt i fra... Ja, jeg vet liksom ikke helt hva som... Mindre grovt er

vel kanskje en ørefik eller... Mens grovt er på en måte mer enn det. Jeg vet ikke helt, kanskje grensa går ved ørefik... Vet ikke... (Anna).

Ehm... Jeg tenker jo at det... Ja, kanskje i forhold til hyppighet og varighet... Mer alvorlig jo lenger det har vart på en måte og selvfølgelig type, hva skal jeg si da... Ja, voldsomhet... Altså hvor hardt, hvor mange ganger overfor hvem (Benedicte).

Det var da svært som du spør da... Hehehe... Eh, nei... Grov vold er lissom noe av det samme da [som mishandling]. Selvfølgelig det der med alt som skader fysisk, blåveis eller brukket arm. Alt sånt noe. Og vold som er skjedd med redskap tenker jeg vil alltid være grov vold, og med bare hender kan det også godt være grov vold. Eh... Men jeg tenker ofte på det som synlig merke og sånne ting. Dytte ned trappa eller slå med knyttet neve i ansiktet... Sånne ting... Eller å dra etter håret eller... Men så er det det igjen da at mild vold også kan være grov vold, ikke sant. Det gir deg den derre redsel, at det setter en redsel i folk som gjør at de aldri føler seg trygge og sånn... Så jeg tenker at det kan... Altså grov vold kan også innlemmes i det som i første øyeblikk kan ses som mild vold (Brynhild).

På bakgrunn av Denvall (1998; 13) og Schön (referert i Denvall, 1998; 14) kan denne usikkerheten saksbehandlerne har i forhold til å formulere seg verbalt om fysisk vold tolkes som et uttrykk for deres praktiske kunnskap. Det er ikke nødvendigvis et tegn på fravær av kunnskap, men heller et utslag av praksisens vilkår. Dette fordi saksbehandlerne gjennom den har en mer omfattende kunnskapsbase enn det de klarer å formidle språklig. Slik kan saksbehandlernes praktiske kunnskap også ses på som taus kunnskap (jf. Rognhaug, 1996; 69-70). I følge Lauvås og Lauvås (1995; 120) kan denne tause kunnskapen ha to grunner. Det ene er at kunnskapen er blitt rutiniserte handlinger og saksbehandlerne derfor ikke lenger er bevisst denne kunnskapen, eller det kan være at kunnskapen ikke er språkliggjort. Slik jeg ser det er det sannsynligvis saksbehandlernes praktiske erfaring og lite teoretisk kunnskap rundt fysisk vold som gjør at de ikke er vant til å begrepsfeste den fysiske volden, noe som skaper usikkerhet i intervjusituasjonen. Kunnskapen deres om fysisk vold vil på den måten stort sett være taus kunnskap. I tråd med Giddens (referert i Kaspersen, 2000; 420) kan dette ses på som et uttrykk for saksbehandlernes praktiske bevissthet. Dette fordi saksbehandlerne likevel vet hvordan de skal håndtere en sak med fysisk vold selv om de har problemer med å formulere seg konkret i forhold til hva de legger i ulike begrep som omhandler fysisk vold.

En annen grunn til at saksbehandlerne blir usikre når de blir bedt om å begrepsfeste fysisk vold kan være at det ikke finnes en universell betydning av selve begrepet vold, og at voldsbegrepet stadig er i endring (jf. Pape og Stefansen, 2004; 10). Hva som blir forstått som vold er ikke entydig, det vil også være historisk og kulturelt betinget (Stefansen, 2001; 3). I samsvar med Pape og Stefansen (2004; 23) vil saksbehandlerne sine skjønns- og subjektive vurderinger i stor grad avgjøre hvordan de oppfatter voldens alvorlighetsgrad. Dette vil igjen være påvirket av samfunnets normer. I følge Engelstad (1997; 220) er normer ofte nokså uklare eller mangetydige, i lys av dette kan man også forstå saksbehandlerne sine usikkerheter rundt voldsbegrepet. Dette illustreres tydelig i en rettssak (jf. Aftensposten.no 03.02.05) i Stavanger tingsrett hvor to meddommere frikjenner en stefar for å rise barna sine, mens dommerfullmektigen mente dette var klart ulovlig, og ville ha mannen domfelt. Meddommerne mente stefaren hadde oppført seg som en god omsorgsperson og at denne typen grensesetting var nødvendig for disse barna. Engelstad (1997; 220) sier videre at for å kunne bruke normene må de kommuniseres, tolkes og forstås. Dette har også saksbehandlerne til en viss grad gjort gjennom å snakke om de ulike sakene med andre på kontoret og å forholde seg til lovverket. Til tross for at saksbehandlerne kan oppleve voldsbegrepet som diffust jobber de ut fra en definert norm om at barn ikke skal oppleve fysisk vold i familien og handler deretter når det foreligger mistanke om vold.

Gjennom sin praktiske bevissthet vil saksbehandlerne sannsynligvis gi ulike vurderinger om hva som regnes som fysisk vold i en gitt situasjon. Med bakgrunn i Reamer (1993;114) kan både saksbehandlerne og foreldrene forstå fysisk vold som begrep ulikt og nyansere det forskjellig. En konsekvens av dette kan bli at saksbehandlerne legger forskjellig innhold i begrepet fysisk vold og dermed kan det skapes forvirring i forhold til hvordan man skal handle i en konkret sak. En annen konsekvens kan være at saksbehandlerne og foreldrene har forskjellige forståelse av fysisk vold slik at de kommuniserer forbi hverandre, noe som igjen kan få konsekvenser for saksbehandlerne sine vurderinger av foreldrenes omsorgsevne. Disse er mulige, men ikke nødvendige konsekvenser, siden saksbehandlerne ofte snakker om de konkrete hendelsene med foreldrene eller når de diskuterer en sak seg i mellom. En tredje konsekvens av at saksbehandlerne virker å mangle et teoretisk språk i forhold til de ulike fysiske voldsbegrepene kan være at barnevernfeltet ikke utvikler seg videre (jf. Polanyi referert i Rolf, 1991; 120, Denvall, 1998; 13). En slik utvikling fordrer at saksbehandlerne kan reflektere om de ulike fysiske voldsbegrepene og derigjennom skape en sosial prosess som

kan forandre og fornye handlingsreglene for saker med fysisk vold. Dette vil skje gjennom et kontinuerlig samspill mellom taus kunnskap og språklig formidlet refleksjon. I tråd med Polanyi (referert i Rolf, 1991; 100) kan saksbehandlerne gjennom å uttrykke sin kunnskap om fysisk vold lære mer. Hvis de kan språkliggjøre sin tause kunnskap blir det mulig å reflektere over den og kritisere den. I lys av dette kan man, slik jeg tolker det, knytte Polanyi opp mot Giddens begrep om diskursiv refleksivitet (referert i Kaspersen, 2000; 420), fordi en slik diskursiv refleksivitet rundt fysisk vold muliggjør en begrunnelse for hvorfor saksbehandlerne mener noe er for eksempel grov eller mindre grov fysisk vold. Slik kan saksbehandlerne gjennom en diskursiv refleksivitet om fysisk vold gjøre det mulig å endre handlingsmønstre i sin praksis i saker med fysisk vold, og derigjennom skape en bevissthet om hvorfor de handler slik de gjør i saker med fysisk vold.

6.2 Puslespill eller trumfkort beslutninger?

I følge Backe-Hansen (2004; 2-3) kan man etter saksbehandlerne argumentasjon dele omsorgssviktsaker inn som enten puslespill- eller trumfkortsaker. Saksbehandlerne vil gjennom utforskning av foreldrenes endringspotensial kunne bygge opp en sak som enten har en puslespill- eller trumfkortargumentasjon dersom de mener foreldrenes endringspotensial ikke er til stede. I saker med fysisk vold vil hvordan saksbehandlerne opplever voldens grovhet avgjøre både hvordan foreldrenes endringspotensial oppfattes, og om en sak blir vurdert som en puslespill- eller trumfkortsak.

Det handler veldig mye om den meldinga vi får er et engangstilfelle, eller om det er noe som har skjedd flere ganger (Astrid).

Det har både noe med grovhet å gjøre, men det har også noe med regelmessighet å gjøre, om dette er en engangforeteelse eller om det har pågått i mange år (Benedicte).

Selv om saksbehandlerne kunnskap om fysisk vold først og fremst ligger i den praktiske bevisstheten (jf. 6.1 om kunnskap) har de likevel en oppfatning om hvor omfattende den fysiske volden kan være for at foreldrene ikke skal bli vurdert til å ha endringspotensial. Den fysiske volden blir et trumfkort, og den fysiske volden blir det forholdet i omsorgssvikten saksbehandlerne bygger sin argumentasjon rundt.

Hvis det er så mye fysisk vold at det blir en vedvarende trussel i dagliglivet da må barnet i alle fall ut. På samme måte må selvfølgelig barnet ut hvis det er voldsomme fysiske skader, selv om det ikke er vedvarende. De to tenker jeg at er veldig opplagt (...) Det vi må forhindre er at barn lever i et helvete hvor vold er en trussel hele tiden. Hvor det faktisk gjennomføres hele tiden, så de vet at nå kommer det snart. Alltid gå og være redd for det. Er det en sånn situasjon så er det en § 4-12 sak, veldig klart (Brynhild).

Saksbehandlerne forteller at de har saker hvor den fysiske volden er så grov at den er til akutt fare for et barns liv og helse. I slike saker blir ikke foreldrenes endringspotensial vurdert før man plasserer barnet og endringspotensialet settes til side. Den fysiske volden blir et trumfkort for plassering av barnet utenfor hjemmet. Noe som samsvarer med det Backe-Hansen (2004; 8) fant i sin analyse.

Får man en melding, og det virker som om det er noe som kan gå ut over barnets liv og helse her og nå, så tar man det så alvorlig at da møter man opp der og da. Hvis man kommer over og ser mishandla barn da er man klar til å plassere barnet med en gang (Adele).

Dette kan også gjelde i saker der barn er vitne til vold.

Vi har flere saker hvor den ene parten reelt er redd for sitt eget liv, og da må man jo vurdere den situasjonen der og da. Da har man ikke noen mulighet til å sette inn Alternativ til Vold og se hva som skjer. Da kan den ene være knivstukket dagen etter, fordi man vet jo aldri... (Benedicte).

Den ene saken er at mor angriper far fysisk ved krangling. Hun har en sånn veldig kort terskel på å utøve vold mot han i diskusjoner om helt bagatell-ting. For eksempel at han gikk på kjøkkenet for å hente seg en cola og hun ikke ble spurt, så tar hun opp et glass og kyler det i veggen så det knuser og splintene treffer ham i panna. Hun er da mor til et lite barn som nå nettopp er blitt tre år. Politiet er blitt tilkalt mange ganger, leiligheten bærer preg av veldig mye vold, mye hull i veggene (...)Det samboer sier er at barnet ikke alltid ble tatt ut fordi det smalt helt fra klar himmel mange ganger, og da er jo også gutten i nærheten. Sånn sett så var vi veldig bekymra for at han [gutten]

også kunne bli skada. Mor og stefar krangla og føyk i tottene på hverandre, reint fysisk altså. Kasta ting på hverandre, sykler og alt (...) Det barnet ble akutt plassert etter en episode hvor de hadde drevet og kastet sykkel på hverandre og mor hadde truet samboer med kniv. Da akutt plasserte vi barnet for vi tok ikke sjansen på at en liten gutt, da var han 2-2 1/2 år, skulle være til stede med to voksne som sånn sett hadde et konfliktnivå som var... Samboeren sa at de hadde konflikter fra tre ganger i uka og oppover, så han mente at det var fare for den lille gutten å være der. Mor har også en lang historie fra barnevernet selv fra hun var bitte liten hvor hun opplevde fysisk og psykisk vold med avstraffelse fra far og hun ble tapet over munnen hvis hun prata for mye. Hun begynte med selvskading da hun var ti år. Hun så ikke problematikken og mente at alt var bra fordi han som regel ble stengt inne på soverommet sitt, men vi mener jo at barn blir prega av vold selv om de ikke blir utsatt for det sjøl. Vi akutt plasserte og fikk medhold i nemnda (Astrid).

Barn som er vitne til fysisk vold i familien blir imidlertid sjelden akutt plassert. Det skal svært mye til for at den fysiske volden som barna er vitne til blir et trumfkort som skaper en situasjon der barnet blir akutt plassert.

Hvis barnet selv eller en av foreldrene kommer med påstander om alvorlig fysisk overgrep i hjemmet, da presser man den ene litt til å ta med seg ungen ut. Hvis det ikke skjer så må jo vi vurdere å gjøre det [akutt plassere]. Men det er nok sjelden at voldssaker blir akuttsaker, fordi det skal såpass mye til for å få igjennom et akuttvedtak. Hvis et barn har vokst opp i et voldelig hjem i ni år så legger man heller opp en sak til fylkesnemnda og får flytta ungen sånn. Eller man får til en frivillig plassering. For det skal veldig mye til [å få igjennom en akuttsak]. Med mindre far har stått og banka opp mor mens barnevernsvakta har sett på... Det er omtrent så mye som skal til (Benedicte).

Du får kanskje ikke den akutte situasjonen da. Det er forskjellen [på at barnet er utsatt for og vitne til fysisk vold], tenker jeg. I hvert fall for oss i forhold til når vi tenker å plassere akutt. Det vil ikke være en akuttsituasjon for et barn å være vitne til vold på samme måten som at du blir faktisk utsatt for det. Hvis det [å være vitne til vold] skjedde i går og det skjedde i forgårs og det skjedde dagen før der igjen, så er det ikke

akutt på torsdag, men hvis du blir slått på torsdag så er det en akuttsituasjon [for barnet] (Berit).

Det er imidlertid sjelden at den fysiske volden i seg selv er eneste kriterium for hvordan endringspotensialet oppfattes av saksbehandlerne. Grovheten i volden blir som regel vurdert sammen med andre faktorer i omsorgssituasjonen når saksbehandlerne skal avgjøre endringspotensialet. Med bakgrunn i Backe-Hansen (2004; 5) kan derfor de aller fleste saker som omhandler fysisk vold i familien oppfattes som puslespillsaker. Dette er også noe som bekreftes av en dansk undersøkelse (Christensen og Pedersen, 2004; 17).

Ellers så blir det jo en svær gråson. Hvor man må se på den fysiske volden sammen med andre faktorer i omsorgen. Hvor det er dårlig på det planet og det planet og det planet. Da blir det ikke akkurat noe bedre av at det blir noen slag eller en ørefik av og til (...) Jeg har aldri hatt saker hvor den eneste bekymringen har vært vold. Men det er jo veldig ofte at det [fysiske volden] er kombinert med andre ting. Så det er jo en ting som, jeg holdt på å si, veier godt i skåla når man skal argumentere for en plassering for eksempel. Når det er i kombinasjon med andre ting. Men det er jo dokumentasjon og det også, masse problemer i forhold til det å komme noen vei med det (Brynhild).

Det spørres hvor grov volden har vært og det spørres hvor mye svikt barna har funnet i den volden. Så er det også sånn at i disse sakene så er det ofte andre komponenter inne i bildet (...) Alle de sakene jeg har hatt hvor det har vært vold eller påstand om vold i hjemmet er veldig komplekse og veldig sammensatte. Ofte viser det seg at det er masse annet. Jeg har ikke hatt noen saker, verken i barnehagen, for der jobbet jeg også med vold i familier, eller på barnehjemmet eller her, hvor det er utelukka at far slår mor og sånn er det bare eller omvendt, ikke sant (...) Det er i hvert fall to foreldre med vidt forskjellige historier. Vi kan ha masse hypoteser, men det endrer seg ofte fordi det skjer så utrolig mye i den saken. Det er et eksempel på en sånn sak som starter med en veldig stygg melding så man hjemler den i § 4-12 med en gang og begynner å undersøke. Og jo mer man graver i materien jo mer kompleks blir det. At det er vold i hjemmet og at det har vært det, det er veldig, veldig mye mulig, men det er også mye mer (Benedicte).

I noen av sakene ble altså den fysiske volden i seg selv et trumfkort da saksbehandlerne flyttet barnet ut av hjemmet på grunn av at det ville være til fare for barnets liv og helse ved å bli værende. Saksbehandlerne fremhever i slike typer saker at barnet skal skjermes og må tas ut av familien straks. Etter at situasjonen som skapte akutt fare for liv og helse er avverget vil saksbehandlerne imidlertid vurdere endringspotensialet til foreldrene. Hva som skjer etterpå kommer derfor an på hvordan saksbehandlerne opplever foreldrenes endringspotensial. Da vil avgjørelsen om tilbakeføring av barnet hvile på hvordan saksbehandlerne oppfatter foreldres endringspotensial.

Hvis jeg kom hjem til en familie og hadde sett et barn som var skada av vold hadde jeg ikke vært i tvil i det hele tatt om at det barnet skulle ut. Det hadde ikke vært noen diskusjon en gang. Det barnet skal ut på dagen. Så får man jobbe videre med om det barnet skal tilbakeføres eller om det fortsatt skal være ute (Astrid).

Er det barn som blir utsatt for grove fysiske overgrep så skal det ikke være der en time. Da må foreldrene bevise at de kan tenke annerledes og gjøre ting annerledes for å få det barnet hjem igjen (Birgitt).

Ut fra saksbehandlerne fortellinger om praksis er det imidlertid uklart om disse akuttsakene blir trumfkortsaker også etter at den akutte faren for fysisk vold er avverget, og når endringspotensialet skal vurderes. Det kan virke som om den fysiske volden kun blir et trumfkort når det gjelder akutt plasseringen. Etterpå når saksbehandlerne skal vurdere foreldrenes endringspotensial kan det se ut som om det er andre bakenforliggende faktorer som er med på å avgjøre hvordan dette blir vurdert. Fokuset er flyttet vekk fra voldshandling(e) og til hva saksbehandlerne oppfatter som den bakenforliggende årsaken for volden. Det som særlig ser ut til å avgjøre hvordan endringspotensialet blir vurdert er forklaringene saksbehandlerne bruker på foreldrenes vold (jf. 5.3 om forklaringer som tolkningsmodeller).

Jeg tenker i sær der vi hadde den akutt plasseringa. Hun så ingen problematikk i det, i det hele tatt. Men så hadde jo hun sin egen barndom... Fordi barneverntjenesten i den kommunen hun vokste opp prøvde å ta omsorgen [for henne] to ganger, og de fikk ikke gjennom saken. Hun ser på det som kjempebra, selv om hun ble mishandla både fysisk og psykisk fra hun var bitte liten til hun blei kasta ut da hun var 16. Da hadde hun

frivillig hjelpetiltak og plassering på institusjon og hybel etter hvert med tilsyn gjennom barneverntjenesten. Hun ser ikke på sin barndom som dårlig, selv om hun ble fysisk straffa av far. Begge to [mor og far] alkoholikere. Mor hadde psykiske problemer. Hun hadde vel en oppgave for sin mor som en slags støttekontakt. Det var hun som på en måte ivaretok nettverket til mora. Jeg tenker at når man har en sånn oppvekst så er det veldig vanskelig... Veldig mye av det man selv gjør kommer jo fra egne erfaringer. Selv om hun kanskje sånn verbalt sa at jeg er veldig bevisst på at barnet mitt ikke skal se og ikke oppleve [vold]. Og så prøver vi å si at når du kommer i en situasjon hvor du blir veldig sint så bruker man som regel det som er kjent og det som er lært av egen oppvekst. Selv om man kanskje ikke vil, så gjør man det. Hvor hun sier at han var på soverommet, han lå og sov når vi kasta ting på hverandre og sto og hylte og skreik til hverandre. Da tenker jeg at det barnet opplever å bli utsatt for vold allikevel (Astrid).

Fysisk vold er en faktor som blir en vesentlig del i saksbehandlernes vurdering av endringspotensialet. Imidlertid er det sjelden at den fysiske volden er eneste grunnlag for denne bedømmelsen. Når endringspotensialet er vurdert og ikke funnet godt nok vil saksbehandlerne sannsynligvis legge opp en omsorgsovertakelsessak til fylkesnemnda. I de aller, aller fleste tilfeller vil en slik sak ha en argumentasjon som er bygget opp som et puslespill og ikke som et trumfkort, noe som vil ha med saksbehandlernes vurdering av hva som er mulig å få igjennom i fylkesnemnda. Hvis et sakskjennetegn skal kunne brukes som trumfkort er det avgjørende at det alene har en verdibasert gyldighet som argument også utenfor barneverntjenesten (jf. Backe-Hansen, 2004; 8). Det at fysiske voldssaker som regel blir lagt opp som puslespillsaker kan i lys av dette ses på som et uttrykk for at saksbehandlerne må forholde seg til at fysisk vold ikke har denne verdibaserte gyldigheten i samfunnet. Noe som også underbygges av den tidligere nevnte rettsaken i Stavanger tingsrett (Aftenposten.no, 03.02.05). Dette kan igjen tolkes som et uttrykk for hvordan samfunnet oppfatter fysisk vold i familien.

Jeg tror nok kanskje at en viss toleranse for noe vold er det, egentlig tror jeg det. Vi vet at det foregår masse og vi vet at det er deler av kulturarven, som var en del av den norske kulturen for inntil for femti år siden eller noe sånn. At en del av oppdragelsen var at du lappa til ungene dine av og til. Mitt inntrykk er at en viss aksept for det er det. Jeg vil tro at den aksepten strekker seg helt til fylkesnemnda. Og det kan man

mene mye om, men sånn er det... Det er vel også noe med det muliges kunst. Du får ikke plassert et barn på bakgrunn av at det får en lusing av og til. Det tror jeg ikke at du gjør. Så den aksepten tror jeg går helt til topps (Brynhild).

Jeg tenker at man sitter ikke og graderer det. Man må hele tida se på den totale situasjonen. Det er klart at ingen barn skal leve med vold, det tror jeg nok ligger ganske djupt i folk. Det er ikke akseptabelt rett og slett. Men så kan du si at det er ikke sikkert vi har nok til en § 4-12 sak. Det er klart at vårt ansvar er å legge den opp. Det er vårt ansvar er å innhente den informasjonen vi kan få om saken, men det er ikke sikkert at det holder allikevel. Det skal ganske mye til å få igjennom en sak. Det skal ganske mye til (Berit).

6.3 Å vurdere endringspotensialet i saker der barn er vitne til fysisk vold

Det kan se ut som om saksbehandlerne i Oslo Øst og Oslo Vest jobber noe ulikt i forhold til endringspotensialet når det gjelder saker hvor barn er vitne til fysisk vold. I Oslo Vest virker saksbehandlerne noe mer åpne for å la foreldrene jobbe med problematikken med barnet boende i familien enn saksbehandlerne i Oslo Øst.

Om barnet selv blir utsatt for fysisk vold så er grensa sånn sett mindre enn hvis det er [fysisk vold] mellom to foreldre. Barn skal ikke bli utsatt for fysisk vold og stopper ikke det må man jo ta ut barnet. Sånn sett så tror jeg nok at volden mellom to foreldre kan fortsette i en periode uten at man tenker at man skal flytte barnet. Så lenge man jobber med det og ser endring og at det er et potensial for endring (Astrid).

I sakene der barn er vitne til fysisk vold virker saksbehandlerne i Oslo Øst tydeligere på at barnet og den av forelderen som er utsatt for fysisk vold må ut av familien.

Der hvor man vet at det foregår fysisk vold og hvis mor sier ja hun vil flytte på krisesenter og gjør det, men så går det tre dager og så er hun hjemme igjen. Og masse sånn frem og tilbake. Alle er bekymra og mor ikke klarer å gjøre noe med det og far nekter for eksempel. Så vil man jo måtte vurdere omsorgsovertakelse. Helt klart. Men der hvor mor, sånn som i saken min, hvor hun tok et ansvar og flytta ut, og selv om det nå er masse problemer i den saken, så averga hun den akutte faren der og da ved at hun faktisk tok et valg og tok med seg barna og flytta (...) Det kan være andre type

saker hvor familier er mer åpne om problemet og hvor kanskje mor flytter ut med barna, men at man fortsetter å jobbe. De ønsker primært å holde sammen. At man kan hjelpe til og prøve å få til et behandlingstilbud og se om det er noe som kan hjelpe den familien (Benedicte).

Samtidig kan det se ut som at saksbehandlerne i Oslo Øst begrunner sine vurderinger av endringspotensialet ut fra annen kunnskap enn saksbehandlerne i Oslo Vest. Saksbehandlerne i Oslo Vest anser det som veldig skadelig for barn å være vitne til vold i familien. De vurderer imidlertid fysisk vold rettet direkte mot barn som verre. Dette kan være en grunn til at saksbehandlerne i Oslo Vest virker å være mer tilbøyelige til å la foreldrene få jobbe med seg selv.

Det er jo enda mer alvorlig at ungen også blir slått. Det er klart, og det kan en ikke komme bort i fra. Det er jo alvorligere i forhold til den ungen som ser at mor eller far blir slått. Det er jo en psykisk påkjenning for en unge å se det og være i situasjonen, men det er jo ekstra alvorlig at begge blir slått selvfølgelig. Ser på det som alvorlig begge situasjoner der (Anja).

Nå skal ikke jeg si hva som er mest skadelig for et barn for det blir på en måte litt utenfor mitt område. Jeg vil jo tro at det, eller jeg synes at det, er mer alvorlig om et barn sjøl blir slått. Men jeg tror også det er veldig skadelig å være vitne til det, men det blir på en annen måte. Det er to forskjellige ting da (Annette).

Saksbehandlerne i Oslo Øst vurderer derimot den fysiske volden barn er vitne til i familien som minst like skadelig som den direkte fysiske volden barn blir utsatt for.

Nei, det vi vet forskningsmessig er jo at det å være vitne til vold faktisk kan være verre enn å bli faktisk utsatt for det (Berit).

Men jeg tenker jo mitt om at det [fysisk vold] er veldig skadelig. Både vold mellom mor og far og vold mot barna, men tenker kanskje spesielt på vold mellom mor og far som en veldig destruktiv ting i forhold til at barna ser det (Brynhild).

Saksbehandlerne i Oslo Vest forteller om flere saker som de avslutter eller henlegger fordi foreldre har oppsøkt og/eller tar i mot hjelp utenfra. Saksbehandlerne ser ut til å oppfatte dette som at foreldrene selv har innsett at den fysiske volden er et stort problem. Ved at foreldrene selv tar initiativ til løsning gjennom å oppsøke hjelp på egenhånd oppfattes de av saksbehandlerne som foreldre med stort endringspotensial. Noen ganger så stort at saksbehandlerne velger å la dem fortsette prosessen alene. Hos saksbehandlerne i Oslo Øst er ikke dette et tema.

Ellers så har vi hatt noen andre saker hvor det har vært litt vold. Vold mellom foreldre med små barn. Men mange ganger når de [[foreldrene] har kommet til oss til første samtale så har ting løst seg. En familie jeg har hatt flytta fra hverandre og den andre har begynt med familierådgivning. De har på en måte innsett problematikken sin sjøl. Da lar vi dem på en måte prøve det (...) Det har veldig mye med om det er andre instanser i det offentlige som også er inne. Mener vi at de får hjelpa fra andre instanser så tenker vi at barnevernet ikke er nødvendig. Da trekker vi oss ut. Vi trekker oss vel fortere ut om vi vet de har kontakt med andre enn hvis vi veit de ikke har kontakt med noen. Da skal det mer til for at vi avslutter eller henlegger (Astrid).

Imidlertid virker det som om det kun er i saker hvor det er fysisk vold mellom foreldrene saksbehandlerne i Oslo Vest vurderer endringspotensialet slik, og ikke om barnet er direkte utsatt for den fysiske volden. Noe som også kan henge sammen med at de oppfatter den fysiske volden som et barn er utsatt for som mer alvorlig enn den barn er vitne til i familien.

Hvis det er vold mellom foreldrene så er det viktig å få klarhet i om det er noe de jobber med. Er det noen andre inne i saka, går de til familierådgivning eller er det noen andre som er klar over problemet deres? Da blir det noe å ta med i vurderinga om en skal undersøke eller ikke, men hvis det er barnet som blir utsatt for vold så skal det undersøkes, mener jeg (Anna).

En forklaring på at saksbehandlerne i Oslo Vest avslutter eller henlegger saker der familier tar i mot hjelp utenfra kan være at de er bekymret for at barnevernet kan komme til å bli et forstyrrende element for familiens utvikling mens den er i et annet opplegg.

Det var fordi at de fikk hjelp fra ”Den stille volden”¹¹ og at de brukte det tilbudet. Når de er i en prosess så er det noe med hvor mye vi skal komme inn og forstyrre eller gjøre andre ting når de er i et opplegg (Anna).

Sannsynligvis kan også en kombinasjon av at saksbehandlernes positive vurdering av foreldres endringspotensial og deres tvil rundt alvorlighetsgraden av den fysiske volden gjøre at de velger å stole på foreldrenes endringspotensial.

Alternativ til vold har vi også henvist noen til. Blant annet en far som var litt voldelig i forhold til samboeren sin. Der var jo barnet vitne til en slåsskamp mellom foreldrene. Hva som har skjedd før og etter er litt uklart fordi det var litt motstridende fra moren og denne samboeren om hva som egentlig pleier å skje og ikke skje hjemme. Der henviste vi faktisk begge til Alternativ til vold fordi det var helt tydelig at det var begge to som hadde slåss. Politiet ble kobla inn, jenta ringte til politiet selv. Hun var sånn åtte-ni år. Undersøkelsen ble avslutta og de flytta vel på tida omtrent da undersøkelsen gikk ut. Men det ble ikke satt i verk noen tiltak der for det var på en måte ikke nok hold i det til at man tenkte at her må det settes inn noe. Vi hadde gjentatte samtaler og dette paret var veldig innstilt begge to på at det dette var noe som hadde skjedd og de hadde veldig klare forestillinger om hva de måtte jobbe med i forholdet og hvorfor det hadde skjedd og sånne ting. Saken ble avslutta med at foreldrene ble henviste til Alternativ til vold og så flytta de ut av bydelen. Det ble litt tynt for å sende videre til noen. Det var egentlig fordi at det ikke var noe som tilsa at det var noe som skjedde jevnlig, at det på en måte var en sånn slags engangshendelse. Så vi valgte å ikke gjøre det (Annette).

Denne ulikheten som synes å være mellom Oslo Øst og Oslo Vest i måten å jobbe med endringspotensialet på kan være et resultat av tilfeldigheter. Dessuten kan det være et resultat av den tidligere nevnte forskjellen i kunnskap om tema. Videre kan det også ha noe med at den fysiske volden Oslo Øst kan være grovere enn i Oslo Vest, slik at man har helt andre type saker i Oslo Øst enn i Oslo Vest. En annen mulighet kan være at endringspotensialet blir oppfattet forskjellig i Oslo Øst og Oslo Vest. Som kjent har Oslo Øst og Oslo Vest en ulik sosiodemografisk profil, hvor Oslo Øst har en befolkning som generelt sliter med flere

¹¹ ”Den stille volden” var et prosjekt som var organisert av Barnevernvakta som et tiltak for å komme raskt inn og jobbe i familier med voldsproblemer.

problemer enn i Oslo Vest (Statistisk årbok for Oslo, 2003). Dette er også noe som viser seg i saksbehandlerne utsagn. I Oslo Vest legger saksbehandlerne ofte vekt på at de har mange familier som er ressurssterke når det kommer til materielle goder.

Jeg vil nok ikke si at jeg ofte tenker det [fysisk vold] i denne bydelen her i forhold til en østkantbydel... Altså jeg synes vi tenkte det [fysisk vold] oftere på det kontoret jeg jobba før enn jeg gjør her (...) I denne bydelen er det ganske mange foreldre som er oppegående, de er høyt utdanna og de har penger og mangler på en måte ikke så mye (Adele).

I øst derimot jobber de svært ofte med foreldre som ikke har så store materielle ressurser.

Som jeg nevnte i stad så er dette en ganske spesiell bydel. En bydel som er prega av stor fattigdomsproblematikk og det er veldig stor andel av folk med en annen etnisk og kulturell bakgrunn. Enten det er flyktninger eller innvandrere eller tredje generasjons, så er det mange her. Det er mange småbarnsfamilier som bor i små leiligheter. På min liste nå tror jeg at jeg har tjue eller et par og tjue saker. Jeg har en sak hvor moren eier sin egen leilighet, nei, to saker har jeg nå. Ellers så er det da nitten saker hvor det er sosialkontoret jeg samarbeider med. Jeg samarbeider med sosialkontoret, boligkontoret og boligbedriften. Så det er ganske sanne store og omfattende økologiske¹² greier (Benedicte).

Alle saksbehandlere som er intervjuet har treårig høyskoleutdanning, og har sånn sett en middelklassebakgrunn. I lys av Oslo Vest sin sosiodemografiske profil vil det være mer sannsynlig at saksbehandlerne i Oslo Vest har kontakt med flere foreldre som har en liknende bakgrunn som dem selv enn saksbehandlerne i Oslo Øst. Veldig mange av familiene i Oslo Øst har en annen etnisk bakgrunn enn saksbehandlerne, noe som sannsynligvis kan føre til språklige problemer og kulturforskjeller. Dette vil igjen ha konsekvenser for hvordan saksbehandlerne vurderer endringspotensialet fordi hvordan dette vurderes handler mye om at saksbehandlerne oppfatter kommunikasjonen med foreldrene som god og gjennom den får tillit til foreldre som hele personer (jf. kapittel 5 om endringspotensialet). Forskjellene i foreldres og saksbehandleres bakgrunn kan i Oslo Øst muligens være en grunn til at

¹² Økologisk i denne sammenhengen handler om å forstå familienes problemer som en del av en helhet som påvirkes i samspill med miljøet, jf. Bronfenbrenners teori om utviklingsøkologi (referert i Bø, 1995).

saksbehandlerne ikke får denne tilliten til foreldrene og dermed heller ikke til deres endringspotensial. I Oslo Vest kan det imidlertid hende at saksbehandlerne lettere opplever tillit til foreldres kommunikasjon av endringspotensialet fordi foreldrene sannsynligvis oftere vil kommunisere på en måte som er lik saksbehandlernes måte å kommunisere på. Det kan derfor være enklere for saksbehandlere i Oslo Vest å få tillit til foreldres endringspotensial. Dette er i tråd med en undersøkelse (referert i Bunkholdt og Sandbæk 1994: 34) som viser at saksbehandlere i barnevernet er mer tilbakeholdne i undersøkelsesarbeidet når de arbeider i forhold til middelklassefamilier. I følge den samme undersøkelsen kunne det også virke som om det å undersøke personlige forhold hos de familiene med middelklasse bakgrunn ble gjort med større usikkerhet enn hos familiene fra lavere sosiale lag. Dette kan også være en mulig grunn til at det jobbes noe forskjellig med endringspotensialet i Oslo Øst og Oslo Vest.

6.4 Oppsummering

Temaet for dette kapitlet har vært saksbehandlernes kunnskapsgrunnlag og deres beslutninger i forhold til fysisk vold. Det viser seg at saksbehandlerne baserer det meste av sin kunnskap om fysisk vold på sine eller andres erfaringer med dette, altså praktisk kunnskap. Praktisk kunnskap vil ofte være det samme som tause kunnskap og dette kan være en grunn til at saksbehandlerne blir usikre i intervjusituasjonen når det stilles spørsmål om ulike voldsbegrep. En annen grunn til at saksbehandlerne blir usikre i intervjusituasjonen kan være at begrepet om hva som er fysisk vold mot barn er foranderlig i forhold til sosial kontekst og bygger på et samfunns normer. Normer kan være mangetydige og det antas at normene når det gjelder fysisk vold mot barn i dagens samfunn er uklare, noe som underbygges av dommen i Stavanger tingsrett. Likevel kan man se at saksbehandlerne jobber ut fra en norm om at barn ikke skal oppleve fysisk vold i familien. Hva de legger i begrepet fysisk vold kan imidlertid være forskjellig siden de først og fremst bygger sin kunnskap på praktisk kunnskap. Dermed kan det skapes forvirring i forhold til hvordan det skal handles i en konkret sak, eller at saksbehandlerne og foreldrene har ulik forståelse av hva som er fysisk vold. Dette er imidlertid mulige, men ikke nødvendige konsekvenser siden saksbehandlere gjerne konkretiserer voldshendelsene når de snakker med foreldre eller andre saksbehandlere. Dessuten kan et manglende teoretisk begrepsapparat når det gjelder fysisk vold hindre en videreutvikling av barnevernfeltet, fordi det er gjennom språkliggjøring av sin tause kunnskap at saksbehandlerne kan reflektere og kritisere den og dermed også videreutvikle sin kunnskap.

Når det gjelder omsorgssviktsaker kan man etter saksbehandlerne argumentasjon dele de inn i enten puslespill- eller trumfkortsaker. I saker med fysisk vold ser det ut til at volden kan bli et trumfkort når den blir så grov at barnet må flyttes ut av familien. Dette gjelder i både i saker hvor barn er direkte utsatt for fysisk vold eller er vitne til det. Imidlertid er det uklart om den fysiske volden blir et trumfkort etter at den akutte faren for barnet er avverget. Da vurderer saksbehandlerne foreldrenes endringspotensial, og her ser det ut til at det er andre og bakenforliggende årsaker til volden som blir avgjørende for hvordan dette vurderes. Saker med fysisk vold er likevel storsett puslespillsaker, hvor volden bare er en av mange faktorer i argumentasjonen om omsorgsovertakelse.

Det ser ut til at saksbehandlerne i Oslo Øst og Oslo Vest jobber forskjellig med foreldrenes endringspotensial i saker der barn er vitne til fysisk vold. Saksbehandlerne i Oslo Vest virker mer tilbøyelige til å la foreldrene forsøke å løse voldsproblematikken selv med barnet fortsatt boende, mens saksbehandlerne i Oslo Øst er tydeligere på at barn ikke skal være vitne til vold. Dette kan ha noe med at saksbehandlerne handler ut fra ulik kunnskap når det gjelder barn som er vitne til fysisk vold. Det kan også være et resultat tilfældigheter, eller at den fysiske volden er av en annen karakter i Oslo Vest enn i Oslo Øst. Endringspotensialet bygger som kjent på at saksbehandlerne får tillit til foreldrenes vilje og evne til forandring gjennom kommunikasjon. På bakgrunn av Oslo Vest og Oslo Øst sine ulike sosiodemografiske profiler vil saksbehandlerne i Oslo Vest sannsynligvis ha en bakgrunn som er mer lik bakgrunnen til familiene de jobber med enn saksbehandlerne i Oslo Øst. Dette kan føre til at saksbehandlerne føler at de har en bedre kommunikasjon med foreldrene enn saksbehandlerne i Oslo Øst, noe som igjen vil ha konsekvenser for vurderingen av foreldrenes endringspotensial.

7. Rettsliggjøring som siste utvei?

Et av spørsmålene under intervjuene omhandlet Brennpunktprogrammet¹³ som tok opp fysisk vold mot barn og da særlig anmeldelse av dette. Grunnen til at jeg tok opp dette programmet i et spørsmål var at jeg antok at saksbehandlerne ville ha en del synspunkter rundt det og at også dette kunne være en innfallsvinkel til å snakke om fysisk vold mot barn og rettsliggjøring av det. Saksbehandlerne i Oslo Øst og Oslo Vest har to vidt forskjellige hverdager å forholde seg til når det gjelder realitetsvurderingen av anmeldelse. I Oslo Vest er det ingen av saksbehandlerne som har vurdert anmeldelse og det er heller ingen bevisst politikk fra bydelen, ved bydelsdirektøren, sin side. Derimot har tre av de fire saksbehandlerne i Oslo Øst anmeldt en sak, og det er alltid en realitetsvurdering de må gjøre i aktuelle saker på grunn av pålegg fra bydelsdirektøren om at vold skal anmeldes til politiet. Temaet for dette kapittelet er altså anmeldelse av fysisk vold mot barn og hvordan saksbehandlerne forholder seg til dette.

7.1 Saksbehandlernes dilemma

Det som særlig ser ut til å utfordre saksbehandlernes oppfatning av å være en god hjelper er det å skulle anmelde foreldre til politiet for bruk av fysisk vold. Dette er også et dilemma danske saksbehandlere synes å streve med (Christensen og Pedersen, 2004; 3). På prinsipielt grunnlag er saksbehandlerne mine enig i at anmeldelse av vold mot barn er noe som bør gjøres. Imidlertid er prinsipp og praksis to forskjellige ting.

Prinsipielt tenker jeg at det [å anmelde] er noe man alltid burde gjøre. Men jeg vet at det er så vanskelig å samarbeide med de foreldrene da, som vi er pålagt. Så det er ikke alltid så enkelt i praksis som det er i teorien. Skulle ønske det var mye enklere (Adele).

Saksbehandlere både i Oslo Øst og Oslo Vest mener altså at i prinsippet er anmeldelse noe som bør gjøres. Det er imidlertid ikke anmeldelse som er fokuset i fysiske voldssaker. Saksbehandlerne i Oslo Øst og Oslo Vest virker svært like i sin vektlegging av hjelpeaspektet, selv om de i hverdagen forholder seg svært ulikt til anmeldelse. Saksbehandlerne oppfatter det som sin hovedoppgave å stoppe overgrepene og hjelpe barnet. Det som er av betydning er at barnet ikke lenger blir utsatt for overgrep. Fremgangsmåten man bruker for å stoppe

¹³ Programmets innhold er beskrevet i innledningens punkt 1.1.

overgrepene er derfor ikke i fokus. Hvordan den fysiske volden stoppes må av den grunn tilpasses hver enkelt sak og anmeldelse kan være en av flere mulige løsninger.

Hele intensjonen med alt sammen er jo å få stoppet overgrepene. Og så må man gjøre det som man tenker er riktig i forhold til det. Er det å anmelde så skal det gjøres og er det å drive samtaler eller sette inn familieveiledere eller fjerne barnet så skal man gjøre det (Birgitt)

Vi skal stoppe handlingen, det er det viktigste vi gjør, og hvordan vi gjør det kan være veldig forskjellig fra familie til familie (...) Det er vel hvis det ikke er noen andre der som kan anmelde for barnet, og man mener at det har man grunnlag for å gjøre det. Og bevis for at det har skjedd, sterk tro på at det har skjedd så vil det nok være et tema [anmeldelse]. I hvert fall til vurdering på hva det vil gjøre med en familie. For det er det som er vårt dilemma. At du på den ene siden skal samarbeide med og bygge opp familien og tenke at barn skal bo hos sine biologiske foreldre, samtidig skal du utøve en viss makt. Det blir jo dilemmaet (...) Samtidig i noen saker så kan du jo si at det å sette ned foten og si at dette aksepteres ikke og det gjør vi ved å vise at vi anmelder, så er det kanskje noen foreldre som respekterer deg for det òg. Det må vurderes (Adele).

Seksuelle overgrep og anmeldelse

Som en kontrast til anmeldelse av fysisk vold valgte jeg også å stille spørsmål om hvordan saksbehandlerne tenkte rundt anmeldelse av seksuelle overgrep. Det var også noen av saksbehandlerne som tok opp en slik sammenligning på eget initiativ. Til en viss grad kan det se ut som om det for saksbehandlerne ligger mer oppe i dagen å anmelde seksuelle overgrep.

Når det er seksuelle overgrep så det er litt andre kriterier, tror jeg. Så jeg tror nok det er en lavere terskel for å anmelde [seksuelle overgrep] enn det er for fysisk vold (...) Jeg tror nok at vi oftere tar parti med barna i seksuelle overgrepssaker og anmelder enn vi gjør med fysisk vold (Adele).

Selv om saksbehandlerne sier at de nok raskere vurderer anmeldelse ved seksuelle overgrep enn ved fysisk vold er det imidlertid ingen lett avgjørelse. Som ved fysisk vold tenker

saksbehandlerne på hva en anmeldelse vil gjøre med familien, og hvordan familien best kan hjelpes.

Det med seksuelle overgrep skal også anmeldes, og det er vel nesten enda klarere at det skal anmeldes. Tror jeg. Men det er klart at det er heller ikke uproblematisk. Det er ikke det (Berit).

Nei, du må jo ha bevis for at [seksuelle] overgrep har funnet sted da. Det er jo det som er problemet, for stort sett finner du jo ikke det beviset. Da kan du jo tenke deg hva som skjer med familiesituasjonen. Er det sant eller er det ikke sant? De sakene er veldig vanskelig. Skal faren da bli henta av politi under de mistankene? Hva gjør det med familien? Så i de sakene der må man gå forsiktig frem (Anja).

Selv om saksbehandlerne som hjelpere også til en viss grad opplever det som et dilemma når det gjelder å anmelde seksuelle overgrep mot barn, virker det ikke som et like stort dilemma som å anmelde fysisk vold. Noen av saksbehandlerne antyder at grunnen til det kan være at seksuelle overgrep bryter et større tabu enn fysisk vold blant folk flest, og at det derfor kanskje finnes en noe høyere toleranse for at barn kan bli utsatt for fysisk vold. Dessuten har seksuelle overgrep innenfor forskning og hjelpeapparat hatt en helt annen oppmerksomhet rundt seg enn fysisk vold (jf. innledningens 1.1), og på den måten er det skapt andre handlingsmønstre rundt seksuelle overgrep enn rundt fysisk vold. I tillegg fremholder saksbehandlerne at seksuelle overgrep ofte også vil være fysisk vold, noe som kan gjøre at seksuelle overgrep kan bli oppfattet som et dobbelt overgrep.

Jeg tror nok at terskelen for [å anmelde] seksuelle overgrep er lavere. At man tåler mindre av det [seksuelle overgrep] enn av fysisk vold. Det vil jeg tro. Om det er begrunnet eller om det er fordi vi innerst, innerst inne synes at foreldre har litt lov til å bli litt sinna av og til... Det har sikkert noe med tida å gjøre, noe med at det har vært snakka så mye om seksuelle overgrep. Seksuelle overgrep er på en måte både vold og noe mer (Brynhild).

Jeg tenker at det er sånn at uansett om det er seksuelle overgrep eller fysisk overgrep så er det en krenkning av et annet menneske. Seksuelle overgrep er på en måte fysiske overgrep. Forskjellen kan være at det er enda mer skam å bli seksuelt misbrukt. Og

det har jo noe med vårt forhold til seksualitet og alt det der ikke sant (...) Man kan være fysisk utagerende uten å være seksuelt utagerende, men ofte har seksuelle overgrep også med det fysiske, altså det voldsperspektivet også. Hvis man tenker at barn blir holdt og sånne ting (Birgitt).

Anmeldelse som straff?

Saksbehandlerne poengterer at det å skulle anmelde foreldrene til politiet lett kan oppfattes som en straff av foreldrene. Fokuset som vektlegges er hele tiden hvordan foreldrene og barnet best kan hjelpes. Om anmeldelse oppfattes som straff av foreldrene kan en anmeldelse være vanskelig å forsvare for saksbehandlerne fordi dette er noe som ser ut til å gå på tvers av deres egen oppfatning om seg selv som hjelpere (jf. kapittel 4 om saksbehandlerens yrkesidentitet). Anmeldelse av foreldre ser ut til å true hjelperidentiteten om den ikke kan legitimeres ut fra at en slik handling er hensiktsmessig i forhold til å hjelpe familien.

Vi hadde mye diskusjon rundt det og det er ikke sånn at alle synes at alt skal anmeldes. Det er det ikke, noen synes nok det, men det er nok ikke alle som synes det. Og det ble nok en del diskusjon rundt det. Det er jo ofte sånn ved sånne kjempeoppslag at man plutselig skal snu verden på hodet. Nå må alle gjøre det [anmelde], det er viktig. Istedenfor å vurdere om det er hensiktsmessig. Hva det er som hjelper, er det anmeldelsen som vil hjelpe her eller er det faktisk noe annet (...) En del gjør det fordi de har lært det, sånn gjør man det, sånn oppdrar man barn og ikke ser hva det gjør med barn. Og at de med veiledning og hjelp klarer å la det opphøre. Da tenker jeg ofte at da har det lite hensikt å anmelde til politiet. Det ligger ikke noe hjelp i det. Da blir det straff, og så fører det kanskje ikke til noen endring (Berit).

Det er alltid en balansegang på hvordan man skal gå frem, om vi skal fortsette å presse på det eller om politiet skal gjøre det. Om noen skal anmelde det. For man skal gå litt varsomt frem. Jeg tror det er viktig å tenke at vi ikke er politi. Vi skal ikke finne det ut for å straffe en eller annen. Det er ikke derfor [vi skal undersøke] (Adele).

Det at en anmeldelse kan oppleves som straff av foreldrene gjør at flere av saksbehandlerne bekymrer seg for hvordan det kan påvirke relasjonen til foreldrene (jf. kapittel 4 om saksbehandlerens yrkesidentitet). Denne bekymringen for hvordan en anmeldelse vil virke på

relasjonen til foreldrene finnes også hos de danske saksbehandlerne. De er også engstelige for at en anmeldelse vil skape samarbeidsproblemer med foreldrene (Christensen og Pedersen, 2004; 24). Slik jeg ser det er det nettopp her kjernen i saksbehandlerens dilemma ligger. Saksbehandlerne virker urolige for at en anmeldelse kan skape et tillitsbrudd mellom foreldrene og dem. I tråd med Ellingsen (2003, 21) kan et slikt tillitsbrudd mellom saksbehandlerne og foreldrene gjøre at foreldrene kan trekke seg tilbake og ut av relasjonen, dette kan igjen ødelegge muligheten for at det skal finnes en samforståelse av situasjonen mellom saksbehandlere og foreldre. Å anmelde foreldrene kan derfor gjøre at et samarbeid ikke oppstår eller at det faller sammen, og uten samarbeid med foreldrene kan det oppleves vanskelig for saksbehandlerne å hjelpe barnet. Slik kan en anmeldelse også være en trussel for saksbehandlerens mulighet til å jobbe med foreldrenes endringspotensial (jf. kapittel 5). En god relasjon vil måtte ligge til grunn for saksbehandlerens arbeid med foreldrenes endringspotensial fordi det krever tillit og et ønske om samarbeid også fra foreldrene sin side. Anmeldelse kan derfor i de tilfeller hvor saksbehandlerne mener at foreldrene har endringspotensial bli en trussel for arbeidet med dette fordi foreldrene ved en anmeldelse kanskje velger å trekke seg unna.

Vi [barnevernet generelt] kan ikke ødelegge forholdet, den tilliten, den relasjonen vi har med den familien [ved å anmelde] (Astrid).

Jeg tenker også i forhold til at det er ikke så lett for en, la oss si for en mamma, som har brukt dette her [fysisk vold] å samarbeide med barneverntjenesten. Å få til ei endring hvis man samtidig har anmeldt, det gjør noe med det samarbeidet også. Gjør noe med den relasjonen som gjør at det kan bli umulig å få det [samarbeidet] til (...)
Jeg tenker også det at det er viktig at vi jobber med det vi skal jobbe med. Vi er ikke etterforskere, vi er ikke politi. Vi skal ha en relasjon og skal vi kunne jobbe med disse familiene så må vi ha en relasjon. Og du får ikke noen særlige relasjoner av at du anmelder, det er på en måte veldig ofte å stenge for den jobbinga (Berit).

Der hvor du på en måte er omtrent vitne til at det skjer så er det klart at man skal anmelde. Det er jo grenser her hele tiden. [Så det] er vanskelig å si at sann er det. Jeg er litt redd for at vi skal være veldig sånne pådrivere i og med at vi er pålagt å samarbeide også (...) Hadde vi vært pålagt å bare jobbe ut i fra barnets beste og bare

ta barnets parti så hadde det vært mye enklere. Men du skal samarbeide [med foreldrene] (Adele).

Anmeldelse som hjelp?

Om anmeldelse oppleves som en trussel mot å hjelpe barnet kan det også være en trussel for saksbehandlerens hjelpeidentitet. Imidlertid er det ikke nødvendigvis slik at anmeldelse trenger å komme i konflikt med saksbehandlerens hjelpeidentitet. En av saksbehandlerne argumenterer for at man lettere kan konsentrere seg om å hjelpe barnet om man anmelder den fysiske volden. Hun vektlegger at hun i den konkrete saken er usikker på om volden har funnet sted, og at det er nettopp derfor de valgte å anmelde faren. Ved å anmelde fysisk vold trenger hun ikke å jobbe for å finne ut om den fysiske volden faktisk har funnet sted. Hun behøver derfor ikke å gå inn i noen diskusjon eller argumentasjon med en voldsutøver som hun antar vil prøve å overbevise henne om sin uskyldighet. På den måten blir anmeldelse et middel som gjør det enklere for henne å fokusere på å hjelpe barnet, og dermed ingen trussel mot hennes hjelpeidentitet.

Sånn som i den første saken så har vi politianmeldt det [den fysiske volden]. Det er litt fordi at det, altså vi er ikke sikker på om far har slått mor, men det er litt fordi at vi ikke skal leke etterforskere. For det er ikke det vi er. Og det kan veldig fort bli vår rolle. Fordi du alltid vil ha den forelderen som er beskyldt for å slå som vil prøve å bedyre sin uskyld. Gjenreise sin respekt. Det er noe med å fokusere litt på hvem som gjør hva. Politiet tar for seg den skyldighetsbiten, mens vi prøver å finne ut hvordan skal vi hjelpe jenta oppe i alt dette her. Skille rollene. Så mange saker blir anmeldt selv om de ikke er beviselig, og nettopp kanskje derfor [blir de anmeldt] (...) Både å få det registrert hos politiet og det å flytte fokus på å finne den skyldige over fra barnevernet over til politiet. Jeg synes det er en viktig rollefordeling (Benedicte).

7.2 Når anmeldelse skal realitetsvurderes

Oslo Vest

Da anmeldelse og Brennpunktprogrammet ble tatt opp i intervju situasjonen var saksbehandlerne i Oslo Vest opptatt av det de oppfattet som det ensidige fokuset på barnevernet som de som skulle anmelde. Saksbehandlerne i Oslo Vest mente at de ofte fikk annenhåndsopplysninger, og at alle som jobber med barn derfor må ta ansvar når det gjelder å anmelde fysisk vold.

Vi har jo av og til diskutert om for eksempel det ene tilfellet her hvor en jente forteller til en lærer at hun blir slått, om da den skolen bør anmelde det. Vi kan ikke anmelde at et barn har fortalt noe til noen andre, hvis du skjønner? Da blir det på en måte skolens ansvar å gjøre det, men hvor vidt det gjøres det vet jeg ikke. For vi har ingen rutine på at vi skal ringe rundt til de som melder til oss og si at da må dere melde fra til politiet. Alle har jo et ansvar, men det er klart at barnevernet har fått mye kritikk for at de ikke melder. Det har vært veldig diffust, og da blir det veldig vanskelig å melde når ikke vi får den informasjonen. Da har vi på en måte ikke noe håndfast (Annette).

Jeg lurer på om det ikke var slik at den personen mente at barnevernet burde ha anmeldt forholda, men så satt jeg igjen med spørsmålet om hvorfor kan ikke de anmelde selv da? Hvorfor må det tilbake til oss? For hvis de har sett noe som vi ikke har sett så må jo de også kunne anmelde. Nå husker jeg ikke hva saka gjaldt, men psykiatrien må også kunne ta et ansvar for å anmelde hvis det er vold som bør anmeldes (Anna).

Oslo Øst

Anmeldelse var et tema som saksbehandlerne i Oslo Øst var opptatt av. Noe som kom til uttrykk ved at de selv tok opp temaet før jeg fikk stilt mine spørsmål. Det er ikke uproblematisk for saksbehandlerne i Oslo Øst at det ligger føringer om anmeldelse av fysisk vold mot barn fra bydelsdirektøren. De stiller seg tvilende til at en anmeldelse alltid vil skape en bedre situasjon for barnet, og mener at det i enkelte tilfeller heller kan virke mot sin hensikt og gjøre det verre for barnet. De er opptatt av hva de faktiske konsekvensene av en anmeldelse kan bli.

Det er jo en policy på at all vold skal anmeldes, men det er klart at vi av og til ser at det vil være ganske uhensiktsmessig i forhold til å få til [et samarbeid] (Berit).

Det kan av og til være at man gjør vondt verre ved å anmelde. Hvis man vet at ja vel man anmelder, men man kommer ingen vei med det, så kan man bare slå seg på brystet og si at jeg har anmeldt mens man skaper en turbulens som kan føre til for eksempel mer vold. Jeg synes ikke at det bør være noen helt 100 % automatikk i det. Det kan for eksempel være at hvis bydelen anmelder så skjønner man [foreldrene] at

det kommer fra barnevernet og så bryter de alt samarbeidet med barnevernet, og så mister ungen støttekontakten sin. Det kan få sånne konsekvenser, så det er ikke så opplagt som kjekke avisingresser skulle tyde på (Brynhild).

Saksbehandlerne i Oslo Øst betoner viktigheten av å være åpne mot foreldrene om anmeldelse, enten at man velger å anmelde med en gang eller at det kan være en reell mulighet på et senere tidspunkt. I følge Ellingsen (2003; 24) kan man på tross av uklare og motstridende forventninger forhandle seg frem til tillit slik at en samforståelse kan etableres. Saksbehandlerne åpner på den måten ses på som et redskap til å bygge tillit og få til en relasjon med foreldrene, slik at man kan fokusere på å samarbeide om å hjelpe barnet.

Jeg synes det er prinsipielt viktig å anmelde i sånne saker, men at det da også er viktig å være ærlig på at man gjør det [anmelder] helt fra starten av og hvorfor man gjør det. Slik at det ikke er noe som kommer som en overraskelse på foreldrene og som gjør samarbeidet veldig vanskelig fremover (Benedicte)

Samtidig kan denne åpenheten også ses på som en maktstrategi som kan benyttes om saksbehandlerne ikke kommer noen vei i forhold til å hjelpe foreldrene til å bli gode nok foreldre for barnet. Intensjonen med maktutøvelsen vil kunne forsvares med at den er brukt med barnets beste for øye, noe som vil være i tråd med det Skau (1996; 41) kaller etisk forsvarlig maktbruk. Når man ikke kan hjelpe foreldrene til å bli gode nok foreldre for barnet, må fokuset flyttes over til å hjelpe barnet alene. Dermed kan anmeldelse forsvares i et hjelperspektiv og hjelpidentiteten blir ikke nødvendigvis utfordret.

Være klar og tydelig og si det man vet og hva man tenker om det [fysisk vold], og hva konsekvensene [altså anmeldelse] kan bli hvis man ikke endrer på denne måten å drive oppdragelse på. Det er jeg veldig bevisst på å si. Det at det er helt ulovlig i Norge, by law, å utføre fysiske avstraffelser (Birgitt).

I Oslo Øst er det også en oppgitthet eller irritasjon i forhold til anmeldelse som kommer fra deres erfaringer med å anmelde saker til politiet. Oppgittheten eller irritasjonen er rettet mot politiet og hvordan de håndterer anmeldelser av saker med fysisk vold mot barn. Saksbehandlerne opplever å få lite tilbakemeldinger fra politiet, og at sakene som anmeldes blir henlagt. Det at saksbehandlerne opplever at sakene blir henlagt sammenfaller med funn i

en svensk doktoravhandling. Lindell (2005) har i sin doktoravhandling ved Linköpings Universitet vist at svært få anmeldelser av barnemishandling fører til tiltale. For at en anmeldelse ikke skal gå på tvers av saksbehandlernes hjelperidentitet, må den kunne forsvares ut i fra at den er til barnets beste. Når en anmeldelse blir henlagt kan en tenkt konsekvens bli at foreldrenes advokat i fylkesnemnda kan bruke dette mot barnevernet. Hvis dette blir et motargument som fylkesnemnda tar til følge, slik at barnet blir boende hjemme under forhold barnevernet oppfatter som ikke gode nok, vil en anmeldelse være til alt annet enn hjelp. Og dermed vil en anmeldelse ikke være maktbruk til barnets beste slik saksbehandlerne ser det. En slik konsekvens av en anmeldelse kan gjøre at saksbehandlerne oppfatter at den ikke kan forsvares som etisk god (jf. Skau, 1996; 41), og dette vil komme i konflikt med hjelperidentiteten hos saksbehandlerne. Noe som igjen kan være med på å skape irritasjon. Denne irritasjonen kan være et uttrykk for at saksbehandlerne opplever å ha brukt sin makt til ingen nytte, og anmeldelse kan derfor heller ikke rettfærdiggjøres som etisk fordi maktbruken ikke knyttes til det å hjelpe barnet. Dermed kan det å anmelde fysisk vold mot barn være vanskelig å rettfærdiggjøre ut fra hjelperidentiteten.

Det har ikke skjedd noen ting. Vet ikke. Har ikke fått noe tilbakemelding fra politiet av noe slag. Fars advokat vet at saken er blitt anmeldt og far vet vel også det, men har ikke hørt noe fra han. Om han har vært hos politiet eller... Så jeg vet egentlig ingenting (...) Det er et problem at politiet ikke griper inn i de sakene som blir anmeldt. De blir ofte henlagt eller de bruker utrolig lang tid på å komme i gang med det, og så blir det henlagt. Noe som igjen slår tilbake på barnvernet som for eksempel ved en fylkesnemndssak hvor motpartens part kan si at politiet gadd jo ikke å etterforske det en gang. Ikke sant, det er jo både og (Benedicte).

Den der anmeldelsesproblematikken er jeg litt lei av fordi vi kan anmelde så mye vi vil, men det skjer jo faen meg ingen ting! Det er ikke sånn at folk som utfører volden blir straffet i sånne saker. Jeg tror faen meg ikke at det er en jævla dom omtrent. Det er kanskje noen, men det er veldig få siden Tove Pil innførte at det ikke var lov til å slå barn i Norge i 1976 eller når det var... Det er ganske lenge siden (...) Alt det der snakket om å anmelde blir jo litt fåfengt da, hvis det stemmer det jeg har ganske sterk mistanke om... At det er veldig få dommer. Så det blir en slags skremselsgreie. Ja, at det var ubehagelig å bli anmeldt, og måtte møte og forklare seg. Men så ble det

henlagt. So what! Det er litt sånn at det har fått for store dimensjoner i pressa, men samtidig er det noe med at jeg synes vi skal gjøre det også (Brynhild).

Skjørten (2002) tar opp i ulike sider ved rettsliggjøring av familievold. Hun stiller blant annet spørsmålet om et ensidig fokus på rettsliggjøring av familievold er med på å usynliggjøre problemet ved å skape et inntrykk av at noe blir gjort, heller enn å løse de faktiske samfunnsmessige problemene som familievolden innebærer (Skjørten, 2002; 135). I lys av dette kan saksbehandlernes kritiske holdning til det ensidige fokuset på selve anmeldelsen hos politiet ses på som et uttrykk for en frustrasjon over at å anmelde fysisk vold mot barn er med på å skape et inntrykk av at noe blir gjort. På den måten kan saksbehandlerne oppfatte politiets fokus på at barnevernet må anmelde mer som et forsøk på å skape en illusjon av at politiet som representant for samfunnet gjør noe, når realiteten er at sakene blir henlagt og konsekvensene for voldsutøverne er få.

Det ble jo overskriften "Barnevernet melder ikke vold" og så ferdig med det. Følte vel egentlig at det programmet mangla en viktig komponent, og det var det med hva gjør politiet og samfunnet generelt når sånne ting skjer. For det at han Finn Abrahamsen, politimesteren, satt bare og sa at barnevernet melder ikke og så var det på en måte ikke noe mer. Ja, hva skjer når saker blir meldt? Så jeg følte at det var en viktig helhetlig komponent som mangla da (Benedicte).

Imidlertid kan man hos saksbehandlerne, på tross av deres skuffelse over politiets manglende håndtering av anmeldelse, finne en vektlegging av det å anmelde fysisk vold mot barn som et viktig prinsipp. Skjørten (2002; 154) hevder at straffelovens kriminalisering av vold mot kvinner har en symbolsk funksjon som skaper legitimitet for det voldsforebyggende arbeidet. På bakgrunn av dette kan saksbehandlernes understreking av betydningen å anmelde forstås som et uttrykk for at saksbehandlerne mener at loven har en symbolsk funksjon som er viktig for å gi legitimitet til de grenser som finnes for hva barnet skal måtte tåle fra sine foreldre/omsorgspersoner.

Jeg trodde på den ungen som sa at dette merket har jeg fått av at han [stefaren] slo meg. Så det visste vi i alle fall hadde skjedd. Da tenkte vi at da er det riktig at han blir anmeldt. Vi vet at han har gjort noe straffbart som går utover et lite barn, så da blåser man plutselig i at man veit at det sikkert blir henlagt (Brynhild).

Politiet mener jo at barnevernet anmelder alt for lite. Jeg tenker at politiet gjør en særdeles dårlig jobb i mange av de sakene av en eller annen grunn. Men allikevel synes jeg det er prinsipielt viktig å anmelde i sånne saker (Benedicte).

7.3 Oppsummering

I dette kapitlet tar jeg opp det jeg oppfatter som den gode hjelpers dilemma. Der det kommer klarest frem er ved spørsmålet om anmeldelse av den fysiske volden. De opplever også dette dilemmaet i forhold til anmeldelse av seksuelle overgrep mot barn, men langt fra like sterkt. Saksbehandlerne sier at de raskere vil vurdere en anmeldelse ved seksuelle overgrep enn ved fysisk vold mot barn. Dette kan forklares med at blant folk flest er seksuelle overgrep mot barn et større tabu å bryte enn fysisk vold. Samtidig kan seksuelle overgrep ofte være fysisk overgrep slik at det blir oppfattet som et dobbelt overgrep. Dessuten kan det at forskning og hjelpeapparat har hatt et helt annet fokus på seksuelle overgrep en fysisk vold være med på å forklare at saksbehandlerne synes å vurdere anmeldelse raskere i seksuelle overgrepssaker.

Når det gjelder anmeldelse av fysisk vold er det en stor forskjell mellom Oslo Øst og Oslo Vest. Saksbehandlerne i Oslo Øst gjør en realitetsvurdering av om den fysiske volden skal anmeldes, og de fleste har anmeldt saker. Saksbehandlerne i Oslo Vest derimot har verken anmeldt eller noen gang vurdert anmeldelse. Likevel er den måten de snakker om å anmelde på veldig lik. Slik jeg ser det er det muligheten for et tillitsbrudd med foreldrene som er hovedårsaken til saksbehandlernes dilemma. De ønsker å hjelpe barn gjennom å hjelpe foreldrene til å bli bedre foreldre, og dette ser de på som vanskelig om anmeldelse oppleves som tillitsbrudd og straff. Saksbehandlernes hovedfokus er hjelp og ikke straff. Slik vil anmeldelse om det kan begrunnes ut fra å hjelpe et barn ikke komme i konflikt med saksbehandlernes hjelpeidentitet.

8. Avsluttende drøfting

8.1 Oppsummering

I denne hovedoppgaven har jeg tatt for meg ulike sider av saksbehandlerne håndtering av saker hvor barn er utsatt for eller vitne til fysisk vold i familien. I det første analysekapittelet tok jeg opp hvordan saksbehandlerne gjennom sin narrative hjelperidentitet møter familiene med en åpen og ikke-dømmende holdning. En slik åpen og ikke-dømmende holdning er en fremgangsmåte saksbehandlerne bruker for å komme i kontakt med foreldrene, samt for å bygge opp tillit slik at saksbehandlerne kan få til en samhandling med foreldrene. Åpenheten og den ikke-dømmende holdningen ligger til grunn for den gode relasjonen saksbehandlerne ønsker å ha til foreldrene. En slik god relasjon er nødvendig for at saksbehandlerne og foreldrene skal komme frem til en felles forståelse av situasjonen, en samforståelse. Både den åpne og ikke-dømmende holdningen og den gode relasjonen er redskaper som saksbehandlerne bruker for at foreldrene skal ha tillit til dem. Tillit er viktig for at foreldrene vil samarbeide med barnevernet. Samarbeid med foreldrene opplever saksbehandlerne som viktig for å kunne gi best mulig hjelp til barnet. En konfliktsituasjon mellom foreldre og saksbehandlerne vil sannsynligvis gjøre det vanskeligere å hjelpe barnet. Når saksbehandlerne kommer i en slik konfliktsituasjon opplever de det ofte som problematisk, fordi de vet at de har makt og ønsker å bruke den på en ansvarlig måte. Derfor har de et behov for å ha en rimelig sikkerhet i forhold til de valg de gjør, slik at de opplever å bruke makten sin på en god måte. Altså til hjelp for barna og foreldrene. Selv om saksbehandlerne jobber for å finne ut av situasjonen for barnet virker det som om det først og fremst er foreldrene de forholder seg til. Det kan se ut til at barna først kommer i fokus der foreldrene ikke utvikler en samforståelse med saksbehandlerne. Når saksbehandlerne er bekymret, men ikke opplever å få gehør for denne bekymringen hos foreldrene kommer barnet i fokus.

Tillit er også sentralt i det andre analysekapittelet. Mens det i første analysekapittelet handlet om foreldrenes tillit til saksbehandlerne tok det andre kapittelet opp saksbehandlerne tillit til foreldrene. Denne tilliten blir uttrykt gjennom saksbehandlerne vurdering av endringspotensialet. Endringspotensialet bygger på en samforståelse av situasjonen som utvikles gjennom den gode relasjonen mellom saksbehandlerne og foreldre.

Endringspotensialet er en risikovurdering som hviler på saksbehandlerne tillit til foreldrene. Det at foreldrene tar innover seg det problematiske i situasjonen og kommuniserer oppriktig

vilje og evne til endring er essensielt for at saksbehandlerne skal ha tillit til foreldrenes endringspotensial. Hvilke forklaringer på foreldrenes voldsbruk saksbehandlerne anvender som tolkningsmodeller påvirker hvordan tilliten til foreldrene oppfattes, og derigjennom endringspotensialet. Det som blir avgjørende for barnets situasjon er hvorvidt saksbehandlerne har tillit til foreldrenes endringspotensial. Om saksbehandlerne ikke har tillit til foreldrenes endringspotensial vurderes risikoen som for høy for barnet hvis det blir værende og barnet blir derfor flyttet. Imidlertid holder saksbehandlerne stort sett fokus på foreldrene gjennom endringspotensialet. Det ser ut til at omsorgssituasjonen avklares gjennom foreldrene og ikke barnet. Dersom foreldrene ikke evner å forandre seg slik saksbehandlerne ønsker, flyttes fokuset over til barnet.

Kunnskapsgrunnlag og beslutninger var tema i tredje analysekapittel. Saksbehandlerne baserer det meste av sin kunnskap om fysisk vold på sine eller andres erfaringer med dette, altså praktisk kunnskap. Praktisk kunnskap vil ofte være det samme som taus kunnskap, noe som medfører at saksbehandlerne ofte virker usikre når de snakker om ulike voldsbegrep. Det synes uvant for saksbehandlerne å språkliggjøre taus kunnskap, de er ikke vant til å snakke om hva de oppfatter som fysisk vold og ikke, hva som er grov og mindre grov fysisk vold og hva som skiller mishandling fra fysisk vold. Dette kan ha konsekvenser for det praktiske arbeidet, men ikke nødvendigvis, fordi man i hver enkelt sak ofte konkretiserer selve voldshandlingene. Imidlertid er kanskje den viktigste konsekvensen av at den tause kunnskapen forblir taus og ureflektert at barnevernfeltet ikke utvikler sin kompetanse på fysisk vold videre.

Saksbehandlernes argumentasjon i omsorgssviktsaker kan deles inn i enten puslespill- eller trumfkortsaker. I saker med fysisk vold ser det ut til at volden kan bli et trumfkort når den blir så grov at barnet må flyttes ut av familien. Hvorvidt den fysiske volden blir et trumfkort etter at den akutte faren for barnet er avverget er uklart. Da vurderer saksbehandlerne foreldrenes endringspotensial. Saker med fysisk vold er likevel i all hovedsak puslespillsaker, hvor volden bare er en av mange faktorer i argumentasjonen om omsorgsovertakelse.

Saksbehandlerne i Oslo Øst og Oslo Vest ser ut til å jobbe forskjellig med foreldrenes endringspotensial i saker der barn er vitne til fysisk vold. Saksbehandlerne i Oslo Vest virker mer tilbøyelige til å la foreldrene forsøke å løse voldsproblematikken selv samtidig som barnet fortsatt bor hos foreldrene, mens saksbehandlerne i Oslo Øst er tydeligere på at barn

ikke skal være vitne til vold. Dette kan ha noe med at saksbehandlerne handler ut fra ulik kunnskap når det gjelder barn som er vitne til fysisk vold. Det kan også være et resultat tilfældigheter, eller det kan ha med den fysiske voldens karakter å gjøre. På bakgrunn av Oslo Vest og Oslo Øst sine ulike sosiodemografiske profiler har familiene i de ulike bydelene sannsynligvis forskjellig bakgrunn noe som igjen vil ha konsekvenser for kommunikasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne. Siden endringspotensialet i stor grad vurderes ut fra hvordan saksbehandlerne opplever kommunikasjonen mellom seg og foreldrene, vil dette igjen ha konsekvenser for hvordan endringspotensialet vurderes.

I det siste analysekapittelet er rettsliggjøring av fysisk vold mot barn temaet. Dette er noe som saksbehandlerne opplever som et dilemma. De føler også dette dilemmaet i forhold til anmeldelse av seksuelle overgrep mot barn, men langt fra like sterkt som ved fysisk vold. Når det gjelder anmeldelse av fysisk vold er det en stor forskjell mellom Oslo Øst og Oslo Vest. Saksbehandlerne i Oslo Øst gjør en realitetsvurdering av om den fysiske volden skal anmeldes, og de fleste har anmeldt saker. Saksbehandlerne i Oslo Vest derimot har verken anmeldt eller vurdert anmeldelse. Imidlertid er måten de snakker om å anmelde på veldig lik. Slik jeg ser det er det muligheten for et tillitsbrudd med foreldrene som er hovedårsaken til saksbehandlernes dilemma. De ønsker å hjelpe barn gjennom å hjelpe foreldrene til å bli bedre foreldre, og dette ser de på som vanskelig dersom anmeldelse oppleves som tillitsbrudd og straff. Saksbehandlernes hovedfokus er hjelp og ikke straff. Derfor vil en anmeldelse, dersom den kan begrunnes ut fra å hjelpe et barn, ikke komme i konflikt med saksbehandlernes hjelperidentitet.

8.2 Hva med barna?

Barnevern er til for barn, og barn selv er meningsberettiget om sin egen situasjon. I lovens forstand er de selvstendige individer som har krav på vern. "Å se med barns øyne" er hovedutfordringen. De kjenner best sin egen livssituasjon. Barn må være i fokus for barneverntjenestens arbeid, og de ansatte må ha løpende kontakt og dialog med barna (Ot prp nr 44: 1991-1992; 14).

Barna skulle være fokuset i oppgaven min. Det var det som var utgangspunktet for denne oppgaven. Å intervju de voksne, men likevel ha fokus på barna. Nå som oppgaven er skrevet, er resultatet blitt et annet. Det er først og fremst blitt en oppgave om relasjonen mellom saksbehandlerne og foreldrene.

Hvorfor ble det slik at jeg på tross av min intensjon om å skrive med barna i fokus likevel endte opp med å skrive om relasjonen mellom de voksne? Flere forklaringer er mulige. Det kan ha noe med spørsmålene mine å gjøre. Jeg hadde ikke forberedt meg godt nok på at jeg kunne møte et sterkt voksenfokus hos saksbehandlerne, og dermed var jeg heller ikke bevisst nok i min utforming av intervjuguiden. Dette gjorde nok at spørsmålene mine ikke var så barnefokusert som de kunne ha vært, selv om jeg i oppfølgingsspørsmålene i selve intervjusituasjonen prøvde å fokusere på barnet.

Jeg tror imidlertid ikke at spørsmålene er hele forklaringen. Sannsynligvis har oppgavens voksenfokus også noe å gjøre med at saksbehandlerne fortellinger fra praksis i stor grad handlet om relasjonen mellom dem og foreldrene. Dette samsvarer med intervjumateriale i en dansk undersøkelse jeg har referert til flere ganger i oppgaven. Også de danske saksbehandlerne hadde en tendens til å fokusere på de voksne, altså foreldrene (Christensen og Pedersen, 2004; 27). Det at barnet ikke er så lett synlig er også noe Haugli (2002; 26) opplever som barnerettsforsker. Hun har lest mange dokumenter om barnevernet; lov, lovforarbeider, dommer, vedtak og andres forskning. Hun mener barna selv er lite synlig i disse dokumentene. Handler det kanskje om at saksbehandlerne i barnevernet fokuserer på foreldrene fordi det er foreldrene som har ansvaret for å få familien til å fungere? Når det gjelder mitt eget prosjekt kan dette "voksenfokus" også ha med tilfanget av datamateriale å gjøre. Jeg har basert min analyse på intervjuer med saksbehandlere, og har verken intervjuet andre aktører (som for eksempel foreldre, barn eller miljøterapeuter i barneverninstitusjoner) eller gått inn i saksdokumenter.

I samtalene med foreldrene var det uansett slik at fokuset var rettet mer mot foreldrene enn mot barna. Saksbehandlerne fokus på foreldrene kan kanskje henge sammen med en tvetydighet i barnevernloven? Selv om det bærende prinsippet i barnevernloven er barnets beste, er det ting som tyder på at loven virker slik at det som oftest er foreldrenes interesser som vinner frem (Skivenes, 2002, 13-14). I barnekonvensjonen forenes to ulike og konkurrerende måter å forstå barn på. På den ene siden ses barn på som avhengige og sårbare vesener som trenger beskyttelse og omsorg fra de voksne. På den andre siden kan barn forstås som autonome og som å være mer like enn de er forskjellige fra voksne og derfor har egne selvstendige rettigheter (Lidén, 2004; 198). Slike selvstendige rettigheter har barnet også etter barnevernloven (Skivenes og Strandbu, 2004; 216). Likevel ble ikke barnevernloven klart og

tydelig utformet som en rettighetslov for barn. Når det gjelder barn finnes det en tilbakeholdenhet i forhold til å gi det rettigheter (Haugli 2002; 27).

I teorikapittelet beskrev jeg hvordan saksbehandlerens handlingsgrunnlag hviler på prinsippet om barnets beste i barnevernloven. Barnets beste består av tre aspekter; den biologiske prinsipp, stabilitetshensynet og barnets interesser. I følge Skivenes (2002; 187) kan disse tre verdiene stå i motsetning til hverandre, dessuten kan de tolkes og forstås på ulike måter.

Verdigrunnlaget barnevernloven hviler på kan altså oppfattes som motsetningsfylt. Skivenes (2002; 188) sier videre at av de tre verdiene i barnevernloven er det det biologiske prinsippet som står sterkest, noe som sannsynligvis har en sammenheng med at lovgiver har valgt å fremheve det biologiske prinsipp som grunnlaget for det offentlige ansvar for barn. Dette kan ses på som et paradoks når barnevernets oppgave er å gripe inn i nettopp de sakene hvor omsorgen fra foreldrene ikke er god nok. Skivenes (2004; 22) hevder at barnets interesser og behov for en adekvat oppvekst ikke ser ut til å ha vært et sentralt tema når hovedbestemmelsen om omsorgsovertakelse ble vedtatt av Stortinget. Hjelpetiltak vektlegges og barnet skal ha vært i en utsatt situasjon forholdsvis lenge før det er aktuelt å flytte barnet. I følge Backe- Hansen (2003; 12) understreker Stortingsmelding nr 40 (2001-2002) om barne- og ungdomsvernet betydningen av å løse problemene med tidlig forebyggende tiltak. Det biologiske prinsippet legges enda større vekt på i dag enn tidligere (Backe-Hansen, 2003; 3, Skivenes, 2004; 20). Det er altså en politisk interesse for å gi det biologiske prinsipp en større betydning enn tidligere og vektlegge hjelpetiltak fremfor omsorgsovertakelse (Backe-Hansen, 2003; 14). Dette var også mine saksbehandlere oppmerksomme på.

I utgangspunktet har vi omsorgsovertakelse langt der borte. Det står jo også i loven at man skal fokusere på å hjelpe familien der de er eller hjelpe barnet der det er. Og det er blitt mer og mer i tiden (Annette).

I lys av dette blir det kanskje enklere å forstå at barnet lett kan bli borte i barnevernssaker. Der omsorgen ikke er god nok er det foreldrene som kommer i søkelyset og skal hjelpes. Det er først når saksbehandlerne opplever at foreldrene ikke kan hjelpes eller ikke er mottakelig for hjelp at barnet settes i sentrum. For å finne ut av om foreldrene kan hjelpes blir saksbehandlerne nødt til å fokusere på foreldrene. Det utelukker selvfølgelig ikke at barnet også kan være i fokus. Å snakke med barn krever tid, imidlertid er ikke tid nødvendigvis den ressursen saksbehandlerne har mest av. De har mange og komplekse saker og derfor blir harde

prioriteringer nødvendige. Når man vet at antall meldinger til barnevernet i Oslo øker samtidig som antall ansatte saksbehandlere på barnvernkontorene reduseres (Aftenposten.no, 16.02.2005) er dette sannsynligvis også en medvirkende årsak til at barna ikke blir så synlige. Kan det kanskje være slik at de to konkurrerende forståelsene av barn man finner i barnekonvensjonen ikke så lett forenes i en presset situasjon hvor saksbehandlerne også har barnevernloven å forholde seg til? Er det slik at barnet som trenger omsorg og beskyttelse av de voksne kommer i fokus gjennom saksbehandlerne til foreldrene, mens barnet som eget individ med selvstendige rettigheter uavhengig av foreldrene blir skjøvet i bakgrunnen? Spissformulert kan man kanskje spørre om barnevernloven i stede burde hete foreldrehjelploven?

8.3 Nye utfordringer

Denne oppgaven er blitt en oppgave først og fremst om relasjonen mellom saksbehandlerne og foreldrene. Over har jeg drøftet mulige forklaringer på dette. En utfordring til videre forskning vil kunne være å sette fokus på barnets rolle i barnevernssaker. I min oppgave kan det se ut som om det først og fremst er når foreldrene ikke anses som hjelpbare eller mottakelig for hjelp at fokuset virkelig settes på barnet. Et spørsmål til videre forskning kan dermed bli; Hvilke premisser må ligge til grunn for at barnet skal bli sett på som et eget individ og ikke bare som en del av familien også før man ser at hjelpen ikke fører frem?

For barnevernet vil en annen utfordring være barnevernets kunnskapsgrunnlag når det gjelder fysisk vold. Det vil være viktig å få fysisk vold inn som teoretisk tema under utdanning og i kursing. Uten teoretiske begreper om fysisk vold vil det være vanskelig å reflektere rundt de ulike begrepene om fysisk vold. Hvis ikke saksbehandlerne har verktøyene for å kunne reflektere over hvorfor de handler som de gjør i saker med fysisk vold, vil de heller ikke ha et bevisst forhold til hvorfor de handler som de gjør. Hvilke konsekvenser har det for barnevernets arbeid? Vil det gjøre at barnevernfeltet stagnerer i sin utvikling og at barn og unge får lide? Hva har det å si at det ikke er et teoretisk forankret kunnskapsgrunnlag om fysisk vold mot barn i barnevernet? Er det ikke nettopp barnevernet som burde være førende på dette temaet gjennom sin unike mulighet til å koble teori og praksis? Man kan også stille spørsmålet om hva denne kunnskapsmangelen om fysisk vold mot barn egentlig uttrykker, hva sier dette egentlig om samfunnets forståelse av fysisk vold mot barn?

I oppgaven har forskjeller mellom Oslo Øst og Oslo Vest vært et tema. Det kan se ut til at det finnes ulikheter når det gjelder saker der barn er vitne til vold i familien. Om dette er reelt eller tilfeldig er vanskelig å si, men det er en klar tendens i mitt begrensede materiale. Å bringe klarhet i dette vil være viktig. Om det skulle være tilfelle vil det være viktig å finne grunnlaget for denne forskjellen for å kunne sikre barn best mulig beskyttelse mot vold. Når det gjelder rettsliggjøring av fysisk vold er forskjellene helt klare. Det verken vurderes eller anmeldes i Oslo Vest, mens begge deler gjøres i Oslo Øst. Min oppgave baserer seg på intervjuer med saksbehandlere fra tre barnevernkontor, men Oslo kommune har veldig mange flere barnevernkontor. Hvilke føringer har de fra sin bydelsdirektør? Anmeldes fysisk vold mot barn i Oslo? I så fall hvilke erfaringer har man med politiets håndtering av anmeldelsene? Hva skjer med sakene når de blir anmeldt til politiet og hvordan følges sakene opp? Dessuten vil det være interessant å vite hvordan anmeldelse påvirker samarbeidet med foreldrene og derigjennom muligheten til å hjelpe barnet. Er det slik saksbehandlerne frykter, at en anmeldelse fører til tillitsbrudd og tilbaketrekking fra foreldrene? Barn og foreldre har rett på en så lik behandling som mulig uansett hvor de bor i Oslo. Derfor vil det også være viktig å studere barnevernets arbeid i Oslo Øst og Oslo Vest på generelt grunnlag for å se om det finnes forskjeller på andre områder.

Litteraturliste

Aadland, Einar, 1996. *Etikk for helse- og sosialarbeidarar*. Det Norske Samlaget, Oslo.

Aftenposten.no, 03.02.2005. *Frikjente stefar som ga barna ris*.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article961687.ece>

Aftenposten.no, 16.02.2005. *Færre til å hjelpe Oslo-barn i krise*.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/oslo/article970738.ece?rfid=rss1.0>

Alternativ til Vold, 2004. *Voldelige overgrep. Hva er familievold?*

<http://www.noabuse.no/vo/index.html>

Askjem, Solveig, 1996. *Helse- og sosialarbeidernes yrkesroller*. Tano Aschehoug.

Backe-Hansen, Elisabeth, 2003. "Biologi, barnevern og beslutninger: Kritisk refleksjon over det biologiske prinsippet". I *Norges Barnevern*, nr 3.

Backe-Hansen, Elisabeth, 2004. *Trumfkort og puslespill: Hvordan barneverntjenesten argumenterer om omsorgssvikt*. Foredragsmanus til Kari Killéns jubileumskonferanse. NOVA.

Barne- og familiedepartementet, 1992-93. *Handlingsplan mot seksuelt misbruk av barn*.

Barne- og familiedepartementet, 2004. *Retningslinjer om hjelpetiltak, jf barnevernloven § 4-4*.

<http://odin.dep.no/bfd/norsk/dok/regelverk/rundskriv/004021-250011/hov003-bn.html>

Barnett, Ola W, Miller – Perrin, Cindy L og Perrin, Robin D, 1997. *Family Violence Across the Lifespan. An Introduction*. SAGE Publications, Thousand Oaks.

Basberg, Cecilie, 2004. "Vanskelig feltilgang – noen metodologiske refleksjoner over et avkortet feltarbeid". I *Sosiologi i Dag*. Årgang 34, nr 1/2004.

Bastøe, Per Øyvind og Dahl, Kjell, 1994. *Hjørnesteiner i sosialt arbeid. En innføringsbok for sosialarbeidere*. Ad Notam Gyldendal.

Benneche, Gerd, 1991. *Barnevernet i Norge*. Universitetsforlaget, Oslo.

Bugge, Lars, 2002. *Hovedtrekk i Pierre Bourdieus teoretiske sosiologi. Forelesningsmanus i sosiologisk teori hovedfag vår 2002*. Universitetet i Oslo.

Bunkholdt, Vigdis og Sandbæk, Mona, 1994. *Praktisk barnevernsarbeid*. Universitetsforlaget, Oslo.

Bø, Inge, 1995. *Barnet og de andre. Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. TANO.

Christensen, Else og Pedersen, Dorthe Agerlund, 2004. *Vold mod børn. En undersøgelse af omfang og håndtering af fysisk vold mod børn – basert på litteraturgennemgang og interview med sagbehandlere*. Børn, Integration og Ligestilling, Arbejdsrapport 2:2004. The Danish National Institute of Social Research.

Denvall, Verner, 1998. "Begrepp i vardagen". I Denvall, Verner og Jacobson (red) *Vardagsbegreppi sosialt arbete. Ideologi, teori og praktikk*. Norstedts Juridik, Stockholm.

Dåvøy, Laila (Barne- og familieminister), 2003. *Samfunnsvern og/eller barnevern. Tale ved Norsk Forum for Helseserets møte om Taushetsplikt og meldeplikt i familievoldssaker, 7. april 2003*. http://odin.dep.no/bfd/norsk/aktuelt/taler/statsraad_a/004051-090204/dok-bn.html

Ellingsen, May-Britt, 2003. *Tillit – en nødvendig forutsetning for regionale utviklingsprosesser?* Paper draft til Nordic R og D Conference on University and Society Cooperation. Ronneby, 14. – 16. mai 2003. NORUT Samfunnsforskning AS, Tromsø.

Elster, Jon, 1994. "Når klokken går. Barnefordeling og lokal rettferdighet". I Evans, Tordis Dalland, Frønes, Ivar og Kjølørød. Lise (red) *Velferdssamfunnets barn*. Ad Notam Gyldendal.

Engelstad, Fredrik, 1997. "Norm". I Korsnes, Olav, Andersen, Heine og Brante Thomas (red) *Sosiologisk leksikon*. Universitetsforlaget.

Fog, Jette, 1999. *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. Akademisk Forlag.

Frønes, Ivar, 2001. *Handling, kultur og mening*. Fagbokforlaget.

Hagen, Gerd, 1997. "Barnets beste og etnosentrisitet". I Havik, Toril og Backe-Hansen, Elisabeth (red) *Barnevern på barns premisser*. Ad Notam Gyldendal.

Haugli, Trude, 2002. "Barnets beste – forskningsmessige utfordringer". I *Det mangfoldige barnevernet. Formidling av forskning om barnevern*. Norges Forskningsråd.

Holgersen, Gudrun og Tellefsen, Marianne, 1995. *Barnet og loven*. Kommuneforlaget AS.

Isdal, Per, 2002. "Vold mot mor er vold mot barn. Om barn som vokser opp som vitne til vold i familien". I *Barn i Norge 2002*. <http://www.vfb.no/Forside/html/forside.html>

Jonassen, Wenche, 2004. *Krisesentrene 2003. En kommentert statistikk*. Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Notat nr. 1/2004.

Kaspersen, Lars Bo, 2000. "Anthony Giddens". I Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (red) *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag, København.

Keskinen, Suvi, 2001. "The threat of violence and the strength of motherhood? Constructing agency and narrative identities in a therapeutic encounter". I Eriksson, Maria, Nenola, Aili og Nilsen, Marika Muhonen (red) *Kön och vold i Norden. Rapport från en konferens i Køge, Danmark, 23-24 november 2001*. TemaNord 2002; 545.

Killén, Kari, 2000. *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Kommuneforlaget AS, Oslo.

Killén, Kari, 2004. *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Kommuneforlaget.

Kjølørød, Lise, 1994. "Å forvalte risiko på barnets vegne". I Evans, Tordis Dalland, Frønes, Ivar og Kjølørød, Lise (red) *Velferdssamfunnets barn*. Ad Notam Gyldendal.

Kvale, Steinar, 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam Gyldendal.

Lauvås, Kirsti og Lauvås, Per, 1995. *Tverrfaglig samarbeid. Perspektiv og strategi*. TANO.

Lidén, Hilde, 2004. "Barns rettigheter – en realiserbar intensjon?" I *Tidsskrift for Velferdsforskning*. Vol. 7, No 4. Fagbokforlaget.

Lindboe, Knut, 1994. *Barnevernrett*. Tano, Oslo.

Lindboe, Knut, 2003. *Barnevernloven*. Norsk lovnøkkel; 4. Gyldendal Akademiske, Oslo.

Lindboe, Knut, 2003. *Barnevernrett*. Universitetsforlaget, Oslo.

Lindell, Charlotta, (2005). *Child physical abuse – reports and interventions*. Linköping Universitet. http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=85696

Lov om barneverntjenester av 17.07. 1992, nr 100, 2004. <http://www.lovdata.no/all/nl-19920717-100.html>

Luhmann, Niklas, 2000. "Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives". I Gambetta, Diego (red) *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Electronic edition, Department of Sociology, University of Oxford. www.sociology.ox.ac.uk/papers/luhmann94-107.pdf

Molander, Bengt, 1996. *Kunnskap i handling*. Daidalos, Göteborg.

NOU 1982:26. *Barnemishandling og omsorgssvikt*.

NOU 1988:29. *Etterforskning av incestsaker*.

NOU 2003:31. *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*.

Opheim, Sandra, 2003. *Familievaldens tredje part*. Hovedoppgave i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitet i Oslo, våren 2003.

Ot prp nr 8: 1986-87. *Om lov om endring i barneloven § 30*.

Ot prp nr 44: 1991-1992. *Om lov om barneverntjenester*.

Pape, Hilde og Stefansen, Kari, 2004. *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress. Rapport nr 1/2004.

Reamer, Fredric G, 1993. *The Philosophical Foundations of Social Work*. New York: Columbia University Press.

Repstad, Pål, 2002. "De nære ting: om det å utdanne, bygge og forske på profesjoner". I Nylehn, Børre og Støkken, Anne Marie (red) *De profesjonelle*. Universitetsforlaget.

Rolf, Bertil, 1991. *Profession, tradition och tyst kunnskap*. Bokförlaget Nya Doxa.

Rognhaug, Berit, 1996. "Kunnskapssyn og yrkesutøvelse". I Bunkholdt, Vigdis mfl. *Kunnskap og omsorg. Sosialisering og skikkethet i profesjonsutdanningene*. TANO.

Sandberg, Kirsten, 1994. "Barnevernloven". I Andenæs, Kristian og Olsen, Leif Oscar (red) *Sosialrett*. TANO.

Silverman, David, 2001. *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. SAGE Publications, London.

Skau, Greta Marie, 1996. *Mellom makt og hjelp. En samfunnsvitenskaplig tilnærming til forholdet mellom klient og hjelper*. TANO.

Skivenes, Marit, 2002. *Lovgivning og legitimitet. En evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv*. Rapport nr. 79 (2002). Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap. Universitetet i Bergen.

Skivenes, Marit, 2004. "Grensen mellom det private og det offentlige i barnevernet. En argumentasjonsanalyse av bestemmelsen om omsorgsovertagelse og tilbakeføring i barneverntjenesteloven". I *Tidsskrift for Velferdsforskning*. Vol. 7, No 1. Fagbokforlaget.

Skivenes, Marit og Strandbu, Astrid, 2004. "Barn og familieråd. En analyse av det organisatoriske rammeverk for barns medvirkning i barnevernet. I *Tidsskrift for Velferdsforskning*. Vol. 7, No 4. Fagbokforlaget.

Skjorten, Kristin, 2002. *Lov og rett mot familievold?* Pax Forlag A/S, Oslo.

Smith, Lorna J. F, 2003. "Violence in society and in the family". I Amiel, Stephen og Heath, Iona (red) *Family violence in primary care*. Oxford University Press.

Smith, Lucy og Lødrup, Peter, 1993. *Barn og foreldre*. Oslo.

Solvoll, Mark Allan, 2004. *Profesjon, identitet og autonomi i praksis og teori*. Høgskolen i Bodø.

Sosialdepartementet, 1989-91. Prosjekt: *Oppbygging av tiltak for barn som er utsatt for seksuelle overgrep*.

SOU 2001:18. *Barn och misshandel. En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900 – talet*.

SOU 2001:72. *Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda. Slutbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel*.

SSB, 2002. *Nye barn med barnevernstiltak, etter alder og grunn til å setja i verk tiltak*.
<http://www.ssb.no/emner/03/03/10/barneverng/tab-2003-10-14-09.html>

Stainton Rogers, Wendy, 2003. "The context". I Amiel, Stephen og Heath, Iona (red) *Family violence in primary care*. Oxford University Press.

Statistisk årbok for Oslo, 2003.

<http://www.fiu.oslo.kommune.no/default.asp?page=/Statistikk/Statistisk-arbok>

Stefansen, Kari, 2001. *Forekomstundersøkelser av familievold. Teoretiske, metodologiske og etiske spørsmål*. HiO – notat 2001 nr 5.

Stortingsmelding nr 72, 1984-85. *Om barne- og ungdomsvernet*.

Stortingsmelding nr 53, 1992-93. *Om seksuelle overgrep mot barn. Eit overgrep for mykje*.

Stortingsmelding nr 40, 2001-2002. *Om barne- og ungdomsvernet*.

Thagaard, Tove, 1998. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget.

Widerberg, Karin, 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsopplegg*. Universitetsforlaget.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er: 42763

Vedlegg 1

De mest sentrale paragrafene i barnvernlovens kapittel 4

§ 4-3. Rett og plikt for barneverntjenesten til å foreta undersøkelser.

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. frister inntatt i § 6-9.

Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på å hindre at kunnskap om undersøkelsen blir spredt unødige.

Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet.

Barneverntjenesten, og sakkyndige som den har engasjert, kan kreve å få samtale med barnet i enerom. Hvis det foreligger mistanke om at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, jf. § 4-12 første ledd bokstav c, kan barneverntjenesten gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller til annet sted for undersøkelse (Lov om barneverntjenester av 17.07. 1992, nr 100, 2004).

¹ § 4-4. Hjelpetiltak for barn og barnefamilier.

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak.

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, f.eks. ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, eller ved avlastningstiltak i hjemmet. På samme måte skal barneverntjenesten også søke å sette i verk tiltak som kan stimulere barnets fritidsaktivitet, eller bidra til at barnet får tilbud om utdanning eller arbeid, eller anledning til å bo utenfor hjemmet. Barneverntjenesten kan videre sette hjemmet under tilsyn ved at den oppnevner tilsynsfører for barnet.

Barneverntjenesten kan også yte økonomisk stønad som hjelpetiltak for barnet.

Fylkesnemnda kan om nødvendig beslutte at tiltak som opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, skal settes i verk ved pålegg til foreldrene. Fylkesnemnda kan gi pålegg om tilsyn når vilkårene i § 4-12 er til stede.

Når vilkårene i annet ledd er til stede, og dersom behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak, kan barneverntjenesten også formidle plass i fosterhjem, mødre hjem eller institusjon. Hvis det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, bør det likevel vurderes om det med en gang skal vedtas at barneverntjenesten skal overta omsorgen for barnet etter § 4-12 første ledd, fremfor frivillig plassering etter denne paragraf (Lov om barneverntjenester av 17.07. 1992, nr 100, 2004).

¹ § 4-12. *Vedtak om å overta omsorgen for et barn.*

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

- a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,
- b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,
- c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller
- d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

Et vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7 (Lov om barneverntjenester av 17.07. 1992, nr 100, 2004).

Vedlegg 2

Intervjuguide

Kvinne eller mann?

Hvor gammel?

Hva er du utdannet? Hvor?

Hva slags yrkeserfaring har du etter at du var ferdig utdannet?

Jobbet som barnevernkonsulent hvor lenge?

Jobber du med noe spesielt fagfelt/fagområde på kontoret?

Tatt noen spesialiseringskurs? Videreutdanning?

Har du tenkt på om du vil ta mer utdanning eller jobbe med noe annet? Yrkesmessige planer fremover?

1. CASE

Det hadde vært fint om du kunne reflektere litt rundt caset.

Hva tenker du når du leser caset? Danner du deg noen hypoteser? Hvilke?

Hvordan ville du gå frem om du fikk slik informasjon? Er det noe spesielt du ville ha gjort?

2. Erfaringer med fysisk vold

Har du hatt saker hvor barn har opplevd fysisk vold i familien?

Kan du fortelle om noen saker? En der barnet blir utsatt for fysisk vold og en der barnet er vitne.

Hva var det som gjorde at du fikk mistanke om at barnet opplevde fysisk vold i familien? Hva gjorde du når du fikk mistanke?

Hva karakteriserte saken?

Hvilke tiltak satte dere i gang?

i fht barnet

i fht mor

i fht far

Hva ble utfallet av saken(e)?

Håndterer man en slik sak annerledes enn andre saker?

Har du noen gang konfrontert voksen med bruk av fysisk vold mot barn? Hvordan opplevde du det?

Hvordan begrunner utøver den fysiske volden selv?

Har du noe inntrykk om hvorfor de utøver fysisk vold?

Sånn ca hvor mange saker har du hatt de siste to årene med fysisk vold har du hatt? Hvor mange på kontoret til sammen?

3. Gjøring i forhold fysisk vold – bekymringsmelding

Er fysisk vold en av hypotesene du danner deg ved en bekymringsmelding?

Ser du etter fysisk vold i en undersøkelsesfase?

Hva skjer om du oppdager fysisk vold? Hva er det konkret som gjøres?

Finnes det rutiner? Tenker man omsorgsovertakelse med en gang? Når tenker man omsorgsovertakelse?

Er det forskjell på hva dere gjør om det er mor/far/stefar/stemor som slår?

4. Samarbeid

Hvem samarbeider barnvernet med i fysisk volds saker?

Hvem har du samarbeidet med i de sakene du har hatt?

Hva samarbeider dere om?

5. ”Grenser”

Hvis man tenker seg at det er tre grenser barnvernet må sette i fht hvor mye fysisk vold man kan tåle;

- Når må barnevernet inn i familien?

- Når må barnet ut av familien?

- Når må man koble inn politiet?

Hvis man sammenligner hva man gjør i fht seksuelle overgrep og fysisk vold; likheter og forskjeller?

6. Anmeldelse av fysisk vold?

Generelt sett når vil anmeldelse være et tema i fht barn som opplever fysisk vold i familien?

Hva tenker du om å anmelde fysisk vold mot barn fra en i familien?

Har du selv anmeldt/tenkt på å anmelde saker? I så fall; hva var det som gjorde at du bestemte deg for det ene eller andre?

Hvis du har anmeldt; hva skjedde videre?

Vet du om noen som har anmeldt? Hva skjedde i de(n) saken(e)?

7. Fysisk vold

Hvordan vil du definere fysisk vold?

Er det forskjell på fysisk vold og mishandling?

Hvor går grensa mellom det som vurderes som grov vold og mindre grovt?

Er det situasjonsbetinget og har det noe med;

- alder

- varighet

- tematikken bak

- hvem som utøver

- annen tilleggs problematikk

Er det forskjell på om barnet er vitne til vold og om det selv blir utsatt for vold? Vurderer man annerledes?

8. Kunnskap om fysisk vold

Hva lærte du om barn som blir utsatt for eller opplever fysisk vold i familien under grunn, evt videre utdanning? Forelesninger/seminar/litteratur/kollokvie?

Hva synes du at du har lært om fysisk vold? Mot barn? Mot voksne?

Hvor har du lært det du kan? Teori? Erfaringer? Samtaler med andre?

Hvordan synes du at det er ellers på kontoret?

Har dere hatt temaet oppe til diskusjon under lunsj for eksempel – snakker dere om det dere i mellom?

Har dere hatt noe seminarer/kurs/temadager eller lignende? Har du deltatt på kurs/seminar de siste 1-2 årene? Hvor mange?

Litteratur tilgjengelig?

Føler du at du kan nok om temaet? Føler du at du har mulighet til å skaffe deg kompetanse og kunnskap på området hvis du skulle ønske det? Evt hvor ville du ha henvendt deg?

Synes du det er noen forskjell på egen oppmerksomhet om temaet i fht før Brennpunkt programmet?

På kontoret?

I feltet?

9. Hvem? Fysisk vold i forhold til etnisitet, kjønn og klasse

I hvilken livssituasjon er de familiene du kommer i kontakt med?

Er familier hvor det er fysisk vold annerledes enn andre familier i barnevernet?

Har familier med voldsproblemer spesielle kjennetegn?

- Arbeidsledighet
- Økonomiske problemer
- Nettverk
- Ikke født og oppvokst i Norge
- Familie konstellasjoner
- Samarbeid med skole/barnehage

Hvem er det som utøver fysisk vold i familien?

Har du noe inntrykk av hvorfor og hvordan de bruker fysisk vold; er det som et ledd i oppdragelse eller er det for eksempel mishandlingsmønster?

10. Annet

Føler du at det vanskeligere å være saksbehandler i saker som omhandler fysisk vold enn i andre saker? Eller er det andre type saker som oppleves vanskeligere?

Hvilket inntrykk har du om holdningen til temaet fysisk vold på kontoret/ blant de som jobber i barnevernet/ i samfunnet ellers?

Er det et fokus på det? Er det noen tanker som dominerer? Når det gjelder de ulike utdanningsstedene? Er det noe forskjell mellom sosionomer og barnevernpedagoger?

Har du kommet på noe mer du gjerne vil si i forbindelse med noen av spørsmålene eller er det noe du gjerne vil si noe om som jeg ikke har spurt om?